

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI HUKUKTA SAVAŞ SUÇLARI VE TÜRK
HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Başol EROL

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

OCAK 2024
İSTANBUL

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ULUSLARARASI HUKUKTA SAVAŞ SUÇLARI VE TÜRK
HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Başol EROL
(211231022)
(0009-0008-1415-3581)**

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kutluhan BOZKURT

İstanbul 2024

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Jüri Tez Onay Formu

12.01.2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma 12.01.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku (Tezli Yüksek Lisans) Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. Kutluhan BOZKURT

Danışman

İstanbul Gedik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gürkan ÖZOCAK

Üye (İmza)

İstanbul Gedik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Berkant AKKUŞ

Üye (İmza)

İnönü Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Uluslararası Hukukta Savaş Suçları ve Türk Hukukunda Uygulanabilirliği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (12/01/2024).

Başol EROL

ÖNSÖZ

Hayatın kendisinin bir mücadele olduğu, hayatta kalmak ve hayatı sürdürmek adına her birimizin hemen hemen her gün küçük veya büyük çaplı savaşlar verdiği bir dünyada yaşıyoruz. Bu mikro seviyede mücadelelerin de hukuk ekseninde akademik olarak incelemeye değer olduğuna inanlardan biriyim fakat bu çalışmada makro seviyede bir mücadele ve bu mücadelenin tezahürleri ele alınmıştır.

Yapılan bu çalışma ile savaş suçları konusunda akademik dünyada bir farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın, sonraki süreçte dünya barışına katkıda bulunmasını ve bu konuda çalışma yapacak değerli araştırmacılara yardımcı olmasını diliyorum.

Çalışmanın başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen süreçte bana yol gösterici olan, desteğini esirgemeyen, değerli bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım danışmanım Sayın Doç.Dr. Kutluhan BOZKURT ve değerli tez jüri üyelerine ve yüksek lisans eğitimi sürecinde verdikleri değerli bilgiler, gösterdikleri ilgi ve alakadan dolayı tüm hocalarıma en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her türlü koşulda benden desteğini esirgemeyen ve sabırla benimle ilgilenen sevgili eşim Nursen SÜRÜCÜ EROL'a, beni yetiştiren değerli aileme ve bu süreçte enerjileri ile beni dinç tutan, bana her daim ilham kaynağı olan ve saf duygularıyla dünyada kalıcı barışın olabileceğine olan inancımın hep diri kalmasını sağlayan yeğenlerim Poyraz ile Atlas'a sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Ocak 2024

Başol EROL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
2. SAVAŞ VE SAVAŞ SUÇU KAVRAMI	3
2.1 Genel Olarak	3
2.2 Savaş Kavramı	4
2.2.1 Savaşın dönüşümü	6
2.2.2 Savaş türleri	7
2.3 Savaş Hukuku.....	9
2.3.1 Genel olarak.....	9
2.3.2 Savaş hukuku tasnifi	10
2.3.2.1 Jus ad bellum.....	10
2.3.2.2 Jus in bello	11
2.3.2.3 Jus post bellum.....	11
2.3.3 Savaş hukuku temel prensipleri	12
2.3.4 Savaş hukukunun gelişim süreci.....	13
2.3.4.1 Antlaşmalar	14
2.3.4.2 Teamüller	51
2.4 Savaş Suçu	64
2.4.1 Genel olarak savaş suçu kavramı ve niteliği	64
2.4.2 Savaş suçlarının genel özelliği	65
3. SAVAŞ SUÇLARININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	69
3.1 Birinci Dünya Savaşı Öncesi	69
3.2 Birinci Dünya Savaşından Sonra.....	70
3.2.1 Versailles Antlaşması ile getirilen düzenlemeler	70
3.2.2 Leipzig yargılamaları	70
3.3 İkinci Dünya Savaşına kadar.....	71
3.4 İkinci Dünya Savaşı Sonrası	72
3.4.1 Yargılamalar	72
3.4.1.1 Nürnberg yargılamaları.....	72
3.4.1.2 Uzak doğu yargılamaları.....	73
3.4.2 Düzenlemeler.....	73
3.4.2.1 Savaşın yasaklanması	73
3.4.2.2 Nürnberg ilkeleri	74
3.4.2.3 Soykırım önlenmesi ve cezalandırılması sözleşmesi	74
3.4.2.4 Cenevre sözleşmeleri ve ek protokoller.....	75
3.4.2.5 Zaman aşımı ile ilgili sözleşme.....	75

3.5 UCM'ye kadar olan yargılamalar.....	76
3.5.1 Eski Yugoslavya olaylarına ilişkin yargılama.....	76
3.5.2 Ruanda olaylarına ilişkin yargılama.....	76
3.6 UCM Sonrası ve Günümüz.....	77
3.6.1 UCM sonrası.....	77
3.6.2 Günümüz.....	78
4. SAVAŞ SUÇLARI VE UNSURLARI	79
4.1 Savaş Suçları.....	79
4.2 Maddi Unsur	79
4.2.1 Nürnberg yargılamalarında savaş suçları.....	80
4.2.2 Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlali.....	81
4.2.3 Uluslararası ceza mahkemeleri statülerine göre savaş suçları.....	84
4.2.3.1 EYUCM statüsüne göre savaş suçları.....	84
4.2.3.2 RUCM statüsüne göre savaş suçları.....	85
4.2.3.3 UCM statüsüne göre savaş suçları.....	86
4.3 Manevi Unsur.....	93
4.4 Savaş Suçu Fail ve Mağdurları	93
4.4.1 Savaş suçlarının failleri.....	93
4.4.1.1 Genel olarak savaşanlar.....	93
4.4.1.2 Diğer failler.....	94
4.4.1.3 Komutan ve üstlerin sorumluluğu.....	96
4.4.1.4 BM Misyon kuvvetlerinin sorumluluğu.....	97
4.4.2 Savaş suçlarının mağdurları.....	98
4.5 Bireysel Savaş Suçlarının Unsurları.....	99
4.5.1 Genel olarak unsurlar.....	99
4.5.2 Özel unsurlar.....	100
4.5.2.1 UCM Statüsü Md.8 (2) (a)'ya göre savaş suçlarının unsurları.....	100
4.5.2.2 UCM Statüsü Md.8 (2) (b)'ya göre savaş suçlarının unsurları.....	103
4.5.2.3 UCM Statüsü Md.8 (2) (c)'ye göre savaş suçlarının unsurları.....	111
4.5.2.4 UCM Statüsü Md.8 (2) (e)'ye göre savaş suçlarının unsurları.....	113
5. SAVAŞ SUÇLARININ YARGILAMA YETKİSİ.....	118
5.1 Genel Olarak.....	118
5.2 Ulusal Mahkemelerde Yargılama.....	119
5.3 Uluslararası Mahkemelerde Yargılama.....	120
5.3.1 Nürnberg uluslararası askeri mahkemesi.....	122
5.3.2 Uzak Doğu uluslararası askeri mahkemesi.....	124
5.3.3 Eski Yugoslavya uluslararası ceza mahkemesi.....	125
5.3.4 Ruanda uluslararası ceza mahkemesi.....	126
5.3.5 Uluslararası ceza mahkemesi.....	128
6. TÜRK HUKUKUNDA SAVAŞ SUÇLARI.....	131
6.1 Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Hukukun Yeri.....	131
6.2 Türk Hukukunda Savaş Suçları.....	133
6.2.1 Anayasa'ya göre.....	133
6.2.2 Seferberlik ve savaş hali kanununa göre.....	133
6.2.3 Türk ceza kanununa göre.....	133
6.2.4 Askeri ceza kanununa göre.....	134
6.3 Uluslararası Savaş Suçları ile Türk Hukuku'nun Karşılaştırılması.....	135
6.4 Türk Hukukunda Savaş Suçlarının Yargılanması.....	143
6.5 Türk Hukukunda Pratik Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	144
6.5.1 Savaş suçu evrimi.....	144

6.5.2 Türk hukukunda pratik sorunlar ve çözüm önerileri	146
7. SONUÇ	148
KAYNAKÇA	151
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
Bknz	: Bakınız
APP	: Allied Administrative Publication (<i>Müttefik İdari Yayını</i>)
JP	: Joint Publication (<i>Müşterek Yayın</i>)
BM	: Birleşmiş Milletler
yy	: yüzyıl
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ICRC	: International Committee of Red Cross (<i>Uluslararası Kızılhaç Komitesi</i>)
UKK	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
CWC	: Chemical Weapons Convention (<i>Kimyasal Silahlar Sözleşmesi</i>)
TPNW	: Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (<i>Nükleer Silahların Yasaklanması Anlaşması</i>)
CCW	: Convention on Certain Conventional Weapons (<i>Belirli Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi</i>)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
NUAM	: Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi
UDUAM	: Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemesini
EYUCM	: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
RUCM	: Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
bis	: İki
ter	: Üç
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
ATT	: Arms Trade Treaty (<i>Silah Ticareti Anlaşması</i>)
MÖ	: Milattan Önce
NBC	: Nükleer Biyolojik Kimyasal
SS	: Schutzstaffel (<i>Koruma Timi</i>)
SA	: Sturmabteilung (<i>Fırtına Kıtası</i>)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
AsCK	: Askeri Ceza Kanunu

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Savaş Türleri	8
Şekil 2.2: Savaş Türleri	8

ULUSLARARASI HUKUKTA SAVAŞ SUÇLARI VE TÜRK HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİ

ÖZET

İnsan toplumsal bir varlıktır. Toplumsallığın getirdiği birlikte yaşam, çıkar ilişkilerini ve bu çıkar ilişkilerine bağlı olarak çatışmaları da beraberinde getirir. İnsanlar özelindeki bu mikro ilişki sarmalı, silahlı örgütler ve devletler düzeyinde makro boyutta da geçerlidir. Uluslararası ilişkilerin çıkar üzerine kurulduğu gerçeğinden hareketle devletlerarası ilişkilerde çatışmadan sonsuza kadar kaçınmanın mümkün olduğu pek de söylenemez. Bu çatışma bazen milli güç unsurlarının tamamı ile olabileceği gibi bazen de sadece askeri güç kullanarak vukuu bulabilir. Askeri güç unsuru kullanıldığı zaman silahlı çatışmadan yani geniş anlamıyla savaştan bahsedebiliriz. Sayısız bölgesel savaş ve iki küresel savaş tecrübe etmiş insanlık savaşın önlenemeyeceğini kabul etmiş ve savaşın daha insancıl olması ve savaşın etkisinin asgariye indirilmesi hususunda oldukça gayret göstermiştir. Bu konularda uluslararası alanda sayısız düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerin yanında geçmişten günümüze varlığını sürdüren ve uluslararası hukukta örf ve âdet olarak yer alan birçok teamül de mevcuttur. Uluslararası İnsancıl Hukuk (Çatışma Hukuku) ve Uluslararası Ceza Hukuku üst başlıkları altında toplayabileceğimiz teorik çalışmaların yanı sıra uluslararası alanda kurulan ad hoc mahkemeler ve nihayet sürekli nitelikteki Uluslararası Ceza Mahkemesi ile uygulamaya yönelik alan da genişletilmiştir. Yine de alınan tüm bu önlemler savaşları önlemeye yetmemiştir. Yakın zamanda cereyan eden Rusya- Ukrayna ve İsrail- Filistin savaşları da göstermiştir ki; uluslararası kamuoyunun savaş, savaş hukuku ve savaş suçu konularında alması gereken daha çok mesafe vardır.

“Yurtta barış, dünya da barış” ile “Savaş zaruri olmadıkça bir cinayettir” ilkelerini benimseyen bir kurucu lidere sahip ülkemizin uluslararası düzeydeki tüm bu gelişmelerden uzak kalması haliyle beklenemez. Türk Ceza Kanunu ve Askeri Ceza Kanununun bu gelişmelerin ne kadarını benimsediğinin ve mevzuatımıza ne kadarının ithal edildiğinin belirlenmesi oldukça önemli bir konudur.

Anahtar Kelimeler: *Savaş Suçu, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Uluslararası Ceza Hukuku, Türk Hukuku*

WAR CRIMES IN INTERNATIONAL LAW AND ITS APPLICABILITY IN TURKISH LEGISLATION

ABSTRACT

Human is a social being. The cohabitation in society comes with interest based relations and conflicts. This cycle of micro relationships specific to people is also valid at macro level among states and armed organizations. Considering the fact that international relations are based on interests, it is not possible to exclude conflicts in forever. This conflict can sometimes occur with all of national power, and sometimes it can occur only with military instruments of national power. When the military instruments are used, we can refer to armed conflict, that is, war in the broad sense. Having experienced countless regional and two global wars, humanity has accepted that war cannot be prevented and so that efforts should be directed to humanize war and to minimize the impact of war. Numerous law studies have been carried out on these issues in the international affairs. In addition to these laws, there are also many customary laws come from the past. In addition to theoretical studies that can be gathered under the titles of International Humanitarian Law (Law of Conflict) and International Criminal Law, the field of practice has been expanded with the ad hoc international courts and finally with the International Criminal Court. However, all these measures were not enough to prevent wars. The recent wars between Russia-Ukraine and Israel- Palestine have showed that; The international community still has a long way to go on war, laws of war and war crimes.

It cannot be expected that our country, which has a founding leader whose mottos are “*Peace at home, peace in the World*” and “*War is a murder unless necessary*”, stay away from this development at the international level. It is an important issue to state how much of this development is adopted by our legislation and how much is imported into Penal Code and Military Penal Code.

Keywords: *War Crime, International Humanitarian Law, International Criminal Law, Turkish Legislation*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin değişmeyen olgularından biri de savaştır. Kavram olarak savaşın dinamik bir kavram olması bünyesinde barındırdığı tehdit algısı, güç ve strateji gibi unsurların değişkenlik göstermesi genel geçer bir savaş tanımının olmasını zorlaştırmıştır. Bununla birlikte hala savaşın niteliği, sebepleri ve kapsamı konusunda uzlaşım değildir (Aslan, 2006, p. 17). Savaşın genel olarak bir tanımının yapılması durumunda savaşı, taraflar arasında savaşmak niyetiyle icra edilen, tarafların sahip olduğu askeri gücün tamamının ya da topyekûn tüm güçlerinin kullanıldığı dostane olmayan eylem olarak tanımlayabiliriz. Kısaca savaş en yoğun şiddet hareketidir. İnsanlık küresel ve bölgesel bir sürü savaş tecrübe etmiş, can ve mal kayıpları yaşamıştır. Yine de medeniyetin gelişmesine paralel olarak savaş varlığını devam ettirmiş ve hatta unsurlarını geliştirmiştir. İnsanlık, savaşları önlemek için çeşitli tedbirler olsa da devam eden Rusya- Ukrayna ve İsrail- Filistin savaşları göz önüne alındığında alınan tedbirlerin savaşları önleme noktasında pek de başarılı ve yeterli olduğu söylenemez. Savaşın tamamen terkedilemeyeceği acı gerçeğini kabul eden insanlık çabalarını savaşı önlemeye ve savaşı insancillaştırmaya yoğunlaştırmıştır. Savaşın insancillaştırılması, savaşa özgü unsurların ortaya konulması suretiyle “savaş hukukunun” oluşturulmasını sağlamış ve dikkatleri savaş suçları üzerine çekmiştir.

İnsan hakları, barışın korunması ve savaş suçu arasında sıkı bir ilişki vardır. İnsanların en temel hakkının insan onuruna uygun bir şekilde yaşamak ve vücutlarının bütünlüğünü korumak olduğu düşünüldeğinde savaş durumunda dahi bu hakların korunması zorunluluğu uluslararası toplumu bu yönde tedbirler almaya itmiştir. Günümüzde devletler, savaş hukuku kurallarını ve uluslararası sözleşmeleri ihlal eden fiilleri suç kabul edip cezalandıran bu koruma mekanizmalarını ulusal ceza kanunlarına ve askeri ceza kanunlarına ithal etmişlerdir. Bu da göstermektedir ki, hangi eylemlerin savaş suçu sayıldığı hususunda bir fikir birliği vardır. Esas sorun bu suçların nasıl cezalandırılacağı ve buna yönelik ceza yargılamalarının nasıl yapılacağıdır (Aslan, 2006, p. 20). Barış zamanında göz ardı edilebilen, kriz ve

savaş zamanında gündemde olan savaş suçları konusunda tüm insanlığa önemli görevler düşmektedir.

Soykırım, saldırı ve insanlığa karşı suçlardan bağımsız ayrı bir suç kategorisi teşkil eden savaş suçlarının teknik olarak uluslararası hukuk perspektifinden incelenmesi, Türk hukuku ile karşılaştırılarak ceza/askeri ceza kanunlarımızın varsa eksikliklerinin tespiti ve giderilmesine yönelik çözümlerin ortaya konulması tezimizin ana hedefidir. Türk hukukunda savaş suçlarının yeterince ve kapsamlı olarak incelenmediği düşünüldüğünde uluslararası ceza hukukundaki gelişmelerin kendi hukukumuzda uyarlanması ve gelişim süreçlerinin daha sağlıklı takibi tezimizin diğer hedefidir.

Tezimiz beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Savaş ve Savaş Suçu Kavramı, ikinci bölümde Savaş Suçlarının Tarihsel Gelişim Süreci, üçüncü bölümde Savaş Suçlarının Özellikleri, dördüncü bölümde Savaş Suçlarının Yargılama Yetkisi ve son bölümde ise Türk Hukukunda Savaş Suçları konuları değerlendirilecek ve tez sonuçlandırılacaktır.

2. SAVAŞ VE SAVAŞ SUÇU KAVRAMI

2.1 Genel Olarak

Savaş kavramının kökeninin insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayandığını söylemek yanlış olmaz. Yapılan incelemelere göre insanların örgütlenmiş biçimde yaklaşık 6000 yıldır savaştığı ve şimdiye kadar gerçek savaş sayısının yaklaşık 14000 kadar olduğu söylenmekte ve insanlığın savaşı geçiren gün sayısının çok az olduğu vurgulanmaktadır(Daver, 1992, p. 181). Yine benzer bir çalışmada 5560 yıllık insanlık tarihinde 14531 savaşın meydana geldiği, 185 jenerasyondan sadece 10 jenerasyonun savaşı tecrübe etmediği, ortalama her yılda iki savaşın meydana geldiği ifade edilmiş ve insanlık tarihi savaşlar tarihi olarak nitelendirilmiştir (Aslan, 2008, p. 235). Nitelemeden öteye geçerek insanlık tarihinin bir savaş tarihi olduğunu iddia eden yazarlar da vardır (Delmas,1995'den aktaran: Oba, 2020, p. 27).

Savaş kavramı uzun yıllardır uluslararası disiplinleri meşgul eden bir konu olmuştur. Savaşın terim anlamını anlamak ve kavramak için eski ve yeni kaynakların birlikte incelenmesi gerekir. Eski kaynaklar olarak örnek verebileceğimiz Mahabharata, İncil ve Kur'an'da savaştaki hal tarzlarını anlatan kısımlar mevcuttur. Savaş sanatında zaman içerisinde gelişmeler oldukça savaşın anlamında da değişiklik olmuştur. Savaş konusu uluslararası hukukta yerini, Hugo Grotius'in 17'nci yüzyılın başlarında yayınladığı kitabı "De Jure Belli Ac Pacis" ile almıştır. Bahse konu kitabın başlığı "Savaş ve Barış Hukuku" olarak çevrilse de yazar, barış kavramını açıklamadan üç bölüm olacak şekilde savaşı tanımlamış, meşru savaş durumlarını izah etmiş, savaşa başvurmak için haklı nedenleri açıklamış ve son olarak savaş sırasında uyulması gereken kuralları ortaya koymuştur. Yazarın her bölümde ifade ettiği hususlar ile savaş anlayışı, sonraki dönemlerde alanda ayrı birer kavram ya da konsept olarak kendini bulacak ve savaş konusunda çalışma yapacak birçok yazarı etkileyerek en temel tartışmaların odağında yerini alacaktır.

Savaş kavramı savaş hukukunun, savaş hukuku da savaş suçlarının doğumuna neden olacak ve birlikte etkileşim içerisinde hukuk alanında varlıklarını sürdüreceklendir.

2.2 Savaş Kavramı

Savaş kavramının çok eski bir kavram olduğunu ve insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını ifade etmiştik. Hatta savaş kavramının uluslararası ilişkilerin ortaya çıkmasını sağlayan konulardan biri olduğunu iddia eden yazarlar da mevcuttur (Çakırca, 2019, p. 84). Gerçekten de savaş geçmişten günümüze toplumların ilişki süreçlerinin başında yer almış, her zaman tarihin akışını belirlemiş ve tarihi belirli dönemlere ayırmıştır (Arıboğan, 1998, p. 20).

Peki, savaş kavramını nasıl tanımlarız, savaş nedir, insanlar neden savaşır? Bu sorular her dönem tartışma konusu olmuş farklı tanımlar ortaya çıkmış ve farklı cevaplar verilmiştir (Bağçe, 2003, p. 105). Aslında savaşın tanımlanmasında sorunsal bir durum mevcuttur ve bu durum savaş konusunu almış temel dokümanlara da yansımıştır (Varlık, 2013, p. 116).

“NATO’nun Terim ve Tanımlar Sözlüğü AAP 6 (2012)”, “ABD Savunma Bakanlığı Askerî Terimler Sözlüğü JP 1-02 (2012)” ve “ABD Genel Kurmay Başkanlığı Müşterek Harekât Talimnamesi JP 3-0” gibi bazı resmi askerî yayınlarda savaşın tanımına yer verilmemiştir (Varlık, 2013, p. 116). Bazı askerî yayınlarda¹ savaş; çatışma², harekât³ ve harp⁴ kavramları ile ilişkilendirilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı askerî yayınlarda⁵ ise savaş “*Devletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla başta, askeri güç olmak üzere devletin maddi manevi tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi olmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadele*” şeklinde doğrudan tanımlanmıştır.

¹KKDK 01: Kara Kuvvetleri Temel Doktrini

²Çatışma: “Bir devlet ya da devlet topluluğunun tek taraflı veya karşılıklı iki taraf olarak kısa süreli silahlarını kullanma hali”

³Harekât: “Stratejik, taktik, hizmet, eğitim veya idari görevlerin icra edilmesi veya askeri bir faaliyet”

⁴Harp: “Devletlerin diplomatik yollarla isteklerini kabul ettiremediklerinde giriştikleri silahlı mücadele (Harp, silahlı bir mücadele, harekât ise bu mücadeleyi kazanmaya yönelik icra edilen askeri faaliyetlerdir”. Silahlı kuvvetlerin icra ettiği harekât (askeri faaliyetler) silahlı mücadeleyi (harbi) kazanmayı hedeflemektedir)

⁵KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe)

Savaşın tanımlanmasına yönelik sorunsal sadece askeri yayınlarda değil askeri olmayan yayınlarda da mevcuttur. TDK'da; "Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele; harp, cenk, cidal, kıtal, mücadele, bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla girişilen çaba", Britannica Ansiklopedisinde; "yaygın kullanımı itibariyle politik gruplar arasında belirli bir sürede ve yoğunlukta devam eden çatışma", Türkiye Cumhuriyeti 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hâli Kanunu'nda; "Devletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla, başta askeri güç olmak üzere devletin maddi ve manevi tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadele" olarak savaş tanımlanmıştır. Anlaşılacağı üzere kaynağı askeri olsun ya da olmasın savaşın tanımında bir birlik yoktur fakat tanımlarda yer alan bazı öğelerin belirlenmesinde ve kullanımında ortak anlayış söz konusudur.

Aslında bu sorunsalın nedeni savaş kavramını açıklamaya çalışan düşünürlerin bakış açısındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Öyle ki, Sun Tzu; "*bir ülkenin temel sorunu, ölüm kalım mücadelesi ve var olma ya da yok olma yolu*" (TZU, 2019, p. 1), Çiçero; "*uyuşmazlıkların zorlama yollara başvurarak çözülmesi*", Grotius; "*uyuşmazlıklarını zorlama yollarına başvurarak çözmeye çalışanların arasındaki durum*" (Grotius, 1967, p. 17), Wallerstein; "*serbest piyasa ekonomisinin istikrarı için büyük güçlerin, yayılmacı ve düzenleyici faaliyetleri*" (Wallerstein, 1993, p. 2), Hedley Bull; "*siyasal birimlerin birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri örgütlü şiddet eylemi*" (Bull, 1977, p. 184), Kant; "*bütün kötülüklerin ve ahlaksal bozulmanın kaynağı*" (Kant, 1960), Clausewitz; "*siyasetin başka araçlarla devam etmesi*" (Clausewitz, 2007) şeklinde savaşı tanımlamışlardır. Savaş kavramının değişik şekillerde tanımlanması kavrama yönelik ontolojik ve epistemolojik yaklaşımlar ile inceleme düzeyi ve birimlerin farklılığından kaynaklanmaktadır (Varlık, 2013, p. 117).

Bu soruları kendimize sorduğumuzda akla ilk gelen cevap savaşın temelinde bir uyuşmazlık veya anlaşmazlık olduğudur. Siyaset biliminin kurucusu kabul edilen Aristo, savaşın ve politikanın anlaşmazlıkların çözümü için iki temel araç olduğunu söyler. Politika diğer adıyla diplomasi kavram olarak silahlı kuvvet kullanımını engellemek için devletlerarası kurumsallaşmış diyalogu esas alır (Barston, 1998). Savaş ise politikanın/ diplomasinin başarılı olmaması durumunda taraflar arasında,

organize insan gruplarınca cereyan eden silahlı kuvvet kullanma hali olarak tanımlanabilir (Angstrom, 2005). Politika toplumsal anlaşmazlıkların çözümünde ilk tercih edilmesi gereken yöntemdir, politika ile çözüme ulaşılamadığında savaş mecburen tercih edilebilir.

Peki, insanlık uyuşmazlık ve anlaşmazlıklarında niçin şiddet içeriği bu denli yüksek olan bir çözüm yolunu seçmiştir. Bu soruya Çiçero; *“Şu kuralı akıl, bilgili kişilere; zorunluluk, barbarlara; yapılageliş uluslara, doğa da hayvanlara buyurmuştur: Gövdelerine, başlarına ve canlarına karşı girişilecek zorlamaları, ellerindeki bütün savunma araçlarını kullanarak savuşturmaları gerekir”*(Grotius, 1967, p. 25) şeklinde; Atatürk ise *“Behemehâl şu ve bu sebepler için milleti harbe sürüklemek taraftarı değilim. Harp zaruri ve hayatî olmalı. Hakiki kanaatim şudur: Milleti savaşa götürünce vicdanımda azap duymamalıyım. Öldüreceğiz diyenlere karşı ölmeyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lâkin milletin hayatı tehlikeye maruz kalmayınca, savaş bir cinayettir”* şeklinde cevap vermiştir. Haklı bir nedene dayansın ya da dayanmasın prensip olarak savaşın son çare olarak tercih edilmesi fikrine katılıyoruz.

Savaş kavramı bir bütün olarak düşünüldüğünde bazı belirleyici özellikleri ön plana çıkar. Bu özellikler aşağıda sunulmuştur.

- Savaşta kuvvet kullanma durumu mevcuttur.
- Savaş dostane olmayan bir eylem ya da niyet ihtiva eder.
- Savaşta karşılıklı ya da üçüncü taraflar için hukuki bir durum vardır.
- Savaşta failler arasında devlet mutlaka vardır.
- Savaş bir şiddet hareketidir.

Bu özellikler ışığında savaşı “Devletler veya devlet grupları tarafından, milli güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem” olarak tanımlayabiliriz(Varlık, 2013, p. 128).

2.2.1 Savaşın dönüşümü

Tarih içerisinde savaşlar amaç, kapsam, neden ve türlerine göre dönüşüm geçirmiştir (Sokullu, 2019). Bu dönüşüme toplumun yapısı ve teknoloji de etki

etmiştir. Savaşların dönüşümünde toplumun yapısı esas alındığında; İlk Çağ'da kabileler arasındaki çatışmalardan, Orta Çağ'da şehir devletlerinin paralı askerleri ve milislerin küçük bir harekât alanındaki düşük yoğunluktaki silahlı mücadelesinden, Yeni Çağ'da devletlerin disiplinli orduları ile geniş harekât alanındaki yüksek yoğunluklu silahlı mücadelesinden ve Modern Çağ'da toplumların algoritmaları, insansız hava araçları, proxyleri ile çok boyutlu harekât alanındaki silahlı/silahsız mücadelesinden bahsedebiliriz. Savaşta kullanılan teknoloji esas alındığında Antik Çağ'da yay, ok, kılıç; Orta Çağ'da ateşli silah, buhar gücü, tahkimatlar; Yeni Çağ'da savaş makineleri, Yakın Çağ'da ise zırhlı araçlar ve uçakların kullanıldığını görürüz. Çağımızda ise savaşlarda nükleer güç, caydırıcılık, bilgi gücü kullanılmakta, simetrik ve asimetrik öğelerin birlikte olduğu karma savaş kavramı ortaya çıkmaktadır (Hoffman, 2007'den aktaran Varlık, 2013, p.117). Savaşın dönüşümünü nesiller üzerinden yapmak da mümkündür (Wikipedia, 2022).

2.2.2 Savaş türleri

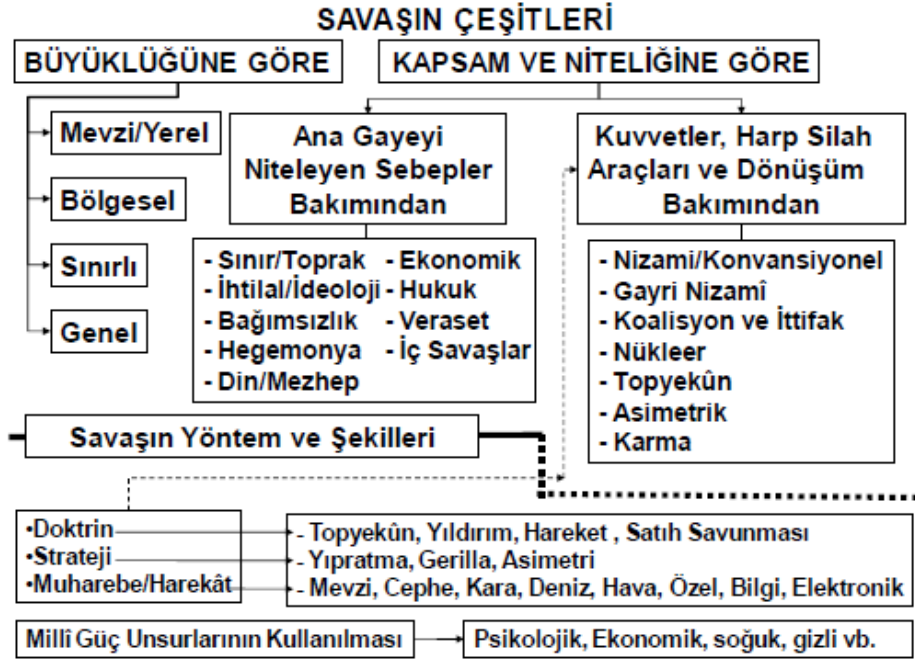
Doktrinde baskın özelliğe göre savaşların sınıflandırmasını yapma eğilimi olsa da nadiren savaşların tek bir baskın özelliği olduğu söylenebilir (Varlık, 2013, p. 120). Savaşları niteliksel ve nicel verilere, analiz düzeylerine, amaçlarına, taraflarına ve kullanılan askeri unsurlara göre ayırmak mümkündür. Bu parametrelerle yapılan genel bir savaş tasnifi aşağıdaki çizelgede sunulmuştur (Sokullu, 2019).

Aşağıdaki Şekil 2.1'de de görüleceği üzere savaş türleri oldukça fazladır. Bu denli farklı türleri ihtiva eden savaş kavramını sadeleştirmek ve öğelerini ortak bir paydada toplamak oldukça güçtür. Geniş kapsamlı olduğu için değişik bakış açıları geliştirilerek ya da yaygın kullanım biçimine göre tasnif etme yoluna gidilmiştir.

Analiz düzeyine göre savaşlar	Devletlerarası savaş İç savaş Hegemonik savaş Topyekün savaş Sınırlı savaş Asimetrik savaş
Kullanılan askeri unsura göre savaşlar	Konvansiyonel savaş Konvansiyonel olmayan savaş
Amaca göre savaşlar	Düşman devletin dış politikasını kısıtlayıcı savaş İç siyasi otorite yapısını değiştirme ya da insani müdahale amaçlı savaş
Katılan taraflara göre savaşlar	Tek taraflı savaş Çok taraflı savaş

Şekil 2.1: Savaş Türleri

Savaşın sınıflandırılmasında en yaygın kullanım biçimi olan büyüklük ve kapsam ile nitelikleri dikkate alınarak yapılan diğer bir sınıflandırma aşağıdaki çizelgede sunulmuştur (Varlık, 2013, p. 121).

Şekil 2.2: Savaş Türleri

Tezimizde savaşın tasnifiyle ilgili tartışmalara girmeden sadece farklı analiz düzeylerine göre farklı sınıflandırmanın mümkün olduğu fikrini benimseyeceğiz.

2.3 Savaş Hukuku

2.3.1 Genel olarak

Savaş ve çatışma insanoğlunun hayatında sürekli var olan ve insanoğlunun engelleyemediği bir kavramdır. Savaşı engellemeye yönelik çabaların çok da başarılı olduğu söylenemez. Uluslararası bir aktör sıfatıyla devletler egemenliklerinin bir sonucu olarak savaş haklarından vazgeçmemişlerdir. Briand-Kellog paktına kadar savaş, devletler tarafından sorunları çözmeye başvurulmuş bir hak olarak tezahür etmiştir (Keskin, 1998, p. 17). Bu dönemde savaşın bir egemenlik sembolü olduğu söylenebilir (Çakmak, 2014, p. 179). Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulmasıyla uluslararası alanda kuvvet kullanımının yasaklandığı düşünüldüğünde uluslararası toplumda yaklaşık seksen yıldır savaşı bir dünya beklentisi mevcuttur. Tecrübe edilen iki dünya savaşı sivillerin cephe gerisinde çok da güvenli olmadığı gerçeğini gözler önüne sermiştir (Hoş, 2013, p. 85). İki dünya savaşı tecrübe etmesine rağmen toplumun hala savaş ve çatışmayı günlük medyalarında görmesi ve etkilerini günlük hayatlarında hissetmeleri kavramın karmaşıklığını ayrıca ortaya çıkarmaktadır.

Savaşın engellenemeyeceği gerçeği yerini savaşın etkilerinin azaltılması ve insanoğlunun savaş dolayısıyla çektiği/çekeceği acıların asgariye indirilmesine ve bunlara sebep olanların ise cezalandırılmasına bırakmıştır. Gandi'nin dediği gibi: *“barış çatışmanın yokluğu değil çatışma ile başa çıkabilme yeteneğidir.”* Bugün savaş hukuku olarak adlandırdığımız kurallar bütünüün çıkışında bu mantık yer almaktadır. Savaşı ve çatışmayı yasaklayamayan uluslararası toplum bunların olumsuz etkilerini sınırlandırma ve temel değerlerin tahribatını engelleme gayreti göstermiştir (Güneysu, 2012, p. 99). Bu noktada hukuk düzeni hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta sorumluluğa ilişkin kuralları belirleme yoluna gitmiştir (Erkiner, 2010, p. 1). Belirlenen bu kurallar uluslararası bir öge olan devletler için de sorumluluk doğurmaktadır (Sur, 2013, p. 260).

Savaş hukuku yerine pratikte zaman zaman Çatışma Hukuku, Silahlı Çatışma Hukuku, İnsancıl Hukuk tabirleri de kullanıldığı görülmektedir (Altınok, 2018, p. 35). Hatta Savaş Hukuku, İnsancıl Hukuk ve Çatışma Hukuku terimleri birbirinin muadili olarak görülür. Silahlı kuvvetler daha çok Savaş Hukuku veya Çatışma Hukuku terimini kullanır, Uluslararası İnsancıl Hukuk (veya İnsancıl Hukuk) terimi Uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve hatta devletler tarafından daha yaygın olarak

kullanılır. Her ne kadar eş anlamda kullanılsa da İnsancıl Hukuk, pratikte Savaş Hukuku ve Silahlı Çatışma Hukuku'ndan tamamen farklıdır. Savaş ve Çatışma Hukuku'nun konusu savaşın tarafları ile tarafı olmayanlar arasındaki hukuk ilişkileri düzenlemektir. İnsancıl Hukuk ise savaş veya çatışma sırasında savaştan etkilenen kişi (mağdurlar, siviller, hasta ve yaralılar ile savaş esirleri) ve nesnelerin (çevre, kültürel miras) korunmasını ve savaştan kaynaklanan zararların en aza indirilmesini konu edinir (Özsoy, 1997-1998, p. 119). İnsancıl Hukuk'un konusunun savaş ve çatışma zamanındaki insan hakları olduğu düşünüldüğünde bu noktada hem savaş hem de barış zamanında insan olmaktan kaynaklanan hakları konu edinen İnsan Hakları Hukuku'ndan ayrıldığını söylemek zor olmaz. İnsan Hakları Hukuku'nun gelişim göstermesi sürecinde İnsancıl Hukuk da oluşarak daha güçlü bir yapılanmaya bürünmüştür (Çeçen, 2000, pp. 1-5). Doktrinde bu tarz eş anlamlı kullanımların olduğu gerçeğinden hareketle savaş hukuku tasnifini savaş kavramını esas alarak yapacak ve birbiriyle ilişkisini kısaca analiz edeceğiz.

2.3.2 Savaş hukuku tasnifi

Savaş hukukunu Jus Ad Bellum, Jus In Bello ve Jus Post Bellum olmak üzere üç kategoriye ayırmak mümkündür. Doktrinde genellikle ilk iki kavram uzun zamandır tartışılmıştır. Üçüncü kavram olan Jus Post Bellum yeni yeni hayatımıza girmiştir ve savaşın gelecek zaman etkisi ile ilgili olan bir kavramdır (Hilpold, 2015, p. 291).

2.3.2.1 Jus ad bellum

Jus Ad Bellum savaş öncesi hukuk, silahlı çatışmanın meşruiyetini belirler ve hangi şartlar altında askeri gücün kullanılmasının yasal olduğunu ortaya koyar (Shaw, 2008, p. 1167). Latince savaş hakkı anlamına gelen Jus Ad Bellum güç kullanımını yasaklayan ilkeleri ve bu ilkelerin istisnalarını ortaya koyan hukuktur. Jus Ad Bellum BM Tüzüğü ile idare edilir ve BM tarafından tatbik edilir (Doğanışık, 2020, p. 52). Jus In Bello, Jus Ad Bellum tartışmalarından etkilenmeden ayrı değerlendirilmesi gerekir. Uluslararası hukukta kuvvete başvurma ve kuvveti kullanmanın hukuka uygunluğu ile kuvvete başvurulduktan sonra uyulması gereken kurallar farklıdır. Ezcümle, kuvvet kullandıktan sonra uyulması gereken kurallar incelenirken, kuvvete başvurma hakkının olup olmadığından bağımsız bir

değerlendirme yapılmalıdır (Aslan, 2008, p. 264). Tezimizde Jus Ad Bellum kavramından detaylı bahsedilmeyecektir.

2.3.2.2 Jus in bello

Jus In Bello, savaş esnasındaki hukuk, yani savaş başladıktan sonra uyulması gereken yasal ve ahlaki kuralları belirtir (Shaw, 2008, p. 1167). Jus In Bello doktrinde Silahlı Çatışma Hukuku, Savaş Hukuku ya da İnsancıl Hukuk olarak da bilinir. Silahlı çatışmaların etkilerinin insancıl amaçlarla sınırlandırılması, savaş yöntemlerinin yumuşatılması ve savaşa katılmayanların korunmasını amaç edinir (Demiralp, 2021, p. 23).

2.3.2.3 Jus post bellum

Jus Post Bellum, savaş sonrası hukuk, yani savaş sonrasında barışın kalıcı olabilmesi için alınması gereken hukuki önlemlerdir (Karaoğlu, 2019, p. 205). Koruma sorumluluğu doktrini ile ilişkili bir kavramdır. Koruma sorumluluğu doktrini, vatandaşını korumada acziyete düşen, isteksiz davranan ya da bizatihi bu sorumluluğu ihlal eden devletlere karşı uluslararası topluma üç aşamalı bir sorumluluk yüklemiştir. Bu sorumluluklar; önleme, karşılık verme ve yeniden inşa sorumluluğudur. Jus Post Bellum kavramı, yeniden inşa sorumluluğunu genişleten ve sistematığe bağlayan bir kavramdır. Tezimizde Jus Post Bellum kavramından detaylı bahsedilmeyecektir.

Savaş hukuku içerisinde kategorize edilen bu terimler günümüzde hala tartışılmaktadır çünkü uluslararası toplum günümüzde hibrit savaşlar, melez savaşlar, asimetrik savaşlar, uzay savaşları ve bilgi savaşları gibi yeni savaş türleri ile karşılaşmakta ve bu kavramların savaş türlerine nasıl uyarlanacağı konusu güncelliğini korumaktadır. Bu kavramların gelişimi ve toplum teamülleri bu konuya açıklık getirecektir (Erendor, 2019, p. 1193). Savaşların siyasetin farklı araçlarla devamı olduğu günümüz şartlarında da geçerlidir. Savaşların cereyan ettiği alanın yani dünyanın küreselleşmiş olması ve bu küreselleşmenin yarattığı makro düzeydeki sosyal ekonomik ve politik değişimin savaşlara etkisi ile savaşların dönüşmesi

günümüzde farklı olan hususlardır. Bu kapsamda dönüşen savaşlar “üçleme savaş⁶” kavrayışının değişim düzleminde irdelenmesi ile netlik kazanacak ve toplum teamülleri ile savaş hukuku gelişim gösterecektir (Bruman, 2001’den aktaran Kolasi, 2017, p. 8).

2.3.3 Savaş hukuku temel prensipleri

Savaş hukuku; teamül hukuku, uluslararası antlaşmalar ve ülkesel pratiklerden saptanan kurallardan oluşmaktadır. Bu kurallar savaşlardan elde edilen geri bildirimler ile gelişerek önemli bir niteliğe bürünmüştür. Savaş hukuku kurallarına öncelikle devletlerin uyması gerektiği yerleşik bir inanç olarak karşımıza çıkmıştır. Bu inanç zamanla yerleşerek uluslararası sözleşmelerle ve devletlerin iç hukukundaki düzenlemeler ile bağlayıcılık kazanmıştır (Aslan, 2008, p. 264). Savaşlara sebebiyet veren siyasiler ile asker kişilerin savaş sırasında işledikleri suçlardan dolayı yargılanmaları ve cezalandırılmaları için Savaş hukukunun temel ilkeleri zaman içerisinde gelişerek bugünkü halini almıştır (Erendor, 2019, p. 1997). Savaş hukuku aynı zamanda savaş esnasında uygulanacak prensipleri ve kısıtlamaları da ortaya koymaktadır.

Savaş hukukunun temel prensiplerini beş temel başlık altında toplayabiliriz. Bunlar;

- Askeri zorunluluk
- Zorunluluk dışında acı ve ızdıraba sebebiyet vermeme/ İnsaniyet
- Etki ve tepki arasında oranın olması
- Ayrım yapma
- Şeref ve haysiyetli davranma ilkesidir (Erendor, 2019, p. 1193).

Bu ilkeler savaş hukuku kurallarının belirlenmesine yardımcı olur. “Askeri zorunluluk” ve “Zorunluluk dışındaki acı ve ızdıraba sebebiyet vermeme/ İnsaniyet ilkesi” bu ilkeler arasında başat olan ilkelere ve savaşın yürütülmesinde kısıtlayıcı bir role sahiptir. Yedi ana başlık halinde bu kısıtlamaları özetleyebiliriz. Bunlar;

⁶Kavramın açıklaması için bkz: Moller, B. (2004). Post-Trinitarian war and the Regulation of Violence. in Steffano Guzzini and Dietrich Jung. Contemporary Security Analyzis and Copenhagen Peace Research. New York: Routledge.

- Savaşı engellemekle ilgili kısıtlamalar,
- Çatışma ve silahlı mücadelenin yürütmesi ile ilgili kısıtlamalar,
- Sivillerin durumu ile ilgili kısıtlamalar,
- Savaşan kişilerin durumu ile ilgili kısıtlamalar,
- Başta mağdurlar olmak üzere diğer kişi ve nesnelerin durumu ile ilgili kısıtlamalar,
- Ele geçirilen toprakların idaresi ile ilgili kısıtlamalar,
- Savaşta taraf olan ile taraf olmayan devletlerin karşılıklı durumu ile ilgili olan kısıtlamalardır (Aslan, 2008, p. 264). Yukarıdaki kısıtlamalar savaş hukukunun alt dallarına göre kategorize edilirse, sırasıyla okunduğunda birinci kısıtın Jus Ad Bellum, altıncı kısıtın Jus Post Bellum ve diğer kısıtların ise Jus In Bello ile ilişkili olduğu söylenebilir.

2.3.4 Savaş hukukunun gelişim süreci

Savaşlarda ortaya çıkan insani endişeleri çözüme ulaştırmak maksadıyla ortaya çıkan savaş hukukundan önce örf ve âdete dayalı yazılı olmayan ahlaki ve dinsel emirler niteliğinde kurallar vardı ve ilk önceleri bu kurallar savaşları düzenleyen kurallardı. Sonradan iki taraflı çeşitli antlaşmalar yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmalar genellikle savaş öncesi yürürlüğe girmiştir. Bazen devletler savaş sonrası da bu antlaşmaları onaylamak zorunda kalmışlardır. Devletler, kendi silahlı kuvvetleri için yönergeler çıkararak da savaşı düzenlemeye çalışmışlardır. Ancak bu çabalar sonucunda ortaya çıkan kurallar; yer, zaman, kişi ve olay olarak sınırlı kalmıştır. Ayrıca bu kurallar çağa, yere, medeniyete ve ahlaka göre farklılık göstermiştir. Sonuç olarak daha kapsamlı ve geçerli bir hukuksal düzenleme yapılması ihtiyacı hâsıl olmuştur.

Savaş hukuku kurallarının gelişimine 19.yy'da başlanmıştır ve öncü kişi İsviçreli Henry Dunant'tır (Demiralp, 2021, p. 23). 1959 yılında Avusturya- Fransa-Sardunya arasında cereyan eden Solferino Savaşı'nda savaş meydanını gezen Dunant çok etkilenmiş ve savaşlarda hangi taraftan olduğuna bakılmaksızın tüm yaralılara ve hastalara tedavi götürme fikrini⁷ ortaya atmıştır. "Memory of Solferino" adlı kitapta⁸

⁷Tutti Fratelli: Hepimiz kardeşiz

hatıralarını toplamıştır. General Guillaume Henry Dufour bu hatıraları okumuş ve (Dunant'a hitaben) *“Sizin anlattığınız kadar canlı örnekler sayesinde savaş alanının görkemini işkence ve gözyaşı bağlamında neler yarattığını görmemiz gerekir”* diyerek fikre manevi destek vermiştir. Bundan sonra iki gelişme modern anlamda savaş hukukunun doğuşunu sağlamıştır. İlki 17 Şubat 1863 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin kurulması, ikincisi ise 1864 yılında diplomatik bir konferans olan Cenevre Konferansı'nın toplanması ve *“Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesinin”* imzalanmasıdır. Bu suretle savaş hukukunun kodifikasyonu başlamış ve gelişerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Savaş hukukunun gelişim sürecini çeşitli kategorilere ayırarak açıklamak mümkündür, biz tezimizde Uluslararası İnsancıl Hukuku Veri tabanını⁹ esas alarak açıklama yoluna gideceğiz.

2.3.4.1 Antlaşmalar

Savaş mağdurları ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Cenevre Sözleşmesi”, 1864¹⁰. Savaşta yaralıların durumunun iyileştirilmesi amacıyla imzalanmıştır. Sözleşmede ortaya konan ve daha sonraki Cenevre Sözleşmeleri ile sürdürülen ana ilkeler: uyruk ayrımı yapılmaksızın yaralılara yardım edilmesi, tıbbi personelin ve tıbbi kurum ile birimlerin tarafsızlığı (dokunulmazlığı) ile beyaz zemin üzerinde kırmızı haçın ayırt edici işareti olmasıdır (Schindler & Toman, 1988, pp. 280-281).

“1864 Cenevre Sözleşmesine Ek Maddeler”, 1868¹¹. 1864 Cenevre Sözleşmesi'nin bazı hükümlerini açıklığa kavuşturmak ve bu sözleşmenin avantajlarını deniz kuvvetleri için de genişletmek amacıyla oluşturulmuştur. Herhangi bir onay alamadığı için hiçbir zaman yürürlüğe girememiştir.

“Hastane Gemilerine İlişkin Lahey Sözleşmesi”,1904¹². Bu sözleşme, Fransa Hükümeti'nin girişimiyle Hollanda Hükümeti tarafından düzenlenen bir konferansta

⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-1.

⁹ Veritabanı için bkz. Kaynakça Url-2.

¹⁰Sözleşme tam metni için bkz. Kaynakça Url-3.

¹¹Sözleşme tam metni için bkz. Kaynakça Url-4.

¹²Sözleşme tam metni için bkz. Kaynakça Url-5.

kabul edilmiştir. Bugün hala yürürlüktedir. Daha sonra aynı konuda hiçbir sözleşme imzalanmamıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 295-297).

“Yaralı ve Hastalara İlişkin Cenevre Sözleşmesi”, 1906¹³. Sekiz bölüme ayrılmış 33 maddeden oluşan bu sözleşme, 1864 sözleşmesine göre daha detaylıdır ve terminolojik olarak daha açıktır. Ölülerin defnedilmesi ve bilgi aktarımına ilişkin yeni hükümler eklenmiştir. Gönüllü yardım dernekleri ilk kez açıkça tanınmıştır. Pratikte bazı uygulanamaz olan hükümlerde değişiklik yapılmıştır. Yaralılara yardım götüren bölge sakinlerinin imtiyazları daha makul oranlara indirilmiştir. Hizmete uygun olmayan yaralıların ülkelerine geri gönderilmesi zorunluluğu tavsiye niteliğine dönüştürülmüştür.

“Cenevre Konferansı Nihai Senedi”, 1929¹⁴. 1929 Diplomatik Konferansı, 1906 Cenevre Sözleşmesi’ni yenilemek ve savaş esirlerine yapılacak muameleye ilişkin yeni bir sözleşmeyi kabul etmek amacıyla İsviçre Federal Konseyi tarafından toplanmıştır. Konferansta 47 hükümet temsil edilmiştir. Nihai Sened’in kanun hükmü yoktur (Schindler & Toman, 1988, pp. 321-323).

“Yaralı ve Hastalara İlişkin Cenevre Sözleşmesi”, 1929¹⁵. Bu sözleşme, Cenevre Sözleşmesi’nin 1864 ve 1906 tarihli sözleşmelerinden sonra üçüncü versiyonudur. Birinci Dünya Savaşı’nda elde edilen deneyimlere dayanmaktadır. Kabul edilen değişiklikler 1906 versiyonuna oranla daha az önem taşımaktadır. Tıbbi uçakların korunması ve ayırt edici amblemin barış zamanında kullanılmasına ilişkin yeni hükümler eklenmiştir. Ayrıca, Kızılhaç yerine Kızıl Hilal, Kızıl Aslan ve Güneş amblemleri bu işaretleri halihazırda kullanan ülkeler tarafından tanınmıştır. Ağır yaralı ve ağır hasta esirlerin ülkelerine geri gönderilmesine ilişkin hükümler, Savaş Esirleri Sözleşmesi’ne aktarılmıştır. 1929 Sözleşmesi’nin yerini 1949 Cenevre Sözleşmesi (I) almıştır. 1949 Cenevre Sözleşmeleri’nin evrensel olarak kabul edilmesinin ardından artık yürürlükte değildir (Schindler & Toman, 1988, pp. 326-334).

¹³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-6.

¹⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-7.

¹⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-8.

“Savaş Esirlerine İlişkin Cenevre Sözleşmesi”, 1929¹⁶. 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri’nde savaş esirlerine uygulanacak muameleye ilişkin hükümler yer almaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında bu sözleşmelerin eksik olduğu ve bazı konularda kesinlik arz etmediği ortaya çıkmıştır. Bu eksiklikler, 1917 ve 1918’de Bern’de savaşan taraflar arasında yapılan özel antlaşmalarla kısmen giderilmiştir. 1921’de Cenevre’de düzenlenen Uluslararası Kızılhaç Konferansı, savaş esirlerine yapılacak muameleye ilişkin özel bir sözleşmenin kabul edilmesi arzusunu dile getirmiştir. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, 1929’da Cenevre’de toplanan Diplomatik Konferans’ta sunulan bir sözleşme taslağı hazırlamıştır. Sözleşme, Lahey Sözleşmeleri’nin yerine geçmemekte, yalnızca hükümlerini tamamlayıcı niteliktedir. Bu sözleşme ile getirilen önemli yenilikler, misilleme ve toplu cezaların yasaklanması, mahkûmların çalışmalarının düzenlenmesi, mahkûmlar tarafından temsilcilerin atanması ve koruyucu güçler tarafından kontrollerin uygulanmasından oluşmaktadır. Bu sözleşme, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi (III) ile değiştirilmiştir. 1949 Cenevre Sözleşmeleri’nin evrensel olarak kabul edilmesinin ardından artık yürürlükte değildir.

“Monako Sözleşmesi Taslağı”, 1934¹⁷. Bu sözleşme taslağı, Uluslararası İnsancıl Hukuk’un mevcut hükümleriyle sonuçlanacak olan; 19’uncu yüzyılın sonlarından bu yana, hasta ve yaralı savaşçılar ve siviller de dâhil olmak üzere silahlı çatışma mağdurlarının belirli türlerinin korunmasını sağlamak için belirlenmiş alanların oluşturulmasına yönelik bir dizi belge ve taslak arasında özel bir yere sahiptir. Bu ilk taslak doktorlar ve hukukçulardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. "Savaş Zamanında Hastane Bölgeleri ve Bölgelerinin Oluşturulmasına İlişkin Sözleşme Taslağı" 1949 yılında Cenevre Sözleşmeleri’ne eklenmiştir. 1934 tarihli ilk Sözleşme taslağı beş bölüme ayrılmıştır: I. Sıhhi şehirler ve yerleşim yerleri, II. Savaşmayanların Sıhhi Yardımı, III. Savaş Esirlerinin Korunması, IV. Sivil Nüfusun Korunması, V. Yaptırımlar. Bölüm II, III ve V, büyük ölçüde 1929 Cenevre Sözleşmeleri’nin içerdiği hükümleri tekrarlarken, I ve IV. bölümler, daha sonra gelecekteki standartlar için bir model olarak hizmet edecek oldukça yeni bir yaklaşım sunmuştur (Deltenre & Vandenbosch, 1943, pp. 850-862).

¹⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-9.

¹⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-10.

“Düşman uyruklu sivillerin korunmasına ilişkin Tokyo Sözleşmesi Taslağı”, 1934¹⁸. Bu sözleşme, Birinci Dünya Savaşı sırasında sayısız sivil kurbanın maruz kaldığı haraçlardan dolayı kaleme alınmıştır. Bu savaşın sona ermesiyle birlikte sivillere zorunlu yasal koruma sağlanmasının gerekliliği açıkça ortaya çıkmıştır. Bu sözleşme ile iki kategorideki sivillerin korunması hedeflenmiştir. Bunlar savaşın bir tarafın topraklarındaki düşman siviller ile işgal altındaki topraklarda düşmanın elinde bulunan sivillerdir. Birinci kategorideki sivillerin korunması tamamen yeni bir fikir oluştururken, işgal altındaki topraklardaki sivillerin korunmasına ilişkin çalışma 1907 Lahey Sözleşmesi’nin (IV) ekidir. Ayrıca taslak sözleşme dört farklı konuyu içermektedir. Bunlar, düşman sivillerin durumu, işgalci ülke topraklarındaki düşman siviller, işgal edilen topraklardaki düşman siviller ve sözleşmenin uygulanmasıdır. Tokyo Taslağı’nın içerdiği öneriler 1949 Cenevre Sözleşmesi’nin (IV) kabul edilmesine yol açan tartışmalar için son derece önemli bir temel sunmuştur.

“Cenevre Konferansı Nihai Senedi”, 1949¹⁹. 1929 tarihli iki Cenevre Sözleşmesi’nin kabul edilmesinden sonra, bunların yeni düzenlemelerle desteklenmesi yönünde girişimler olmuştur. 1929 Cenevre Konferansı Nihai Senedi’nde, savaş zamanında tıbbi uçakların kullanımının daha kapsamlı düzenlenmesi amacıyla bir konferans toplanması belirtilmiştir. Ayrıca savaşın tarafların topraklarındaki sivillerin durumu ve korunması ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılması ve kabinde uluslararası bir sözleşme hazırlanması arzusu ifade edilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle bu çalışmalar yapılamamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra, savaş sırasında kazanılan deneyimler dikkate alınarak, 1929 tarihli iki Cenevre Sözleşmesi ve “Cenevre Sözleşmesi Prensiplerinin Deniz Harplerine Uyarlanmasına İlişkin 1907 Lahey Sözleşmesi” revizyona tabi tutulmuş ve sivillerin korunmasına yönelik yeni bir taslak hazırlanmıştır. Dört taslak sözleşme, 21 Nisan 1949 tarihinden başlayarak yaklaşık üç ay boyunca Cenevre’de 63 hükümetin temsilcilerinin bir araya geldiği konferansta görüşülmüş ve dört sözleşmenin ortak hükümleri bir araya getirilerek bir yenilik yapılmıştır. Şu anda mevcut olan devletlerin neredeyse tamamı dört sözleşmeyi onaylamış veya bunlara uymuştur. Nihai Sened’in kanun hükmü yoktur (Schindler & Toman, 1988, p. 367).

¹⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-11.

¹⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-12.

“Savaş Alanındaki Hasta ve Yaralı Askerlere İlişkin Cenevre Sözleşmesi (I)”, 1949²⁰. Bu sözleşme, yaralılar ve hastalara ilişkin Cenevre Sözleşmesi’nin 1864, 1906 ve 1929’da kabul edilenlerden sonra güncellenmiş dördüncü versiyonudur. 64 madde içermektedir. Sözleşme yaralı ve hastaların yanı sıra tıbbi ve dini personel, tıbbi birimler ve tıbbi ulaşım araçları için de koruma sağlamaktadır. Sözleşme aynı zamanda ayırt edici amblemleri de kabul etmektedir. Hastane bölgelerine ilişkin sözleşme taslağını ve sağlık ile din görevlilerine ait örnek kimlik kartını içeren iki eki bulunmaktadır (Swiss Federal Political Department, 1963, pp. 205-224).

“Silahlı Kuvvetlerin Denizde Yaralılara, Hastalara ve Gemi Kazalarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (II)”, 1949²¹. Bu Sözleşme ile denizde silahlı kuvvetlere mensup yaralı, hasta ve gemi kazazedelerinin korunması ilk kez bir Cenevre Sözleşmesi ile düzenlenmiştir. Bundan önce, yaralılar ve hastalarla ilgili Cenevre Sözleşmeleri’nin ilkelerini deniz savaşına uyarlayan “1889 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri” deniz savaşı sırasında yaralıların, hastaların ve gemi kazazedelerinin korunmasına ilişkin kuralları kanunlaştırmıştır. Bu Sözleşme 63 madde içermektedir. Denizde silahlı kuvvetlere mensup yaralı, hasta ve gemi kazazedelerinin korunmasının yanı sıra, bu maddeler hastane gemileri, kıyı kurtarma araçları, tıbbi uçaklar ve denizdeki diğer tıbbi nakliye araçlarının yanı sıra denizcilik bağlamında görevlerini yerine getiren dini, tıbbi ve hastane personeli için özel koruma sağlamaktadır. Sözleşme aynı zamanda ayırt edici amblemleri de kabul etmektedir. Denizde silahlı kuvvetlere bağlı sağlık ve din görevlilerine ait örnek kimlik kartından oluşan bir eki bulunmaktadır (Swiss Federal Political Department, 1963, pp. 225-242).

“Savaş Esirlerine İlişkin Cenevre Sözleşmesi (III)”, 1949²². Mevcut sözleşme, 1929 Savaş Esirleri Sözleşmesi’nin yerini almıştır. 1929 sözleşmesi yalnızca 97 madde içerirken bu sözleşmede 143 madde bulunmaktadır. Savaşların gidişatı ve sonuçları ile halkların yaşam koşullarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle 1929 Sözleşmesi’nin birçok noktada yenilenmesi zorunluluğun sonucudur. Elde edilen deneyimler, mahkûmların günlük yaşamının özellikle genel düzenlemelere verilen yoruma bağlı olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, bazı düzenlemelere önceki hükümlerde bulunmayan daha açıklayıcı ifadeler eklenmiştir. Sözleşme metni

²⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-13.

²¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-14.

²²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-15.

tüm savaş esiri kamplarına asılacağı için yalnızca yetkililer için değil, aynı zamanda sıradan okuyucular için de her zaman anlaşılır olması tercih edilmiştir. Savaş esiri statüsüne hak kazanan kişilerin kategorileri Sözleşme I ve II uyarınca genişletilmiştir. Savaş esirlerinin çalışmaları, mali kaynakları, aldıkları yardımlar ve savaş esirlerine karşı başlatılan adli işlemler başta olmak üzere savaş esirlerinin esaret koşulları ve yerleri ile ilgili hususlar daha kesin bir şekilde tanımlanmıştır. Sözleşme temel ilke olarak aktif düşmanlıkların bitmesine müteakip savaş esirlerinin derhal serbest bırakılması ve kendi ülkelerine gönderilmesi hususunu ortaya koymaktadır (Swiss Federal Political Department, 1963, pp. 243-296).

“Sivillere İlişkin Cenevre Sözleşmesi (IV)”, 1949²³.1949’dan önce kabul edilen Cenevre Sözleşmeleri sivilleri değil, yalnızca savaşçıları ilgilendirmekteydi. Halkların savaşın sonuçlarına karşı korunmasına ve işgal altındaki topraklarda korunmasına ilişkin bazı hükümler, 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri’ne eklenen “Karada Savaş Kanunları ve Geleneklerine İlişkin Yönetmelik’te” yer almaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında, hava harbinin neden olduğu tehlikeler, düşman toprakları ve işgal altındaki topraklarda sivillere yönelik muameleler göz önüne alındığında, Lahey hükümlerinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Yaralı ve Hastalara İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ni yenileyen ve Savaş Esirlerine Muameleye İlişkin Sözleşme’yi hazırlayan 1929 Diplomatik Konferansı “*düşman topraklarında ve düşman işgali altındaki topraklarda sivillerin korunmasına ilişkin bir sözleşmenin imzalanması amacıyla çalışmalar yapılması*” konusunu ele almıştır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından hazırlanan 33 maddeden oluşan sözleşme taslağı, 1934 yılında Tokyo’daki Uluslararası Kızılhaç Konferansı tarafından onaylanmıştır ve genel olarak “Tokyo Taslağı” olarak anılmaktadır. 1940’ta yapılması planlanan bir diplomatik konferansta sunulması planlanmış ancak savaş nedeniyle bu ertelenmiştir. Savaş zamanında sivilleri koruma altına alacak bir uluslararası sözleşmenin olmayışının acı neticelerini insanlık İkinci Dünya Savaşı’nda tecrübe etmiştir. 1949 yılında kabul edilen sözleşme, İkinci Dünya Savaşı deneyimlerini dikkate almaktadır. Silah kullanımının sınırlandırılması sorununu yanında, halkın genel korunmasına ilişkin bir bölüm içermektedir. Sözleşmede esas olarak korunan kişilerin statüsü ve ilişkileri ile ilgili hükümler mevcuttur. Bu hükümler ile tarafların topraklarındaki

²³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-16.

yabancılar ile işgal altındaki topraklardaki sivillerin durumu arasında ayırım yapmak amaçlanmıştır. Sözleşme, 1907 tarihli Lahey Tüzüğü'nün aynı konulara ilişkin hükümlerini geçersiz kılmaz ancak onları tamamlayıcı niteliktedir (ICRC, pp. 153-221).

“Diplomatik Cenevre Konferansı Kararları”, 1949²⁴. 1949 Cenevre Diplomatik Konferansı Kararları'nın kanun hükmü yoktur (ICRC, pp. 223-226).

“Uluslararası Kızılhaç Komitesi Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Kurallar Taslağı”, 1956²⁵. Birçok yönden bu taslak kurallar, ICRC'nin 1920'den beri yeni savaş yöntem ve araçlarının hızla gelişmesini dikkate alarak başlattığı, sivil halkı bombalamanın etkilerinden korumaya yönelik anlaşma kurallarını devletlere benimsetme çabalarının bir devamıdır. Bu taslak kurallardaki hükümlerin birçoğunun, Cenevre Sözleşmeleri'ne ek olarak 1977 Protokolleri'nde nihai olarak kabul edilen hükümlere benzemesi özellikle dikkat çekicidir (ICRC, 1956).

“Silahlı Çatışmalarda İnsan Haklarına İlişkin Tahran Kararı”, 1968²⁶. Bu karar 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri'nin giriş bölümünde yer alan, silahlı çatışma halindeki devletlerin uygulayacağı savaş yasaları ve teamüllerine ilişkin uygar halklar arasında yerleşik geleneklerden, insanlık yasalarından ve kamu vicdanından doğan uluslararası hukuku ilkelerini ihtiva eden “Martens hükmünü” teyit etmektedir (Schindler & Toman, 1988, pp. 261-262).

“Silahlı Çatışmalarda İnsan Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Kararı”, 1968²⁷. 2444 (XXIII) bu sayılı karar, 1965 yılında Viyana'daki Uluslararası Kızıl Haç Konferansı tarafından kabul edilen sivil halkın ayırım gözetmeyen savaş tehlikelerine karşı korunmasına ilişkin kararı onaylamaktadır. Ancak Kızıl Haç kararında ortaya konan uluslararası hukukun dört ilkesinden yalnızca üçü BM kararında açıkça tekrarlanmaktadır.

²⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-17.

²⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-18.

²⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-19.

²⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-20.

Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (I), 1977²⁸. Mevcut Protokol temelde bazı yenilikler getirmiştir. Madde 1(4), sömürgeci devletlere, ırkçı rejimlere ve yabancı güçlere karşı halkların giriştiği silahlı çatışmanın ve silahlı mücadelenin uluslararası nitelikte silahlı çatışma olarak kabul edilmesi hususunu öngörmektedir. Bölüm II (Madde 8-34), Birinci ve İkinci Cenevre Sözleşmeleri'nin yaralı, hasta ve gemi kazazedelerine ilişkin kurallarını geliştirmiştir. Sözleşmelerin koruma içeriğini sivil tıbbi personel, onlara ait ekipman ve malzemeler ile ulaşım araçlarını ve sivil birimleri kapsayacak şekilde genişletmiş ve tıbbi ulaşımına ilişkin detaylı hükümler ihtiva etmiştir. Kısım III ve Kısım IV'ün birkaç bölümü (Madde 35-60), düşmanlıkların yönetimiyle, yani şimdiye kadar 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri ve uluslararası geleneksel hukukla düzenlenen sorunlarla ilgilidir. Lahey Sözleşmeleri'nin imza tarihi ve bunların hazırlanmasında hiçbir rolü olmayan yeni devletlerin oluşum tarihi göz önüne alındığında, bunların yeniden onaylanması ve geliştirilmesi önemlidir. 43 ve 44'üncü maddeler silahlı kuvvetler ve savaşçıların yeni bir tanımını yapmıştır. En önemli maddeler arasında sivil halkın düşmanlıkların etkilerinden korunmasına ilişkin olanlar yer almaktadır. Bunlar, askeri hedeflerin tanımını ve sivil kişiler ile nesnelere yönelik saldırı yasaklarını içermektedir. Diğer Maddeler (61-79), sivil savunma kuruluşlarının korunması, yardım faaliyetleri ve çatışmanın tarafı olan kişilere yönelik muamele ile ilgilidir. Bölüm V (Madde 80-91), sözleşmelerin ve protokolün uygulanması sorununa bazı yeni unsurlar getirmektedir (Federal Department of Foreign Affairs, 1978).

“Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol (I)'e Ek (1)”, 1977²⁹. Cenevre Sözleşmeleri ve Protokol (I) kapsamında korunan personelin, malzemenin, birimlerin, nakliye araçlarının ve tesislerin tanımlanmasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadırlar. Yetkili makamları, Cenevre Sözleşmeleri'nin ve Protokol'ün ilgili hükümlerine tabi olarak, her zaman ayırt edici amblem ve işaretlerin kullanımını, gösterilmesini, aydınlatılmasını ve tespit edilebilirliği konusunda yetkilendirmiştir (Federal Department of Foreign Affairs, 1993).

“Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol (I)'e Ek (2)”, 1977³⁰.

²⁸ Tam metin için bkz. Kaynakça Url-21.

²⁹ Tam metin için bkz. Kaynakça Url-22.

³⁰ Tam metin için bkz. Kaynakça Url-23.

“Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (II)”, 1977³¹. Bu Protokol’ün kabul edilmesinden önce, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara uygulanabilecek tek hüküm, 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi’nin ortak Md.3’üydü. 1945’ten bu yana silahlı çatışma mağdurlarının yaklaşık beşte dördünün uluslararası nitelikte olmayan çatışmaların mağduru olduğu ve genellikle uluslararası nitelikte olmayan çatışmalarda uluslararası nitelikteki çatışmalardan daha zalimce mücadele edildiği göz önüne alındığında, bu maddenin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu protokol ile iç savaşlarda da silahlı çatışmalar hukuku için ortaya konan temel kurallarının uygulanması amaç edinilmiş ve kapsam genişletilmeye çalışılmıştır. Devletlerin egemenlik kaygıları, hükümetlerin yasama ve yürütme kaygıları ve protokolün dış güçlere devletlerin iç işlerine müdahale etme imkânı tanınması ve bunun istismar edilebileceği korkusu protokolün kısaltılması ve basitleştirilmesine yol açmıştır (Federal Department of Foreign Affairs, 1978).

“Diplomatik Cenevre Konferansı Nihai Senedi”, 1974-1977³². 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi’nin kabul edilmesinden kısa bir süre sonra, sivil halkın düşmanlıkların etkilerine karşı korunması için ek kuralların gerekli olacağı açıklığa kavuşmuştur. Cenevre Sözleşmeleri yalnızca bir çatışmanın tarafının yetkisinde olan kişilerle ilgilidir; bunun tek istisnası, halkın savaşın belirli sonuçlarına karşı korunmasını ele alan Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin II. kısmıdır (13-26. Maddeler). 1956 yılında ICRC, Uluslararası Kızılhaç Konferansı’nın onayıyla, “Savaş Zamanında Sivil Nüfusun Karşılaştığı Tehlikelerin Sınırlandırılmasına İlişkin Kurallar Taslağını” hükümetlere sunmuştur. O zaman ortam henüz hazır olmadığı için bu taslak uluslararası bir sözleşme olarak kabul edilmemiştir. Silahlı çatışmalar hukukuna ilgi ancak 1960’ların ortalarında Vietnam, Orta Doğu, Nijerya ve dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmaların bir sonucu olarak, ırkçı rejimlere ve sömürgecilere karşı mücadelelerle bağlantılı olarak yeniden canlanmıştır. 1965 yılında Uluslararası Kızılhaç Konferansı, ICRC’yi uluslararası insancıl hukukun gelişimini sürdürmeye çağıran bir kararı kabul etmiştir. 1968 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) girişimiyle Tahran’da düzenlenen Uluslararası İnsan Hakları Konferansı, ilave insani sözleşmelerin gerekliliğini vurgulamış ve aynı yıl Genel Kurul bu talebi desteklemiştir. 1969’da Uluslararası Kızıl Haç Konferansı, ICRC’den insancıl

³¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-24.

³²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-25.

hukukun tamamlanması için öneriler hazırlamasını ve bu tür önerilere ilişkin istişarede bulunmak üzere hükümetleri ve diğer uzmanları bir araya getirmesini istemiştir. ICRC, bu ve daha sonraki kararlara dayanarak, Cenevre Sözleşmeleri'ne ek iki taslak protokol hazırlamak amacıyla Cenevre'de hükümet uzmanlarının katıldığı birbirini takip eden biri uluslararası nitelikte diğeri ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarla ilgili iki konferans (24 Mayıs- 12 Haziran 1971 ve 3 Mayıs- 3 Haziran 1972) toplamıştır. 1973'te ICRC iki taslak protokolü yayınlamıştır. 1974'ten 1977'ye kadar dört oturumda görüşmeler sürmüştür ve iki Protokol 8 Haziran 1977'de oybirliğiyle kabul edilmiştir. Nihai Senet, 10 Haziran 1977'de 102 Devletin ve 3 Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin temsilcileri tarafından imzalanmıştır. İki Protokol 12 Aralık 1977'de imzaya açılmıştır. Nihai Sened'in kanun hükmü yoktur (ICRC, 1977, pp. 123-124).

“Diplomatik Cenevre Konferansı Kararları”, 1974-1977³³. Diplomatik konferansta alınan kararlar dördüncü oturum sonunda üçte iki çoğunlukla veya oybirliğiyle kabul edilmiştir. İlk üç oturumda kabul edilen diğer kararlar ve dördüncü oturumun 23 numaralı Kararı Konferansın çalışmaları ile ilgilidir ve özel bir öneme sahip değildir (ICRC, 1977, pp. 103-121).

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”, 1989³⁴. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 21 Aralık 1976'da Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 20'nci yıl dönümü anısına 1979 yılını Uluslararası Çocuk Yılı olarak ilan etmiştir (Karar 1386 (XIV)). Sözleşme BM Genel Kurul kararı (44/25) ile 20 Kasım 1989'da kabul edilmiştir. Çocuğun medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel tüm temel haklarını ortaya koyulmuştur. Madde 38, silahlı çatışma durumlarında çocuklara yönelik hükümler içermektedir (United Nations, 1989).

“Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol (I)'e Ek (1) Değişikliği”, 1993³⁵.

“Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Edilmesine ilişkin İhtiyari Protokol”, 2000³⁶. Genel olarak İhtiyari Protokol, metinde bazı belirgin eksiklikler bulunmasına rağmen, mevcut uluslararası hukukta olumlu yönde bir iyileşmeyi temsil etmektedir.

³³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-26.

³⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-27.

³⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-28.

³⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-29.

Taraf devletlerin silahlı kuvvetlerinin 18 yaşını doldurmamış mensuplarının çatışmalara doğrudan katılmamasını sağlamak için mümkün olan tüm önlemleri almaları (Madde 1) gerektiği hususu düzenlenmiştir. Taraf devletlerin 18 yaşını doldurmamış kişilerin silahlı kuvvetlerine zorunlu olarak alınmamasını sağlayan (Madde 2) hükümler içermektedir. Bir devletin silahlı kuvvetlerinden farklı olan silahlı gruplar için hiçbir durumda 18 yaşın altındaki kişileri askere almamaları veya düşmanlıklarda kullanmamaları (Madde 4, paragraf 1) ilkesi düzenlenmiştir.

“Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (III)”, 2005³⁷. 1949 tarihli Birinci Cenevre Sözleşmesi’nin 38’inci maddesine ilişkin yapılan yorum amblemlerin bazen belirli bağlamlarda dini veya siyasi çağrışımlar yapacak şekilde algılanmasına yol açmıştır. Bu husus Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay açısından iki temel zorluğa yol açmıştır. Birincisi, tarafsızlıktır. İkincisi, bazı devletlerin ve yardım derneklerinin, kendilerine uygun olmadığı gerekçesiyle mevcut amblemlerden herhangi birini benimsemeyi reddetmelerine sebebiyet vermiştir. Böyle bir ret, hareketin gerçek bir evrenselliğe ulaşmasını engelleyebilecektir. Protokol bu hususlarda anlayış birliğini sağlamıştır.

Savaş yöntemleri ve araçları ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Lieber Yasası”, 1863³⁸. “Lieber Talimatları” olarak da adlandırılan yasalar savaş hukukunu düzenlemeye yönelik ilk girişimi temsil etmektedir. Amerikan İç Savaşı sırasında, profesör olan Francis Lieber tarafından hazırlanmış, subaylar kurulu tarafından yenilenmiş ve Başkan Lincoln tarafından ilan edilmiştir. Her ne kadar yalnızca Amerika Birleşik Devletleri kuvvetleri için bağlayıcı olsalar da o dönemde mevcut olan savaş kanunlarını ve teamüllerini yansıtmaktadır. “Lieber Talimatları” savaş yasalarının daha ileri düzeyde kanunlaştırılmasını ve benzer düzenlemelerin diğer devletler tarafından kabul edilmesinin yolunu açmıştır. 1874’te Brüksel Konferansı’nda sunulan savaş yasalarına ilişkin uluslararası bir sözleşme projesinin temelini oluşturmuş ve 1899 ile 1907 kara savaşlarına ilişkin Lahey Sözleşmeleri’nin kabul edilmesini teşvik etmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 3-23).

³⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-30.

³⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-31.

“Patlayıcı Mermilerle ilgili St. Petersburg Bildirgesi”,1868³⁹. “Saint Petersburg Deklarasyonu”, savaşta bazı silahların kullanılmasını engelleyen resmi anlamda ilk antlaşmadır. 1868’de kabul edilen ve kanun hükmünde olan bildirge, silahların, mermilerin ve gereksiz acıya neden olacak nitelikteki malzemelerin kullanımının yasaklandığı teamülleri doğrular niteliktedir. Bu kural daha sonra 1899 ve 1907 Kara Savaşlarına İlişkin Lahey Sözleşmesi’nin 23 (e) maddesinde ortaya konulmuştur. Saint Petersburg Bildirgesi, 1899 ve 1907’deki iki Lahey Barış Konferansı’nda benzer nitelikte başka bildirimlerin kabul edilmesine yol açmıştır. Balonlardan mermilerin ve patlayıcıların atılmasına, boğucu gazların ve genişleyen mermilerin kullanımına ilişkin Lahey Bildirgeleri’nin önsözlerinde Saint Petersburg Deklarasyonu’na atıfta bulunmaktadır.

“Brüksel Bildirgesi”, 1874⁴⁰. Bildirge, savaş yasalarının kanunlaştırılması hareketinde önemli bir adım oluşturmaktadır. Hem Brüksel Deklarasyonu hem de Oxford El Kitabı, kara savaşlarına ilişkin iki Lahey Sözleşmesi ve bunlara eklenen protokollerin temelini oluşturmuştur. İki Lahey Sözleşmesi’nin hükümlerinin çoğunun kökeni Brüksel Bildirgesi ve Oxford El Kitabı’na kadar uzanmaktadır.

“Oxford El Kitabı”, 1880⁴¹. Ulusal mevzuatların temeli olmaya, hukuk bilimindeki ilerlemelere ve uygar orduların ihtiyaçlarına uygun bir kılavuzdur. Oxford El Kitabı, kara savaşlarına ilişkin iki Lahey Sözleşmesi ve bunlara eklenen protokollerin temelini oluşturmuştur (Schindler & Toman, 1988, pp. 36-48).

“Lahey Barış Konferansı Nihai Senedi”, 1899⁴². Birinci Lahey Barış Konferansı, “*tüm halklara gerçek ve kalıcı bir barışın faydasını sağlamanın en etkili yollarını aramak ve her şeyden önce, mevcut silahlanmanın aşamalı gelişiminin sınırlandırılması*” maksadıyla toplanmıştır. Konferansın asıl çağrılma amacı olan silahlanmanın sınırlandırılması veya azaltılması konusunda maalesef bir antlaşmaya varılamamıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 50-51).

“Karada Savaş Kanunları ve Teamüllerine İlişkin Lahey Sözleşmesi (II)”,1899⁴³. 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri’ne benzer şekilde bu sözleşme

³⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-32.

⁴⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-33.

⁴¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-34.

⁴²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-35.

⁴³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-36.

hükümleri kara savaşına ilişkindir ve uluslararası teamül hukukun kurallarını somutlaştırmıştır. Bundan dolayı, resmi olarak kendilerine taraf olmayan devletler için de bağlayıcılığa sahiptir.

“Balonlardan Mermi Atılmasını Yasaklayan Lahey Bildirgesi (IV,1)”, 1899⁴⁴. Havadan mermi atılmasını kalıcı olarak yasaklama girişimleri, Lahey Sözleşmesi’nin kara savaşlarına ilişkin 25’inci maddesine, savunmasız kasabalara, köylere vb. saldırı veya bombardımanı yasaklayan maddenin eklenmesiyle sonuçlanmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 202-204).

“Boğucu Gazlara ilişkin Lahey Bildirgesi (IV,2)”,1899⁴⁵. Bu bildirge belirli bir savaş aracıyla ilgili olarak, zehir ve gereksiz acıya neden olan malzemelerin kullanımını yasaklayan geleneksel kuralları ifade etmektedir. Bu geleneksel kurallar, 1899 ve 1907 Lahey Düzenlemeleri’nin 23(a) ve 23(e) maddelerinde resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Lieber Talimatları’nın 70’inci maddesinde, 1874 Brüksel Bildirgesi’nin 13(a) maddesinde ve 1880’de Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından kabul edilen Oxford El Kitabı’nın 8(a) maddesinde de zehir kullanımı yasaklanmıştır.

“Genişleyen Mermilere İlişkin Lahey Bildirgesi (IV,3)”,1899⁴⁶. 1868 tarihli Saint Petersburg Bildirgesi gibi, 1899 tarihli Lahey Bildirgesi (IV,3), belirli bir kurşunla ilgili olarak, gereksiz derecede acımasız yaralara neden olan silahların kullanımını yasaklayan teamülleri ifade etmektedir. Bildirge, merminin ilk üretildiği Kalküta yakınlarındaki cephanelikten sonra bu adı alan dum dum mermisini hedef almaktadır (Schindler & Toman, 1988, pp. 109-110).

“Lahey Barış Konferansı Nihai Senedi”, 1907⁴⁷. Nihai Senet, elde edilen sonuçların güvenilir beyanlarını oluşturmaktadır. Delegeler tarafından imzalanmış ancak katılımcı devletler tarafından onaylanmamıştır. Bağlayıcı etkisi yoktur.

“Karada Savaşa İlişkin Lahey Sözleşmesi (IV) ve Ek Düzenlemeleri”, 1907⁴⁸. 1899 yılında toplanan Birinci Lahey Barış Konferansı’nın bir amacı da “*Brüksel*

⁴⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-37.

⁴⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-38.

⁴⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-39.

⁴⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-40.

⁴⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-41.

Konferansı tarafından 1874'te hazırlanan ve henüz onaylanmayan savaş kanunları ve geleneklerine ilişkin bildirgenin revizyonu” olmuştur. 1899 Konferansı, tüzüğe eklenen kara savaşlarına ilişkin bir sözleşmeyi kabul etmiştir. Sözleşme ve tüzük, 1907 yılındaki İkinci Uluslararası Barış Konferansı’nda yenilenmiştir. Sözleşme ve tüzüğün iki versiyonu birbirinden çok az farklılık göstermektedir. Bu sözleşme hükümleri uluslararası tekâmül hukukunun kurallarını somutlaştırmıştır. Bu nedenle, resmi olarak kendilerine taraf olmayan devletler için de bağlayıcıdır.

“Balonlardan Atılan Patlayıcılara İlişkin Lahey Bildirgesi (XIV)”,1907⁴⁹.

“Denizaltılar ve Zararlı Gazlara İlişkin Washington Antlaşması”, 1922⁵⁰. Bu anlaşmanın 5’inci maddesi zararlı gazların kullanımına ilişkindir diğer hükümler ise denizaltı savaşlarıyla ilgilidir. Antlaşma, denizaltı harbi hükümlerine ilişkin şüpheler nedeniyle yürürlüğe girmemiştir. Gaz savaşıyla ilgili 5’inci maddenin metni, 17 Haziran 1925 tarihli Cenevre Protokolü’nün metniyle örtüşmektedir (Schindler & Toman, 1988, pp. 877-879).

“Kablosuz Telgrafın Denetimine İlişkin Lahey Kuralları”, 1923⁵¹. Aralık 1922’den Şubat 1923’e kadar Lahey’de toplanan komisyon; Savaş zamanında radyonun kontrolüne ilişkin kuralları (Komisyon raporunun I. bölümü) ve hava savaşı kurallarını (II. bölüm) hazırlamıştır. Bu kurallar hiçbir zaman yasal olarak bağlayıcı bir biçimde kabul edilmemiş olsa da “*savaşta uçakların kullanımını düzenleyen hukuk kurallarını açıklığa kavuşturmak ve formüle etmek için yetkili bir girişim olarak*” önemlidir.

“Boğucu veya Zehirli Gazlar ile Bakteriyolojik Yöntemlere İlişkin Cenevre Protokolü”,1925⁵². Milletler Cemiyeti kontrolünde Cenevre’de düzenlenen uluslararası silah ve mühimmat ticaretinin denetlenmesine ilişkin konferansta 1925 Cenevre Protokolü hazırlanarak imzalanmıştır. Konferansta; silah, mühimmat ve savaş aletlerinin uluslararası ticaretinin denetlenmesine ilişkin yürürlüğe girmemiş bir sözleşme ve ayrı bir belge olarak gazların kullanımına ilişkin bir protokol kabul edilmiştir. Protokol, gazların kullanımını yasaklayan boğucu gazlara ilişkin 29

⁴⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-42.

⁵⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-43.

⁵¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-44.

⁵²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-45.

Temmuz 1899 tarihli Lahey Deklarasyonu ve 28 Haziran 1919 tarihli Versailles Antlaşması ile 1919 tarihli diğer barış antlaşmalarına atıfta bulunmuştur.

“Amsterdam Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme Taslağı”, 1938⁵³. Uluslararası Hukuk Derneği'nin bir komitesi tarafından hazırlanan ve 1938 yılında Birliğin Kırkıncı Konferansı'nda prensip olarak onaylanan bu sözleşme taslağı, silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasını tanımlamak ve geliştirmek için iki savaş arası dönemdeki çabaların dikkate değer örneklerinden birini temsil etmektedir. Esas amacı nüfusun savaştan olmayan belirli sınıfları için güvenli bölgeler oluşturmaktır (Schindler & Toman, 1988, pp. 223-229).

“Askeri Hedeflere İlişkin Uluslararası Hukuk Enstitüsü Kararı”, 1969⁵⁴. Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından 9 Eylül 1969'da Edinburgh'ta yapılan oturumda askeri hedefler ile askeri olmayan hedefler arasındaki ayrıma ve kitle imha silahlarıyla ilgili sorunlara yönelik kararlar kabul edilmiştir. Bu kararlar mevcut yasaları belirtmeyi amaçlamaktadır.

“Biyolojik Silahların Yasaklanmasına İlişkin Sözleşme”, 1972⁵⁵. 17 Haziran 1925 tarihli Cenevre Protokolü'nün eksiklikleri ile biyolojik ve kimyasal silahların yalnızca kullanımının değil, aynı zamanda üretiminin ve depolanmasının da yasaklanması isteği, BM Genel Kurulu ve Silahsızlanma Komitesi'nin bu konuyu ele almasına neden olmuştur. Biyolojik silahlarla sınırlıdır. Uluslararası denetim konusunda herhangi bir anlaşmaya varılamadığı için kimyasal silahlar dahil edilememiştir. Biyolojik silahların üretiminin ve stoklanmasının uluslararası denetimi, bu tür silahların kullanımının doğrudan bir askeri avantaj sağlayamayacağı varsayıldığından, vazgeçilebilir olarak değerlendirilmiştir. Mevcut Sözleşme silahsızlanma sorunlarını ele almasına ve tam anlamıyla savaş hukukuyla bağlantılı olmamasına rağmen, 1925 Cenevre Protokolü ile yakından ilişkilidir (Schindler & Toman, 1988, pp. 137-142).

“Küçük Kalibre Silah Sistemlerine İlişkin Karar”, 1979⁵⁶. 1979 ve 1980 BM Konferansı, küçük kalibreli silah sistemlerine ilişkin bir protokol üzerinde anlaşmaya

⁵³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-46.

⁵⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-47.

⁵⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-48.

⁵⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-49.

varamamıştır. Küçük Kalibreli Silahlara ilişkin karar, konferansın 1979 oturumunda kabul edilmiş ve 1980 Nihai Senedine Ek-E olarak eklenmiştir.

“Bazı Konvansiyonel Silahlar Konferansı (CCW) Nihai Senedi”, 1980⁵⁷. Belirli savaş yöntem ve araçlarının kullanımını yasaklayan veya sınırlayan ek sözleşmelere duyulan ihtiyaç, 1965 Uluslararası Kızılhaç Konferansı ve 1968 Uluslararası İnsan Hakları Konferansı kararlarında ve ayrıca 2444 (XXIII) sayılı kararda vurgulanmıştır. 1968 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1971 ve 1972 yıllarında Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek Protokoller’in hazırlanması amacıyla toplanan hükümet uzmanlarının konferanslarında ve 1974-1977 Diplomatik Konferansı’nda “Kitle imha silahları bir kenara bırakılarak, konvansiyonel silahlar konusunda anlaşmaya varılmaya çalışılmalıdır” görüşü hâkim olmuştur. 10-28 Eylül 1979 ve 15 Eylül-10 Ekim 1980 tarihleri arasında Cenevre’de yapılan konferanslar sonucunda sözleşme ve ona eklenen üç protokol, 10 Ekim 1980’de oy birliğiyle kabul edilmiş ve 10 Nisan 1981’de imzaya açılmıştır.

“Bazı Konvansiyonel Silahları Yasaklayan Sözleşme (CCW)”, 1980⁵⁸. Sözleşme, protokolleri kapsayan ve yalnızca genel hükümleri içeren şemsiye niteliğinde bir sözleşmedir. Konvansiyonel silahların kullanımını açıkça yasaklayan hiçbir hüküm içermemektedir. Konvansiyonel silahların kullanımının yasaklanmasına veya kısıtlanmasına ilişkin hükümler, sözleşmenin ekindeki protokollerin konusunu oluşturmaktadır (Schindler & Toman, 1988, pp. 179-184).

“Tespit Edilemeyen Parçalara İlişkin CCW Protokolü (I)”, 1980⁵⁹. Yaralama maksadıyla kullanımı neticesinde insan vücudunda X ışınlarıyla tespit edilemeyen parçalar bırakan herhangi bir silahın kullanılması yasaklanmıştır. Bu sözleşmeden sonra taraf devletlerin İnceleme Konferansı, 13 Ekim 1995 tarihinde, kör edici lazer silahlarının kullanımını ve transferini yasaklayan yeni bir Protokol IV’ü kabul etmiştir. Bununla birlikte mayınlar, bubi tuzakları ve diğer cihazlara ilişkin Protokol II’nin değiştirilmiş bir versiyonu 3 Mayıs 1996’da kabul edilmiştir (Schindler & Toman, 1988, p. 185).

⁵⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-50.

⁵⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-51.

⁵⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-52.

“Mayınları, Bubi Tuzaklarını ve Diğer Benzeri Silahları Yasaklayan CCW Protokolü (II)”, 1980⁶⁰. Bu protokol ile mayın, bubi tuzağı, diğer cihazlar, askeri hedefler, sivil nesnelere ve kayıt terimleri açıklanmıştır. Tespit Edilemeyen Parçalara İlişkin CCW Protokolü (I), 1980’ne taraf devletlerin inceleme konferansında kabul edilmiştir.

“Yangın Çıkarıcı Silahları Yasaklayan CCW Protokolü (III)”, 1980⁶¹. Bu protokolde “Yangın çıkarıcı silah” hedefe gönderildikten sonra kimyasal tepkimeye girmek suretiyle alev veya ısı ya da her ikisini birden yayan, nesnelere yakan, kişilerde yanık oluşmasına sebep olan herhangi bir silah veya mühimmat olarak tanımlanmıştır. Tespit Edilemeyen Parçalara İlişkin CCW Protokolü (I), 1980’e taraf devletlerin inceleme konferansında kabul edilmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 190-191).

“Kimyasal Silahların Yasaklanması Sözleşmesi”, 1993⁶². “Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (CWC)” kimyasal silahların ve üretim tesislerinin yasaklanması ve yok edilmesi ile ilgili kuralları ortaya koymaktadır. Bu kapsamda bu amaca hizmet edecek şekilde kimyasal silah geliştirme, üretme ve depolama yasaklanmıştır. 1925 Cenevre Protokolü’nde var olan yasağı ilave olarak kullanımı “her koşulda” yasaklayan ibarelerle güçlendirmektedir. Kimyasal silahlar genel olarak “*yalnızca zehirli kimyasalların taşınması için tasarlanmış mühimmatlar ve ekipmanlar*” olarak tanımlanmıştır. CWC endüstriyel kimyasal üretimine ilişkin ulusal veri beyanlarını, anlaşmayla ilgili tesislerin sürekli ve rutin denetimlerini, bir taraf devletin topraklarındaki herhangi bir tesisin uygunluk konusundaki endişelerini gidermeyi amaçlayan kısa süreli itiraz denetimlerini içeren yeni bir müdahaleci doğrulama rejimi getirmiştir.

“Köredici Lazer Silahlarına ilişkin CCW Protokolü (IV)”, 1995⁶³. Lazer silahlarının sadece savaş amaçlı ya da göze etki ederek gözde körlüğe sebebiyet verecek şekilde tasarlanması ve kullanılması yasaklanmıştır.

⁶⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-53.

⁶¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-54.

⁶²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-55.

⁶³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-56.

“Mayınları, Bubi Tuzaklarını ve Diğer Benzeri Silahları Yasaklayan CCW Protokolü (II) Değişiklik”, 1996⁶⁴.

“Anti-Personel Mayınlarının Yasaklanması Sözleşmesi”, 1997⁶⁵. Mayın Yasaklama Sözleşmesi (“Ottawa Antlaşması” olarak da bilinir), Kanada Hükümeti tarafından 1980 Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesinin İlk Gözden Geçirme Konferansı’nın ardından başlatılan ve Anti-personel mayınlarına ilişkin geniş kapsamlı yasaklama veya kısıtlamaların kabul edilemediği sözde Ottawa Süreci’nin sonucudur.

“Bazı Konvansiyonel Silahlarının Yasaklanması Sözleşmesi (CCW)”, değiştirilmiş Madde 1, 2001⁶⁶.

“Patlayıcı Savaş Kalıntılarına ilişkin CCW Protokolü (V)”, 2003⁶⁷. Patlayıcı Savaş Kalıntılarına İlişkin Protokol, taraf devletler tarafından 28 Kasım 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Silahlı çatışma sonrasında personel için tehdit oluşturan patlamamış veya terk edilmiş mühimmatla ilgili hususları içeren bir antlaşmadır. Daha da önemlisi, nihai metnin müzakerelerine ve kabulüne tüm büyük askeri güçler katılmıştır. Anti-personel Mayınların Yasaklanması Sözleşmesi ile Patlayıcı Savaş Kalıntıları Protokolü, modern savaşların olağan bir özelliği olan çatışma sonrası ölüm, yaralanma ve acılara son verme çabalarının önemli bir göstergesidir.

“Misket Bombalarına İlişkin Sözleşme”, 2008⁶⁸. Sivillerin misket bombalarının her yeni kullanımından dolayı acı çektiğinin görülmesi ve buna tepkisiz kalınması karşısında misket bombalarına ilişkin yeni kuralların geliştirilmesini destekleyen hükümetlerin katılımıyla Şubat 2007’de misket bombalarına ilişkin “Oslo Süreci” ile başlamıştır. Bu süreç, sivillere “kabul edilemez acı” veren misket bombalarını yasaklayan bir antlaşma ile son bulmuştur.

“Nükleer Silahların Yasaklanmasına İlişkin Antlaşma”, 2017⁶⁹. Nükleer Silahların Yasaklanması Anlaşması (TPNW) nükleer silahlara ilişkin tartışmayı yeniden çerçevelemek ve nükleer silahlar kullanımının sağlık, toplum ve çevre

⁶⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-57.

⁶⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-58.

⁶⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-59.

⁶⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-60.

⁶⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-61.

⁶⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-62.

üzerindeki yıkıcı ve kalıcı sonuçlarına daha fazla vurgu yapmak amacıyla çeşitli devletlerin gayrı resmi bir çabası olan “insani girişim” den ilham almıştır. Nükleer silahların yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına yönelik insani taahhütler ve nükleer silahsız bir dünya için etik zorunlulukları kapsamına almıştır. Nükleer silahların yasaklanmasına yönelik yasal olarak bağlayıcı bu belge müzakerelerin sonunda 122 devlet tarafından Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması'nın kabul edilmesi, 1 devletin karşı çıkması ve 1 devletin çekimser kalması ile 20 Eylül 2017 tarihi itibarıyla imzaya açılmıştır.

Deniz ve hava savaşları ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Paris Bildirgesi”,1856⁷⁰. Bu, 1854'te Fransa ile İngiltere arasında kabul edilen ve başlangıçta Kırım Savaşı'na yönelik olan bir modus vivendinin sonucudur. Her iki güç tarafsız gemilerdeki düşman mallarına ve düşman gemilerindeki tarafsız mallara el koymayacaklarını kabul etmiştir. Savaşan taraflar ayrıca marka mektubu vermeyeceklerini ilan etmişlerdir. Paris Bildirgesi bu kuralları teyit etmiş ve yukarıdaki hususlara ablukaların bağlayıcı olabilmesi için etkili olması gerektiği ilkesini eklemiştir. Hemen hemen tüm devletler bildireye katılmıştır. Özel mülkiyetin denizde ele geçirilmesinden tamamen muaf tutulmasını amaçlayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), bu değişikliğe resmi olarak bağlı kalmaktan vazgeçmiş ancak bildirgenin ilkelerine saygı duyacağını duyurmuştur. Bildirgedeki bu kurallar sonradan uluslararası teamül hukukun bir parçası haline gelmiştir ve resmi olarak taraf olmayan ABD bile bu hükümlere uymaktadır.

“Deniz Savaşlarına İlişkin Lahey Sözleşmesi (III)”, 1899⁷¹. Cenevre Sözleşmesi ilkelerinin deniz savaşlarına uyarlanması amacıyla 1868 yılında hazırlanan Cenevre Sözleşmesi'nin Ek maddeleri onaylanmamıştır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, İsviçre Federal Konseyi'nin talebi üzerine yeni bir taslak hazırlamış, ancak Cenevre'de diplomatik bir konferans toplanmadan önce, Rusya Çarı 1899'da Birinci Lahey Barış Konferansı'nı toplama girişiminde bulunmuş ve “1864 Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin deniz savaşlarına uyarlanması” hususunu gündem maddesi olarak önermiştir. 1899 yılında Lahey'de kabul edilen sözleşmenin

⁷⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-63.

⁷¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-64.

yerini 1907 tarihli Lahey Sözleşmesi (X) almıştır. Artık yürürlükte değildir (Schindler & Toman, 1988, pp. 289-292).

“Düşman Ticaret Gemilerine İlişkin Lahey Sözleşmesi (VI)”,1907⁷². Mevcut sözleşmenin kabul edilmesinden önce, savaşan devletlerin bir savaş durumunda açık denizlerde veya limanlarında düşman tüccarlarına el koymalarını engelleyen hiçbir uluslararası hukuk kuralı mevcut değildi. 1854’te Kırım Savaşı’nın başlangıcından itibaren, savaşan tarafın limanlarındaki düşman gemilerine rahatsız edilmeden ayrılmaları için makul bir süre tanınması ve bu tür gemilerin denizde karşılanması halinde yolculuklarına izin verilmesi, bazı ülkeler tarafından takip edilen bir uygulama haline gelmişti. Ancak bu yöndeki bağlayıcı kurallar İkinci Lahey Barış Konferansı’ndan önce kabul edilmemiştir.

“Ticari Gemilerin Dönüştürülmesine İlişkin Lahey Sözleşmesi (VII)”,1907⁷³. 1870 Fransız-Alman savaşı sırasında, özel Alman gemilerinin sahiplerinin davet edilerek gönüllü bir donanma kurulması sırasında özel şahısların işe alınmasının Paris Deklarasyonu’nu ihlal edip etmediği gündeme gelmiştir. Sonraki yıllarda ticari gemilerin düzenli donanmaya dâhil edilebileceği ilkesi genel olarak kabul edildiyse de birçok sorun çözümsüz kalmıştır. İkinci Lahey Barış Konferansı’nda imzalanan mevcut sözleşmenin imzacıları, genel prensipte mutabakata varmalarına rağmen, tartışmaya yol açan tüm sorunları çözememişlerdir. Özellikle, dönüşümün yalnızca dönüşüm geçiren devletin bir limanında mı, yoksa açık denizlerde mi gerçekleştirileceği konusunda anlaşma olmamıştır. Savaş sırasında savaş gemisine dönüştürülen bir geminin, savaşın bitiminden önce yeniden ticaret gemisine dönüştürülmesinin caiz olup olmadığı sorununa da çözüm getirilememiştir(Schindler & Toman, 1988, pp. 798-800).

“Denizaltı Mayınlarına İlişkin Lahey Sözleşmesi (VIII)”,1907⁷⁴. Mayınlar 19’uncu yüzyılın ortalarından itibaren savaşlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bunların 1904-1905’teki Rus-Japon Savaşı’ndaki yaygın kullanımı hem tarafsız ticareti korumak hem de düşman tüccarlarının uyarısız saldırılara karşı dokunulmazlığı ilkesini desteklemek için uluslararası bir düzenleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu

⁷²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-65.

⁷³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-66.

⁷⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-67.

Sözleşme İkinci Lahey Barış Konferansı'nda imzalanmıştır. Tam bir görüş birliği sağlanamamıştır. Yalnızca 1'inci ve 5'inci maddeler açık ve net düzenlemeler içermektedir. Yalnızca ticari gemi taşımacılığını engellemek amacıyla düşmanın kıyı ve liman açıklarında temas halinde mayın döşenmesini yasaklayan 2'nci maddenin etkisi sınırlıdır çünkü savaşan bir tarafın, mayınların yalnızca ticari seyrüseferi engellemek dışında bir amaçla döşendiğini iddia etmesi yeterlidir (Schindler & Toman, 1988, pp. 804-807).

“Deniz Kuvvetleri Tarafından Yapılan Bombardımana İlişkin Lahey Sözleşmesi (IX)”,1907⁷⁵. Savunmasız kasabaların bombalanmasını yasaklayan kara savaşlarında geçerli olan kuralın (1899 ve 1907 Lahey Sözleşmesi'nin 25'inci maddesi) deniz kuvvetleri tarafından yapılan bombardımana da uygulanıp uygulanmayacağı konusunda görüş ayrılığı mevcuttu. Uluslararası Hukuk Enstitüsü, 1896 yılında, kara ve deniz savaşlarında yapılan bombardımana ilişkin hukukun aynı olduğunu ilan etmiş ancak bu görüş İkinci Lahey Barış Konferansı'nda büyük güçler tarafından kabul edilmemiştir. Mevcut sözleşmenin 1'inci maddesi, savunmasız liman ve kasabaların bombalanamayacağı ilkesini doğrulasa da 2'nci madde, savunmasız kasabalardaki askeri hedeflerin deniz kuvvetleri tarafından bombalanmasına izin vermektedir. Bu yeni kural zamanla hava savaşlarında da uygulanabilir hale gelmiştir.

“Deniz Savaşlarına İlişkin Lahey Sözleşmesi (X)”, 1907⁷⁶. 1907 İkinci Lahey Barış Konferansı, 1864 Cenevre Sözleşmesinin ilkelerinin deniz savaşlarına uyarlanmasına ilişkin 1899 tarihli Sözleşme (III)'yi revize etmiş ve genişletmiştir. 1899 sözleşmesinin 14 maddesinin çoğu, 1907 versiyonunda değiştirilmeden devralınmış ancak birkaç yeni madde eklenmiştir. Sözleşme her iki dünya savaşı sırasında da yürürlükte kalmıştır. 1949'da Cenevre Sözleşmesi (II) ile değiştirilmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 314-318).

“Müsadere Hakkının Sınırlandırılmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi (XI)”,1907⁷⁷. Bu Sözleşmede yakalamaya ilişkin getirilen kısıtlamalardan bazıları daha önce yerleşik teamüllere göre uygulanmaktaydı. Bu durum özellikle kıyıdaki

⁷⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-68.

⁷⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-69.

⁷⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-70.

balıkçı tekneleri ve bilimsel keşif yapan gemiler için geçerliydi. Sözleşme dokunulmazlığı başka davaları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Askeri hastane gemileri için, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin (II) 22'nci maddesinde ele geçirmeden muafiyet sağlanmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 819-823).

“Uluslararası Ödül/Savaş Ganimetleri Mahkemesine İlişkin Lahey Sözleşmesi (XII)”, 1907⁷⁸. Uluslararası bir ödül mahkemesinin kurulmasına yönelik öneriler 18'inci yüzyıldan itibaren gündeme gelmiştir. Pek çok durumda, savaş ganimetleri davaları için ikili uluslararası komisyonlar veya tahkim mahkemeleri kurulmuştur. Mevcut sözleşmenin öngördüğü Uluslararası Ödül/Savaş Ganimetleri Mahkemesi, sözleşmenin herhangi bir onay alamaması nedeniyle hiçbir zaman kurulamamıştır. Mahkemenin ulusal ödül mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz mahkemesi olarak hizmet vermesi planlanmıştır. Tarafsız güçlerin yanı sıra tarafsız ve düşman vatandaşlar da temyize başvurma hakkına sahip olması öngörülmektedir. Lahey'deki tartışmalar, mahkemenin uygulamak zorunda kalacağı ganimet kanunu kuralları açısından ciddi farklılıkların mevcut olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu kurallar üzerinde bir anlaşmaya varmak için 1908 ve 1909'da Londra'da bir Deniz Konferansı toplanmış ve Londra Bildirgesi hazırlanmıştır. Bu bildirgenin hiçbir zaman onaylanmamış olması, Uluslararası Ödül Mahkemesi önerisi açısından talihsiz bir son olmuştur (Schindler & Toman, 1988, pp. 825-836).

“Deniz Savaşında Tarafsız Güçlere İlişkin Lahey Sözleşmesi (XIII)”, 1907⁷⁹. Tarafsızlık yasası esas olarak 19'uncu yüzyılda geliştirilmiştir. 1780 ve 1800'deki iki Silahlı Tarafsızlık, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarafsızlık konusundaki tutumu, İsviçre ve Belçika'nın kalıcı tarafsızlığı ve 1856 Paris Bildirgesi gelişimindeki en önemli faktörlerdir. İkinci Lahey Barış Konferansı'nda konu kanunlaştırmaya hazır görünmesine ve Lahey'de imzalanan tarafsızlığa ilişkin iki sözleşme, mevcut uluslararası hukuku büyük ölçüde açıklayıcı nitelikte olmasına rağmen Büyük Britanya, İtalya ve diğer bazı devletler tarafından onaylanmamıştır. Bu iki sözleşmenin dışında, 1907 yılında imzalanan diğer sözleşmeler de tarafsızlık hukuku açısından önemlidir; özellikle Ticaret Gemilerinin Savaş Gemilerine Dönüştürülmesine İlişkin Sözleşme (VII), Savaş Gemilerine İlişkin Bazı

⁷⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-71.

⁷⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-72.

Kısıtlamalara ilişkin Sözleşme (XI), Deniz Savaşında Esir Alma Hakkının Kullanılması ve Uluslararası Ödül Mahkemesinin Oluşturulmasına İlişkin Sözleşme (XII). Ayrıca, onaylanmamış 1909 Londra Bildirgesi, deniz savaşında tarafsızlığa ilişkin en önemli kuralları içermekteydi. İki dünya savaşı, savaşa başvurmanın yasaklanması ve Milletler Cemiyeti ile Birleşmiş Milletler tarafından kurulan kolektif güvenlik sistemleri sonucunda geleneksel tarafsızlık hukuku eski önemini büyük ölçüde kaybetmiştir.

“Londra Deniz Konferansı Nihai Protokolü”, 1909⁸⁰. Uluslararası Ödül Mahkemesi’nin kurulmasına ilişkin 1907 Lahey Sözleşmesi (XII), Madde 7’de mahkemenin ödülle ilgili olarak uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen kurallarını uygulayacağını öngörmektedir. Bu kurallarla ilgili mevcut görüş ayrılıklarını göz önünde bulunduran İngiliz Hükümeti önde gelen deniz güçlerini bir konferansta toplamıştır. Protokolde ortaya konulan kurallar, Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok savaşan devlet tarafından tanınmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 844-845)

“Deniz Savaşı Kanunlarına İlişkin Londra Bildirgesi”, 1909⁸¹. Uluslararası Ödül Mahkemesinin kurulmasına ilişkin 1907 Lahey Sözleşmesi (XII), Madde 7’de mahkemenin ödülle ilgili olarak uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen kurallarını uygulayacağını öngörmektedir. Bu kurallarla ilgili mevcut görüş ayrılıklarını göz önünde bulunduran İngiliz Hükümeti, yukarıda belirtilen kuralları belirlemek üzere önde gelen deniz güçlerini bir konferansta toplamıştır. Bu bildirmede yer alan kuralların çoğu, ulusal ödül mahkemelerinin yerleşik uygulamalarına ve kararlarına karşılık gelmektedir. Bildirge, İngiliz Lordlar Kamarası tarafından reddedildiği için imzacılardan hiçbiri tarafından onaylanmamıştır.

“Uluslararası Ödül Mahkemesi Sözleşmesine Ek Protokol”, 1910⁸². Ek Protokol ABD’nin girişimiyle kabul edilmiştir. 1908 ve 1909’da Londra’daki Deniz Konferansı’nda toplanan delegeler, Amerika Birleşik Devletleri’nin kendilerine sunduğu değişiklikleri prensipte onaylamıştır. Ek Protokol, Lahey’de on üç devlet

⁸⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-73.

⁸¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-74.

⁸²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-75.

tarafından imzalanmış ve daha sonra orijinal sözleşmenin geri kalan tüm imzacıları tarafından imzalanmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 839-841).

“Oxford Deniz Savaşı El Kitabı”, 1913⁸³. Lahey'deki İkinci Uluslararası Barış Konferansı, “deniz savaşı kanunları ve geleneklerine ilişkin düzenlemelerin hazırlanmasının bir sonraki konferansın programında yer alması” arzusunu dile getirmiştir. Profesör Fauchille'nin raportör olduğu özel bir komite, 1880 tarihli Oxford Kara Harpleri El Kitabı'na benzer bir kılavuz taslağı hazırlamış ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü 1913 yılındaki metni kabul etmiştir.

“Denizaltılar ve Zararlı Gazlara İlişkin Washington Antlaşması”, 1922⁸⁴. 1922 tarihli Silahlanmaların Sınırlanmasına İlişkin Washington Konferansı, Fransa'nın onaylamaması nedeniyle yürürlüğe giremeyen iş bu antlaşmayı kabul etmiştir. Bu antlaşmanın 5'inci maddesi zararlı gazların kullanımına ilişkindir, diğer hükümler ise denizaltı savaşlarıyla ilgilidir. Antlaşma, denizaltı harbi hükümlerine ilişkin şüpheler nedeniyle yürürlüğe girmemiştir. Gaz savaşıyla ilgili 5'inci maddenin metni, 17 Haziran 1925 tarihli Cenevre Protokolü'nün metniyle benzerdir (Schindler & Toman, 1988, pp. 877-879).

“Havana Denizde Tarafsızlık Sözleşmesi”, 1928⁸⁵. 1928'de Havana'da düzenlenen Altıncı Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı'nda kabul edilen mevcut sözleşme, Amerikan Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün 1917'de Havana'daki oturumunda hazırlanan bir projeye dayanmaktadır. Hükümlerinin çoğu, 1907 Lahey Sözleşmesi'nin (XIII) kuralları ile aynıdır. İkinci Sözleşme Birinci Dünya Savaşı deneyimlerine dayanan bazı yenilikler ve eklemeler içermektedir.

“Deniz Silahların Azaltılması ve Sınırlanmasına İlişkin Londra Antlaşması”, 1930⁸⁶. Denizaltıların ve Zararlı Gazların Savaşlarda Kullanılmasına İlişkin 1922 tarihli başarısız Washington Antlaşması'nı imzalayan güçler, 22 Nisan 1930 tarihli Deniz Silahlarının Sınırlanması ve Azaltılmasına İlişkin Londra Antlaşması'nı imzalamışlardır. Madde 22, denizaltıların savaşta kullanılmasıyla ilgilidir. Antlaşmada uluslararası hukukun açıklayıcısı olan bu maddenin süresiz

⁸³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-76.

⁸⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-77.

⁸⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-78.

⁸⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-79.

olarak yürürlükte kalması gerektiği düzenlenmiştir (Madde 23). Bundan dolayı, 1930 Antlaşması'nın süresi 31 Aralık 1936'da sona erdiğinde, 22'nci madde yürürlükte kalmıştır. Ancak, akit tarafların diğer tüm devletleri bu maddede yer alan kurallara rızalarını ifade etmeye davet ettiğini belirten 22'nci maddenin son paragrafı göz önüne alındığında, 6 Kasım 1936'da 1930 Antlaşması'nın 22'nci maddesinin hükümlerini aynen içeren bir sözlü tutanak imzalanmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 881-882).

“Londra Antlaşmasının Denizaltı Savaşına İlişkin Protokolü”,1936⁸⁷. Denizaltıların ticari gemilere ilişkin faaliyetlerinde, su üstü gemilerinin tabi olduğu uluslararası hukuk kurallarına uymaları gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle, usulüne uygun olarak çağrıldıktan sonra durmanın ısrarla reddedilmesi ile ziyarete veya aramaya aktif olarak direnilmesi durumu dışında ister yüzey gemisi ister denizaltı olsun, bir savaş gemisi önce yolcuları, mürettebatı ve geminin evraklarını güvenli bir yere yerleştirmeden gemiyi batıramaz veya bir ticaret gemisini seyrüsefer yapamaz hale getiremez ilkeleri kabul edilmiştir.

“Nyon Antlaşması”, 1937⁸⁸. İspanya iç savaşı sırasında dokuz devlet, denizaltıların ticari gemilere yönelik saldırılarını bastırmak için toplu önlemler almayı kabul etmişlerdir. Antlaşmanın önsözünde 1930 Londra Antlaşması hükümlerine ve denizaltı savaşlarına ilişkin 1936 tutanaklarına atıfta bulunmaktadır. 17 Eylül 1937 tarihli ek anlaşmada aynı devletler, ilk antlaşmanın ilkelerini su üstü gemileri ve uçaklarla yapılan saldırılara da uygulanabilir hale getirmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 887-889).

“Nyon Antlaşması Eki”, 1937⁸⁹. Ticaret gemilerinin savaş uçaklarına ve su üstü gemilere karşı korunmasına yönelik açıklayıcı hükümler ihtiva etmektedir.

“Denizde Silahlı Çatışmalar Kılavuzu”, 1994⁹⁰. San Remo Kılavuzu/El kitabı, 1988-1994 döneminde, Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü tarafından toplanan bir dizi yuvarlak masa toplantısına kişisel katkı sağlayan bir grup hukuk ve deniz uzmanı tarafından hazırlanmıştır. Kılavuzun amacı, denizdeki silahlı çatışmalara

⁸⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-80.

⁸⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-81.

⁸⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-82.

⁹⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-83.

uygulanabilir uluslararası hukukun çağdaş bir şekilde yeniden ifade edilmesini sağlamaktır. Kılavuz, kanunda ilerici gelişmeler olarak kabul edilebilecek birkaç hüküm içermektedir, ancak hükümlerinin çoğunun hâlihazırda yürürlükte olan kanunu belirttiği kabul edilmektedir. El kitabı/ kılavuz, 1913'te kabul edilen Savaşan Taraflar Arasındaki İlişkileri Düzenleyen Deniz Savaşı Kanunları Hakkında Oxford El Kitabı'nın modern bir eşdeğeri olarak görülmektedir.

Kültürel varlıklarla ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Sanat ve Bilim Kurumlarının Korunmasına İlişkin Roerich Paktı”, 1935⁹¹. 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmesinin 27'nci maddesinde ve 1907 “Savaş Zamanında Deniz Kuvvetleri Tarafından Bombardımana İlişkin Lahey Sözleşmesi'nin (IX)” 5'inci maddesinde, kültürel varlıkların özel olarak korunmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu hükümler, bölge sakinlerine kültür varlıklarını ayırt edici işaretlerle belirtme görevi yüklemiştir. “1954 Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi'nin” 36'ncı maddesinin 2'nci paragrafına uygun olarak, bu iki antlaşmaya bağlı devletlerarasındaki ilişkilerde Roerich Paktı'nı tamamlayıcı niteliktedir (Schindler & Toman, 1988, pp. 737-739).

“Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Nihai Kanun, Lahey”, 1954⁹². Roerich Paktı'nın 1935'te Amerika Birleşik Devletleri tarafından imzalanmasının ardından, savaş zamanında sanat eserlerinin ve anıtların korunmasına ilişkin detaylı hususlar içeren bir sözleşme taslağı hazırlamak için girişimlerde bulunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle daha fazla adım atılamamıştır. Sözleşmeyi ve diğer kanunları hazırlayan ve kabul eden hükümetler arası konferans Lahey'de 1954 yılının nisan ve mayıs aylarında yaklaşık yirmi beş günlük süre ile toplanmıştır. Nihai Sened'in kanun hükmü yoktur.

“Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi”, 1954⁹³. Sözleşmeyi ve diğer kanunları hazırlayan ve kabul eden hükümetler arası konferans Lahey'de 1954 yılının nisan ve mayıs aylarında yaklaşık yirmi beş günlük süre ile toplanmıştır. 56 devlet temsil edilmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 747-768).

⁹¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-84.

⁹²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-85.

⁹³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-86.

“Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Lahey Protokolü”, 1954⁹⁴. Bu protokolün amacı, kültürel varlıkların ihracatını önlemek ve yasa dışı olarak ihraç edilen nesnelere iadesini sağlamaktır. Birçok hükümetin mülkiyetin iadesine ilişkin hükümleri kabul etmekte yaşadığı zorluklar göz önüne alındığında (orijinal taslak daha geniş kapsamlı hükümler içeriyordu), bunların sözleşmeden ayrılmasına ve ayrı bir protokol biçiminde kabul edilmesine karar verilmiştir.

“Kültür Varlıklarına İlişkin Kararlar, Lahey”, 1954⁹⁵. Sözleşmeyi ve diğer kanunları hazırlayan ve kabul eden hükümetler arası konferans Lahey’de 1954 yılının nisan ve mayıs aylarında yaklaşık yirmi beş günlük süre ile toplanmıştır. 56 devlet temsil edilmiştir. Kararlar kanun hükmünde değildir (Schindler & Toman, 1988, pp. 783-784).

“Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin İkinci Lahey Protokolü”, 1999⁹⁶. Temel olarak 1954 sözleşmesi kültürel varlıklara ancak “zorunlu askeri zorunluluk” halinde saldırılabileceğini öngörmekteydi. 1977’de Protokol (I) bu yaklaşımı ortadan kaldırmıştır. Sadece net tanımlanmış ve daha dikkatli seçilmiş askeri hedeflerin saldırı hedefi haline getirilebileceğini hükme bağlamıştır. Kültürel varlıklar askeri bir hedef değildir ve askeri hedef olmadıkça saldırıya uğramamalıdır. Ayrıca kültürel varlıklara ancak başka bir alternatifin olmadığı durumlarda saldırı yapılabilir. 1954 Sözleşmesi’nin I. Protokol ışığında güncellenmesi, I. Protokolde yer alan saldırı önlemlerine ilişkin kuralların da eklenmesine yol açmıştır. Bu kurallar aşağıda açıklanmıştır.

Geliştirilmiş koruma; 1954’teki özel koruma altındaki kültür varlıkları sisteminin hiçbir zaman işe yaramadığı göz önüne alındığında, İkinci protokolün yeni bir sistem getirdiği söylenebilir. İnsanlık için büyük önem taşıyan kültürel varlıklar, iç hukuk tarafından yeterince korunması ve askeri amaçlarla veya askeri bölgelerin korunması amacıyla kullanılmaması koşuluyla, gelişmiş koruma altına alınabilmektedir.

Uygulama; bu protokolde savaş suçlarının etkili bir şekilde cezai kovuşturulması yoluyla cezasızlıkla mücadeleye yönelik çabalar artırılmıştır.

⁹⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-87.

⁹⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-88.

⁹⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-89.

Protokol, bireysel cezai sorumluluk tesis eden beş ciddi ihlali spesifik olarak tanımlamıştır. Devletler, bu ihlalleri iç hukukta suç haline getirmek için uygun mevzuatı kabul etmeyi, uygun cezalar vermeyi ve beş ciddi ihlalden üçü için evrensel yargı yetkisi de dâhil olmak üzere bu suçlar üzerinde yargı yetkisi oluşturmayı taahhüt etmiştir.

Uygulama kapsamı; ikinci protokol, tüm nitelikteki silahlı çatışmalara uygulanır. İkinci protokolün uygulanmasının uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara genişletilmesi esastır.

Cezai önleme ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Nürnberg Mahkemesi Şartı”, 1945⁹⁷. İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik Hükümetler savaş suçlarının cezalandırılmasına ilişkin çeşitli bildirimler yayınlamışlardır. 7 Ekim 1942’de savaş suçlarının soruşturulması için Birleşmiş Milletler Savaş Suçları Komisyonu’nun kurulacağı açıklamıştır. Ancak komisyonun fiili kuruluşu 20 Ekim 1943’e kadar gerçekleşmemiştir. Üç ana müttefik güç (Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, SSCB) 30 Ekim 1943 tarihli Moskova Deklarasyonu’nda, Alman savaş suçlarının suç işledikleri ülkelerde yargılanıp cezalandırılmaları gerektiği yönünde ortak bir bildiri yayınlamışlar fakat “suçları belirli bir coğrafi yerelliğe sahip olmayan büyük suçlarının”, müttefik hükümetlerinin ortak kararıyla cezalandırılacağını beyan etmişlerdir. Antlaşma ilk olarak taslak halinde Londra’da düzenlenen konferansta hazırlanmıştır. Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemesi (Tokyo 1948), General MacArthur’un Uzak Doğu’daki Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı olarak özel bir ilanı ile kurulmuştur (Schindler & Toman, 1988, pp. 912-919).

“Nürnberg Mahkemesi için Birleşmiş Milletler İlkeleri”, 1946⁹⁸.

“Nürnberg Mahkemesi tarafından tanınan Uluslararası Hukuk İlkeleri”, 1950⁹⁹. Nürnberg ilkeleri Genel Kurul tarafından onaylanmış ve komisyon tarafından formüle edilmiştir. 7 adet ilkeyi ihtiva etmektedir. Bunlar: Uluslararası hukuku ihlal eden bir eylemi işleyen herkes bundan sorumludur ve cezalandırılmalıdır. Suç teşkil eden bir eylemin iç hukukta cezalandırılmaması kişiyi uluslararası hukuka göre cezai

⁹⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-90.

⁹⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-91.

⁹⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-92.

sorumluluktan kurtarmaz. Bu kişiler devlet başkanı ya da devlet görevlisi gibi siyasi korumadan yararlanamaz, uluslararası hukuk kapsamındaki sorumluluğu devam eder. Hükümetinin veya bir üst makamın emri uyarınca bir kişinin hareket etmesi ahlaki bir seçimin kendisi için gerçekten mümkün olması koşuluyla, kendisini uluslararası hukuk kapsamındaki sorumluluktan kurtarmaz. Uluslararası hukuka göre bir suçla itham edilen herkesin adil yargılanma hakkı vardır. Barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar uluslararası suçlardandır. Uluslararası hukuka göre bu suçların işlenmesinde suç ortaklığı da suçtur(United Nations, 1950).

“Savaş Suçlarına Yasal Sınırlamalar Sözleşmesi”, 1968¹⁰⁰. Mevcut Sözleşme, 1960’lı yılların ortalarında büyüyen, henüz yakalanmamış olan II. Dünya Savaşı Alman savaş suçlularının, suçlarına uygulanan zaman aşımı sürelerinin sona ermesi nedeniyle kovuşturmadan kaçabilecekleri korkusundan kaynaklanmıştır. Sözleşme, İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanmış ve daha sonra BM Genel Kurulu girişimiyle uygun bulunarak kabul edilmiştir. “İnsanlığa karşı suçlar” tanımının Nürnberg Mahkemesi Tüzüğü’nde yer alan tanımla karşılaştırıldığında genişletildiği görülmektedir. Savaş suçlarına ve insanlığa karşı suçlarda işlendikleri tarihe bakılmaksızın kanuni zaman aşımı uygulanmayacağı belirtilmiştir.

“Savaş Suçlarına Yasal Sınırlamaların Uygulanamayacağına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, 1974¹⁰¹. Avrupa Konseyi’nin, insanlığa karşı suçlara yasal sınırlamaların uygulanamayacağına ilişkin bir sözleşme kabul etme girişimleri, Birleşmiş Milletler’in girişimlerinden çok önce gelmektedir. 1965 yılında Birleşmiş Milletler konuyu ele aldığı anda Avrupa Konseyi bu çabalarını askıya almıştır. Ancak 26 Kasım 1968’de kabul edilen BM Sözleşmesi, “insanlığa karşı suçlar” tanımının geniş olması nedeniyle Avrupa Konseyi üyelerinin çoğu için kabul edilemez görünmüştür. Mevcut sözleşmede daha dar bir tanım kullanmış ve BM Sözleşmesi’nden farklı olarak, uygulanabilirliğini yürürlüğe girdiği tarihte yasal zaman aşımı süresinin dolmadığı davalarla sınırlandırmıştır (Schindler & Toman, 1988, pp. 933-936).

¹⁰⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-93.

¹⁰¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-94.

“Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü”, 1993¹⁰². Güvenlik Konseyi'nin, eski Yugoslavya topraklarında meydana gelen yaygın insani hukuk ihlallerine ilişkin devam eden raporlar karşısında ciddi endişesini dile getirdiği çeşitli kararlardan sonra, Uzmanlar Komisyonu'nun geçici raporunu da dikkate alarak, Güvenlik Konseyi, 808 (1993) sayılı kararında, “Eski Yugoslavya topraklarında 1991 yılından bu yana işlenen ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden sorumlu kişilerin yargılanması” maksadıyla uluslararası düzeyde mahkeme kurulmasını kararlaştırmıştır. Güvenlik Konseyi, durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu, bu suçlara son verilmesi ve sorumluların adalet önüne çıkarılması için etkili tedbirler alınması konusunda kararlı olduğunu belirtmiştir. Güvenlik Konseyi ayrıca, eski Yugoslavya'nın özel koşullarında, uluslararası bir mahkemenin kurulmasının bu amaca ulaşılmasına olanak sağlayacağı ve barışın yeniden tesisi ve sürdürülmesine katkıda bulunacağı yönündeki kanaatini belirtmektedir. Böylece 25 Mayıs 1993 tarihinde, Güvenlik Konseyi Karar No: 827 (1993) ile Eski Yugoslavya Uluslararası Mahkemesi Statüsü'nü kabul etmeye karar vermiştir.

“Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü”, 1994¹⁰³. Ruanda'da uluslararası insancıl hukukun sistematik, yaygın ve apaçık ihlallerinin Güvenlik Konseyi tarafından kınandığı bir dizi karar, uluslararası bir mahkemenin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu tespit eden Güvenlik Konseyi, bu tür suçlara son verilmesi ve sorumluların adalet önüne çıkarılması için etkili tedbirler alınmasında kararlı olduğunu belirtmiştir. Güvenlik Konseyi ayrıca, Ruanda'nın özel koşullarında, uluslararası bir mahkemenin kurulmasının bu amaca ulaşılmasına olanak sağlayacağına ve ulusal uzlaşma sürecine ve barışın yeniden tesisi ve sürdürülmesine katkıda bulunacağına inandığını belirtmiştir. Mahkeme, yalnızca Ruanda topraklarında işlenen soykırım ve diğer uluslararası insani hukuk ihlallerinden sorumlu kişileri ve 1 Ocak- 31 Aralık 1994 tarihlerinde sınır devletlerin topraklarında işlenen soykırım ve diğer benzeri ihlallerin faili Ruanda vatandaşlarını yargılama maksadıyla kurulmuştur. Müteakiben 8 Kasım 1994 tarihinde, Güvenlik Konseyi

¹⁰²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-95.

¹⁰³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-96.

Karar No:955 (1994) ile Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü'nü kabul etmiştir.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü”, 1998¹⁰⁴. Birleşmiş Milletler, kuruluşundan bu yana kalıcı bir uluslararası ceza mahkemesi kurulması fikrini savunmuştur. Yıllar süren görüşmelerin ardından, Roma’da 15 Haziran- 17 Temmuz 1998 tarihinde düzenlenen diplomatik bir konferans ile Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) Tüzüğü kabul edilmiştir. Tüzük nihayet 120 kişinin lehinde, 7 kişinin aleyhinde ve 21 kişinin de çekimser kaldığı bir oylamayla kabul edilmiştir.

ICC, uluslararası insancıl hukuk için uygulanması yönünde büyük bir ilerlemeyi ve cezasızlıkla mücadelede ileriye doğru atılmış açık bir adımı temsil etmektedir. Dolayısıyla mahkemenin gerçekten etkili olabilmesi için çok sayıda devletin statüyü onaylaması gerekmektedir.

ICC Lahey’de kurulacak, üstler veya askeri komutanları da kapsama alacak şekilde insanlığa karşı suçlar, soykırım, savaş suçları ve saldırganlık fiillerinin faillerini yargılama yetkisine sahip olacaktır.

Topraklarında eylem veya ihmalin meydana geldiği devlet veya şüphelinin uyruğu devlet statüye taraf ise ya da taraf olmasa dahi yargı yetkisini onaylamışsa yargı yetkisi mahkeme tarafından kullanılabilir. Savcı davaları kendiliğinden (kendi inisiyatifiyle) açabilir. Mahkemenin geriye dönük yargılama yetkisi yoktur.

ICC’nin ulusal mahkemeler tarafından kullanılan yargı yetkisini devralması amaçlanmamıştır. ICC yargı yetkisini yalnızca devletin kovuşturma yapmak istemediği veya gerçekten yapamadığı durumlarda kullanmayı amaçlamaktadır. Devletler, savaş suçlusunu olduğundan şüphelenilen kişileri kendi mahkemelerinde soruşturma ve kovuşturma konusunda birincil göreve sahip olmaya devam etmektedir.

“Sierra Leone Özel Mahkeme Tüzüğü”, 2002¹⁰⁵. Sierra Leone, 1991 baharında başlayan kanlı bir iç savaşa sahne olmuştur. 7 Temmuz 1999’da hükümet, Foday Sankoh liderliğindeki Birleşik Devrimci Cephe (RUF) isyancıları ve BM Genel Sekreteri’nin Özel Temsilcisi Lome Barış Anlaşması’nı imzalamıştır. RUF’a

¹⁰⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-97.

¹⁰⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-98.

af çıkarılmış ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerini belgelemek için bir Hakikat Komisyonu kurulmuştur. Kısa bir süre sonra RUF, sivillerin hedef alınması ve 500 BM barış gücünün rehin alınması da dâhil olmak üzere düşmanlıklara yeniden başlamıştır. Sankoh daha sonra hükümet güçleri tarafından yakalanmıştır. İngiliz hükümeti, Sankoh da dâhil olmak üzere savaş suçlularına yönelik kovuşturma başlatılması çabalarına öncülük etmiştir.

12 Haziran 2000’de Sierra Leone Başkanı Kabbah, Kofi Annan’a (dönemin BM Genel Sekreteri) yazdığı mektupta, Foday Sankoh ve RUF’un diğer üst düzey üyelerinin “Sierra Leone halkına karşı işlenen suçlar ve Birleşmiş Milletler barış güçlerinin rehin alınması” nedeniyle yargılanacağı özel bir mahkeme kurulması için Birleşmiş Milletler’den yardım talep etmiştir.

16 Ocak 2002’de Birleşmiş Milletler ve Sierra Leone Hükümeti, Sierra Leone için Özel Mahkeme kuran bir antlaşmayı imzalamıştır. Sierra Leone’de bulunacak Mahkeme, antlaşmanın bir parçası olan Sierra Leone Özel Mahkeme Tüzüğü’ne uygun olarak görev yapacaktır. Mahkemenin kişisel yargı yetkisi, “30 Kasım 1996’dan bu yana Sierra Leone topraklarında işlenen uluslararası insani hukuk ve Sierra Leone hukukunun ciddi ihlallerinde en büyük sorumluluğu taşıyan kişileri” kapsamaktadır. Mahkeme konuya ilişkin yargı yetkisi, savaş suçlarını, insanlığa karşı suçları ve ulusal hukuk kapsamındaki belirli suçları içermektedir. Soykırım suçu bu suçta dair çok az kanıt olduğu için kapsam dışında tutulmuştur.

Sierra Leone Mahkemesi, tamamen uluslararası mahkemeler olan ve Güvenlik Konseyi’nin yarattığı önceki uluslararası ceza mahkemelerinden (eski Yugoslavya ve Ruanda) farklıdır. Sierra Leone Mahkemesi daha ziyade hem uluslararası hem de ulusal oluşum ve yargı yetkisine sahip karma bir mahkemedir.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde yapılan değişiklik, değiştirilen 8’inci Madde”, 2010¹⁰⁶. Bu maddede yapılan değişiklik ile savaş suçu tanımı ve kapsamı daha da açıklayıcı olmuştur.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde Değişiklik, 8bis, 15bis ve 15ter maddeleri”, 2010¹⁰⁷. Bu maddelerde yapılan değişiklik ile saldırı suçunun tanımı ve

¹⁰⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-99.

¹⁰⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-100.

kapsamı daha da açıklayıcı olmuş, saldırganlık suçu üzerinde yargı yetkisinin kullanılması detaylandırılmıştır.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde değişiklik, değiştirilen 124’üncü Madde”, 2015¹⁰⁸. Madde silinmiştir.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde değişiklik, değiştirilmiş 8’inci madde (Mikrobiyal veya diğer biyolojik ajanlar veya toksinlerin kullanıldığı silahlar)”, 2017 kaynağı veya üretim yöntemi ne olursa olsun, mikrobiyal veya diğer biyolojik ajanları veya toksinleri ihtiva eden silahların kullanılmasını yasaklamıştır.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde değişiklik, değiştirilen 8’inci madde (Asıl etkisi insan vücudunda röntgen ışınlarıyla tespit edilemeyen parçalarla yaralamak olan silahlar)”, 2017. Başlıca etkisi insan vücudunda X ışınlarıyla tespit edilemeyen parçalar nedeniyle yaralamak olan silahların kullanılmasını kapsamaktadır.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nde yapılan değişiklik, değiştirilmiş 8’inci madde (Kör edici lazer silahları)”, 2017. Sadece savaş maksatlı olarak veya savaşta gözde kalıcı körlüğe neden olacak şekilde özel olarak tasarlanmış lazer silahlarının kullanılmasını kapsamaktadır.

“Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü’nün değiştirilmesi, 8’inci maddesinin değiştirilmesi (Kasten sivillerin aç bırakılması)”, 2019. Bir savaş yöntemi olarak sivillerin hayatta kalmalarına yönelik gerekli olan her türlü malzemeyi, gıdayı ve nesnelere engellemek suretiyle kasıtlı olarak aç bırakmanın kullanılmasının yasaklanmasını kapsamaktadır.

Diğer antlaşmalar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

“Cenevre Konferansı Kararları”, 1863¹⁰⁹. Kızıl Haç’ın kurucu konferansıdır ve 1864, 1906, 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile 1977 Ek Protokolleri’nde yer alan insancıl savaş yasalarının geliştirilmesine ivme kazandırmıştır. Konferans, Dunant ve Komite’nin ulusal komitelerin oluşturulması yönündeki önerilerini kabul etmiş ve beyaz zemin üzerinde kırmızı çarpı işaretinin tıbbi personelin ayırt edici işareti olmasına karar vermiştir. Kararlara ek olarak konferans, hükümetlerin

¹⁰⁸Tam metin için bkz. Kaynakça Url-101.

¹⁰⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-102.

korumasını yardım komitelerine, tıbbi birliklere, ambulanslara ve askeri hastanelere kadar genişletmelerini de tavsiye etmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 230-231).

“Düşmanlıkların Açılmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi (III)”, 1907¹¹⁰. Rusya ile Japonya arasında 1904 yılında savaş ilanı olmadan çıkan savaş, savaşın başlamasına ilişkin bazı yazılı kuralların kabul edilmesi yönünde bir harekete neden olmuştur. Uluslararası Hukuk Enstitüsü 1906’da bu amaçla bir karar kabul edilmiş ve 1907’deki İkinci Lahey Konferansı sonucunda bu sözleşme oluşturulmuştur. Her ne kadar bu Sözleşme Jus In Bello’dan ziyade Jus Ad Bellum’u ilgilendiriyor olsa da savaş hukukuna ilişkin tüm Lahey Sözleşmeleri’ni içerecek şekilde burada yeniden bahsedilmiştir.

“Karada Savaş Durumunda Tarafsız Güçlere İlişkin Lahey Sözleşmesi (V)”, 1907¹¹¹. Tarafsızlık yasası esas olarak 19’uncu yüzyılda geliştirilmiştir. 1780 ve 1800’deki iki Silahlı tarafsızlık, Amerika Birleşik Devletleri’nin tarafsızlığa yönelik tutumu, İsviçre ve Belçika’nın kalıcı tarafsızlığı ve 1856 Paris Deklarasyonu gelişimindeki en önemli faktörlerdir. İkinci Lahey Barış Konferansı’nda konu gündeme alınmış ve kanunlaştırmaya hazır olduğu değerlendirilmiştir. Lahey’de imzalanan tarafsızlığa ilişkin iki sözleşme, mevcut uluslararası hukuku büyük ölçüde açıklayıcı nitelikte olmasına rağmen Büyük Britanya, İtalya ve diğer bazı devletler tarafından onaylanmamıştır.

Bu iki sözleşmenin yanı sıra, 1907’de imzalanan diğer sözleşmeler de tarafsızlık hukuku açısından önemlidir; bunlar özellikle Ticaret Gemilerinin Savaş Gemilerine Dönüştürülmesine İlişkin Sözleşme (VII), Savaş Gemilerine İlişkin Bazı Kısıtlamalara İlişkin Sözleşme (XI) ve Deniz Savaşında Esir Alma Hakkının Kullanılması ve Uluslararası Ödül Mahkemesinin Oluşturulmasına İlişkin Sözleşme (XII)’dir. Ayrıca, onaylanmamış 1909 Londra Bildirgesi de deniz savaşında tarafsızlığa ilişkin önemli kuralları içermektedir.

İki dünya savaşı, savaşa başvurmanın yasaklanması ve Milletler Cemiyeti ile Birleşmiş Milletler tarafından kurulan kolektif güvenlik sistemleri sonucunda geleneksel tarafsızlık hukuku eski önemini büyük ölçüde kaybetmiştir (Schindler & Toman, 1988, pp. 942-947).

¹¹⁰Tam metin için bkz. Kaynakça Url-103.

¹¹¹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-104.

“Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme”, 1948¹¹². Soykırım Sözleşmesi, insani konuları ele alan ilk Birleşmiş Milletler sözleşmeleri arasındadır. Dünya savaşı sırasında işlenen zulümlere cevap olarak 1948’de kabul edilmiş ve 21 Aralık 1947 tarih ve Karar Sayı No:180(II) ile BM, “soykırımın uluslararası bir suç olduğunu ve bireylerin ve devletlerin ulusal ve uluslararası sorumluluğunu gerektirdiğini” beyan etmiştir. Sözleşme o zamandan beri uluslararası toplum tarafından geniş çapta kabul edilmiş ve devletlerin büyük çoğunluğu tarafından onaylanmıştır. Uluslararası Adalet Divanı’nın içtihatları, soykırımın yasaklanmasını uluslararası hukukun emredici normları olarak kabul etmektedir. Ayrıca, UAD, Sözleşme’nin temelini oluşturan ilkelerin, herhangi bir teamül olmasa bile, uygar uluslar tarafından tanınan ve devletler açısından bağlayıcı olan ilkeler olduğunu kabul etmektedir. Sözleşmenin, özellikle gerekli kast ve yasaklanan fiiller açısından soykırım suçunun kesin bir tanımını öngörmesi dikkate değerdir (Madde II). Aynı zamanda soykırım suçunun barış zamanında da savaş zamanında da işlenebileceğini belirtmesi açısından kıymetlidir.

“Çevresel Modifikasyon Tekniklerini Yasaklanmasa İlişkin Sözleşme (ENMOD)”, 1976¹¹³. Silahsızlanma çabalarının bir parçası olan sözleşmenin I. maddesinde, sözleşmeciler tarafların, “herhangi bir taraf devlete zarar verme amacıyla kapsamlı, uzun vadeli ve ağır etkileri olan çevreyi değiştirme usullerinin düşmanca kullanımına” girişilmesi yasaklanmaktadır. Madde 2, “çevresel değişiklik teknikleri” terimiyle tam olarak ne kastedildiğini belirtmektedir. Ayrıca gözden geçirme konferanslarının beş yıldan az olmayan aralıklarla düzenlenmesine ilişkin hüküm mevcuttur. Bu kapsamda ilk Gözden Geçirme Konferansı Eylül 1984’te Cenevre’de yapılmıştır.

“Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Paralı Askerlere İlişkin Sözleşme”, 1977¹¹⁴. Sözleşme 3 Temmuz 1977’de Libreville’de imzalanmış ve 22 Nisan 1985’te yürürlüğe girmiştir. Sömürgecilikten kurtulmanın başlangıcından bu yana paralı birçok askerin Afrika ülkesine yönelik oluşturduğu tehdit dikkate alındığında bu önemli bir bölgesel sözleşmedir. Bu metin, 1949 Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek Protokoller’in 1977’de kabul edilmesinden sadece bir ay gibi kısa bir süre sonra

¹¹²Tam metin için bkz. Kaynakça Url-105.

¹¹³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-106.

¹¹⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-107.

kabul edilmiştir. Sözleşme paralı askerliğin kapsamlı bir tanımını yapmıştır ancak uluslararası insancıl hukuka uygulanabilir bir “güvenlik hükmü” içermemektedir. Sözleşme paralı askerleri ve paralı askerliği kınasa da (Madde 1), bu faaliyetler 1977 Protokolü I’e göre “ciddi bir ihlal” olarak değerlendirilmemektedir. Paralı Askerlerin İşe Alınması, Kullanılması, Finansmanı ve Eğitimine Karşı Birleşmiş Milletler Uluslararası Sözleşmesi, paralı askerliği suç olarak kabul etmektedir (Madde 2 ve devamı), 20 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

“Paralı Askerler Sözleşmesi”, 1989¹¹⁵. Sözleşme, 4 Aralık 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 44/34 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Bu tarihten önce 1949 Cenevre Sözleşmeleri’ne 1977 tarihli Ek Protokol I’in 47’nci maddesi ve Afrika Birliği Örgütü tarafından 3 Temmuz 1977’de Libreville’de kabul edilen “Afrika’da Paralı Askerliğin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmesi” paralı askerlerle ilgili iki önemli metin olarak dikkat çekmektedir. Sözleşme dünya çapında paralı askerliğe karşı mücadele etmek için daha önce üçüncü dünya ülkeleri tarafından atılan ve o dönemde sosyalist ülkeler tarafından desteklenen adımları takip etmiştir. Paralı asker tanımı I. Protokol’ün 47’nci maddesinden alınmıştır ancak “silahlı çatışma” (Madde 1, paragraf 1) ve ayrıca “başka herhangi bir duruma” (Madde 1, paragraf 2) da uygulanmasına yönelik ifadeler eklenerek tanım geliştirilmiştir. Sözleşmede belirtilen faaliyetlerden herhangi biri, ister paralı askerlerin kendisi (Madde 3) isterse başka herhangi bir kişi (Madde 2) tarafından gerçekleştirilmiş olsun, suç olarak kabul edilmiştir. Belirtilen suçlardan herhangi birinin işlenmesine teşebbüs ve suç ortaklığı da suç olarak kabul edilmiştir (Madde 4). Uluslararası Ceza Hukuku’nun diğer belgelerinde olduğu gibi, taraf devletler, sözleşmenin öngördüğü şekilde suçluları yargılamayı veya iade etmeyi taahhüt etmişlerdir (Madde 9-12).

Her taraf devlet, kendi topraklarında bu sözleşmeyi ihlal ettiği iddia edilen suçlularla ilgili iletişim kurmak ve onları ziyaret etmek için ICRC’yi davet etme hakkını saklı tutmuştur (Madde 10, paragraf 4). Madde 16 (b), Uluslararası İnsancıl Hukuk’a uygulanabilecek bir koruma hükmü içermektedir.

¹¹⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-108.

“Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına İlişkin Sözleşme”, 2006¹¹⁶.1980 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, kayıp ve kaybedilen kişilerden kaynaklanan sorunların çözümü için bir çalışma grubu oluşturmuştur. Yirmi altı yıl sonra, Kişilerin Zorla Kaybedilmelerden Korunmasına İlişkin Sözleşme, 20 Aralık 2006’da BM GK tarafından kabul edilmiştir. Zorla kaybetmeyi insan hakları ihlali şeklinde tanımlayan ve yasaklayan ilk evrensel bağlayıcı akittir. Sözleşme 23 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Zorla kaybetme; devletin rızası, desteği, yetkilendirmesi ya da devlet görevlisi sıfatıyla hareket eden kişi veya kişiler tarafından, özgürlükten mahrum bırakmak, kaybolan kişiyi gizlemek ve kişiyi hukuki korumadan yoksun bırakmak amacıyla yapılan kişilerin kaçırılması, gözaltına alınması, tutuklanması, başka herhangi bir şekilde özgürlüğünden yoksun bırakılması ve bu durumun kabul edilmemesi olarak tanımlanmıştır. Zorla kaybetmeyi yasaklamak için cezasızlıkla mücadele, önleme, mağdur hakları ve uygulama olmak üzere sözleşmenin dört ana unsuru vardır. Sözleşme, devletlere zorla kaybetme olaylarını soruşturma ve sorumluları adalet önüne çıkarma yükümlülüğü getirmiştir. İnsanların kaybolma olasılığını azaltmak amacıyla, önleyici tedbir niteliğinde başka yükümlülükler de getirilmiştir. Bunlar: Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin resmi bir yerde tutulması, kaydolması ve aileleri ve avukatlarıyla iletişim kurma hakkı verilmesidir. Sözleşme aynı zamanda ailelere kaybedilen kişinin koşulları ve akıbetiyle ilgili gerçeği bilme hakkının yanı sıra mağdurların kendilerine yapılan yanlışın telafisi hakkını da tanımaktadır. Sözleşme ile kabul edilen hak ve yükümlülüklerin uygulanmasını gözlemek üzere on bağımsız uzmandan oluşan uluslararası bir komite kurulmuştur.

“Silah Ticareti Antlaşması”, 2013¹¹⁷. 2006 yılında devletler küresel bir “Silah Ticareti Antlaşması’nın” fizibilitesini ve unsurlarını araştırmaya başlamıştır. Ocak 2010’da BM Genel Kurulu, konvansiyonel silahların ticaretine ilişkin mümkün olan en yüksek ortak uluslararası standartlara ilişkin yasal olarak bağlayıcı bir belge hazırlamak amacıyla 2012 BM Silah Ticareti Antlaşması Konferansı’nı toplamaya karar vermiştir. Temmuz 2012’deki toplanan ilk Diplomatik Konferans ve Mart

¹¹⁶Tam metin için bkz. Kaynakça Url-109.

¹¹⁷Tam metin için bkz. Kaynakça Url-110.

2013'te toplanan son Diplomatik Konferans fikir birliğine varamadan sona ermiştir. Ancak 2 Nisan 2013'te BM Genel Kurulunda yapılan oylamada büyük çoğunlukla Silah Ticareti Antlaşması'nın kabul edilmesi yönünde oy kullanılmıştır.

ICRC'nin görüşüne göre, Silah Ticareti Antlaşması sağlam bir insani temele sahiptir. Özellikle insanların çektiği acıları azaltmak amacıyla, konvansiyonel silahların, mühimmatın ile parça ve bileşenlerin uluslararası ticaretini düzenlemektedir. Antlaşma, savaş suçlarının veya uluslararası insan hakları hukukunun ciddi ihlallerinin işleneceğine ilişkin tanımlanmış bir risk düzeyi mevcut olduğunda, silah transferlerini yasaklayarak, silah transferi kararlarını insani kaygılara tabi kılmaktadır. Ayrıca, devletlerin uluslararası insancıl hukuka saygı duyması ve saygı duyulmasını sağlaması antlaşmanın temelini oluşturan ve metinde açıkça kabul edilen temel prensiptir.

ATT 3 Haziran 2013 tarihinde imzaya açılmıştır. 50'nci onay, kabul veya uygun bulma belgesinin tevdi edilmesinden 90 gün sonra yürürlüğe girmiştir. Bir devletin belgesini bu tarihten sonra sunması halinde, antlaşma o devlet için onay, kabul, uygun bulma veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden 90 gün sonra yürürlüğe girecektir.

2.3.4.2 Teamüller

Uluslararası savaş hukukunun kökeni, çağlar boyunca ve tüm kıtalarda gelişen orduların geleneksel uygulamalarına dayanmaktadır. Tatbikî teamül olarak adlandırılan "savaş yasaları ve geleneklerinin", tüm ordular tarafından uygulandığı, tüm düşmanlara karşı zorunlu olarak uygulandığı ve kuralların tümünün aynı olduğunu iddia etmek yanlış olur. Ancak uygulamada esas ve model olan, askerlik onuru kavramına dayanan davranışların savaşçılara ve sivillere karşı kısıtlanmasıdır.

Kuralların içeriği genel olarak gereksiz derecede zalimce veya onursuz sayılan davranışların yasaklanmasını içermektedir. Bu kurallar yalnızca ordular tarafından geliştirilmemiş aynı zamanda dini liderlerin yazılarından ve düşünürlerin ahlak anlayışından da etkilenmiştir.

Antlaşmalar ile uluslararası savaş hukuku iyice gelişmiştir. Antlaşmalar savaşın çok çeşitli yönlerini kapsamakta, savaş mağdurlarına koruma sağlamakta ve izin verilen savaş araç ve yöntemlerini sınırlamaktadır. Ancak, teamül hukukuna atfedilen ihtiyaç ve önem, kısmi kanunlaştırma çabalarının yeterli olmadığı Birinci

ve İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra çeşitli savaş suçları davalarında açık şekilde görülmüştür.

Tezimizde altı kısımda toplam 161 adet kural ortaya konulacaktır. Savaş hukuku ile ilgili olan kurallar ilgili bölümde detaylı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Ayrım İlkesi ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Sivil ve savaşçı ayrımını içeren yedi adet kural mevcuttur. Çatışmanın tarafları her zaman siviller ve savaşçılar arasında ayrım yapmalıdır. Saldırıları yalnızca savaşçılara yönelik olmalıdır. Saldırıları sivillere yönelik olmamalıdır. Temel amacı sivil halk arasında terörü yaymak olan şiddet eylemleri ve şiddet tehditleri yasaktır. Tıbbi ve dini personel dışında, çatışmaya taraf olan bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin tüm üyeleri savaşçıdır. Çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetleri: Komuta altında bulunan ve astlarının davranışlarından da o tarafa karşı sorumlu olan tüm organize silahlı kuvvetler, gruplar ve birimlerden oluşur. Siviller silahlı kuvvetlere mensup olmayan kişilerdir. Sivil nüfus, sivil olan tüm kişileri kapsar. Düşmanlıklara doğrudan katılmadıkları sürece siviller saldırılara karşı koruma altındadır.

Askeri hedefler ile sivil nesnelere arasındaki ayrımı içeren dört adet kuralları mevcuttur. Çatışmanın tarafları daima sivil hedefler ile askeri hedefler ayrımını gözetmelidir. Saldırıları sadece askeri hedefleri hedef seçmelidir. Sivil nesnelere hiçbir suretle saldırının hedefi olmamalıdır. Nesnelere söz konusu olduğunda askeri hedefler o zamanın şartlarına göre kati bir askeri üstünlük sağlayan nesnelere sınırlıdır. Mezkûr hedefler bertaraf edildiğinde askerî harekâta katkı sağlayan nesnelere sınırlı tutulmalı ve hiçbir suretle askeri hedeflerin kapsamı askeri gereklilik olmadan genişletilmemelidir. Askeri hedef olan nesnelere dışındaki her şey sivil nesnelere aittir. Sivil nesnelere askeri hedefler olmadıkları süre boyunca saldırılara karşı koruma altındadır.

Rastgele saldırılar ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Ayrım gözetmeyen saldırılar yasaktır. Bariz bir askeri hedef seçmeyen ve bariz bir askeri hedefe tevcih edilemeyen yani amaçlamayan bir savaş yöntemi veya aracı kullanan, etkileri uluslararası savaş hukukun gerektirdiği şekilde sınırlandırılmayan bir mücadele yöntemi veya aracı kullanan ve sonuç olarak bu tür olayların her birinde ayrım gözetmeksizin askeri hedeflere, sivillere ve sivil nesnelere zarar verecek nitelikte

olanlar ayırım gözetmeyen saldırı kapsamındadır. Bir şehir, kasaba, köy veya benzer yoğunlukta sivillerin veya sivil nesnelere bulunduğu başka bir bölgede bulunan, açıkça ayrılmış ve ayrı bir dizi askeri hedefi tek bir askeri hedef olarak ele alan herhangi bir yöntem veya araçla bombardıman yoluyla yapılan saldırılar yasaktır.

Saldırıda orantılılık ilkesi ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Beklenen somut ve doğrudan askeri avantajla karşılaştırıldığında aşırı olacak şekilde kazara sivillerin can kaybına, yaralanmasına, sivil nesnelere zarar görmesine veya bu neticelerin bileşimine neden olması beklenen bir saldırının başlatılması yasaktır.

Saldırıda önlemler ile ilgili altı adet kural mevcuttur. Askeri operasyonların yürütülmesinde sivil halkın, sivillerin ve sivil nesnelere korunmasına sürekli özen gösterilmelidir. Kazara sivil can kaybını, sivillerin yaralanmasını ve sivil nesnelere zarar verilmesini önlemek ve zararı minimum seviyeye indirmek için her türlü önlem alınmalıdır. Çatışmanın her bir tarafı, hedeflerin askeri hedefler olduğunu doğrulamak için mümkün olan her şeyi yapmalıdır. Çatışmanın taraflarından her biri, tesadüfi sivil can kaybını, sivillerin yaralanmasını ve sivil nesnelere zarar verilmesini önlemek ve her halükârda bunları en aza indirmek amacıyla savaş araç ile yöntemlerinin seçiminde mümkün olan tüm önlemleri almalıdır. Çatışmanın taraflarından her biri, saldırının kazara sivil can kaybına, sivillerin yaralanmasına, sivil nesnelere zarar vermesine veya bunların birleşimine neden olmasının beklenen somut ve doğrudan askeri avantajla karşılaştırıldığında aşırı olacak şekilde beklenip beklenmediğini değerlendirmek için mümkün olan her şeyi yapmalıdır. Hedefin askeri bir hedef olmadığı ya da elde edilmesi planlanan doğrudan ve somut askeri avantajla karşılaştırıldığında aşırı olabilecek saldırının kazara sivillerin can kaybına, yaralanmasına veya sivil nesnelere tahribatına sebebiyet vereceği anlaşılırsa, çatışmanın taraflarından her biri saldırıyı iptal etmek veya askıya almak için mümkün olan her şeyi yapmalıdır. Koşullar izin verdiği sürece, çatışmanın taraflarından her biri, sivil nüfusu etkileyebilecek saldırılara ilişkin etkili bir şekilde önceden uyarıda bulunmalıdır. Askeri avantajın birbirine yakın olduğu durumlar için belirli askeri hedefler arasında seçim yapmak mümkün olduğunda, sivil hayatlara ve sivil nesnelere en az zarar veren hedefe saldırı yapılmalıdır.

Saldırıların etkilerine karşı önlemler ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Çatışmanın tarafları, sivil halkı ve kontrolleri altındaki sivil nesnelere saldırıların etkilerinden korumak için mümkün olan tüm önlemleri almalıdır. Çatışmaya taraf

olanlar, azami şekilde, askeri hedefleri nüfuslu bölgelere ve bu bölgelerin yakınlarına yerleştirmekten kaçınmalıdır. Çatışmanın taraflarından her biri, mümkün olduğu ölçüde, kontrolü altındaki sivil kişileri ve nesnelere askeri hedeflerin çevresinden uzaklaştırmalıdır.

Özel Korumaya Sahip Kişiler ve Nesnelere ile ilgili müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Tıbbi ve Dini Personel ve Nesnelere ile ilgili altı adet kural mevcuttur. Yalnızca tıbbi görevlerle görevlendirilen tıbbi personele her koşulda saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. İnsani işlevleri dışında düşmana zarar verecek davranışlarda bulunurlarsa korumalarını kaybedeceklerdir. Bir kişiyi tıp etiğine uygun tıbbi görevleri icra ettiği için cezalandırmak veya tıbbi faaliyetlerde bulunan bir kişiyi tıp etiğine aykırı eylemlerde bulunmaya zorlamak yasaktır. Münhasıran dini görevlerle görevlendirilen din görevlilerine her koşulda saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. İnsani işlevleri dışında düşmana zarar verecek davranışlarda bulunurlarsa korumalarını kaybedeceklerdir. Yalnızca tıbbi amaçlarla görevlendirilen tıbbi birimlere her koşulda saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. İnsani işlevleri dışında düşmana zarar verecek eylemlerde kullanılıyorsa korumalarını kaybedeceklerdir. Yalnızca tıbbi taşıma için tahsis edilen tıbbi taşıma araçlarına her koşulda saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. İnsani işlevleri dışında düşmana zarar verecek eylemlerde kullanılıyorsa korumalarını kaybedeceklerdir. Cenevre Sözleşmeleri'nde bahsedilen ayırt edici amblemleri yasal sınırlar içerisinde taşıyan personel (Tıbbi ve dini) ile nesnelere yönelik saldırılar yasaktır.

İnsani Yardım Personeli ve Nesnelere ile ilgili iki adet kural mevcuttur. İnsani yardım personeline saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. İnsani yardım harekâtında amacına uygun olarak kullanılan nesnelere saygı gösterilmeli ve bunlar korunmalıdır.

Barışı Koruma Misyonuna Katılan Personel ve Nesnelere ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Barışı koruma misyonunda bulunan personele ve nesnelere, uluslararası insancıl hukuk uyarınca sivillere ve sivil nesnelere sağlanan bağışıklığa hak sahibi oldukları müddetçe saldırı yönlendirilmemelidir.

Gazeteciler ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Silahlı çatışma bölgelerinde profesyonel görevlerde bulunan sivil gazetecilere, çatışmalara doğrudan katılmadıkları sürece saygı duyulmalı ve korunmalıdır.

Korunan Bölgeler ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Yaralıları, hastaları ve sivilleri düşmanlıkların etkilerinden korumak için kurulan bölgeye saldırıyı yönlendirmek yasaktır. Çatışmanın tarafları arasında mutabakata varılan askerden arındırılmış bir bölgeye saldırı yönlendirmek yasaktır. Savunmasız bir bölgeye saldırı yönlendirmek yasaktır.

Kültür Varlıkları ile ilgili dört adet kural mevcuttur. Çatışmanın taraflarından her biri kültürel varlıklara saygı duymalıdır. Askeri amaçlar dışında binalara (din, kültür, sanat, bilim, eğitim veya hayır amaçlı) ve tarihi eserlere zarar vermemek için askeri operasyonlarda özel dikkat gösterilmelidir. Her halkın kültürel mirası açısından büyük önem taşıyan mülkler, askeri gereklilik zorunlu kılmadıkça saldırıların hedefi olmamalıdır. Her halkın kültürel mirası açısından büyük önem taşıyan mülklerin, onu yok etme veya zarara uğratma olasılığı bulunan amaçlarla kullanılması, askeri gereklilik zorunlu kılmadığı sürece yasaktır. Çatışmanın taraflarından her biri kültürel varlıkları korumalıdır. Din, eğitim, bilim ve sanat yapılarına, hayır kurumlarına, tarihi anıtlara ve eserlere yönelik her türlü müsadere, yıkım veya kasıtlı zarar yasaktır. Her halkın kültürel mirası açısından büyük önem taşıyan malların her türlü hırsızlık, yağma veya suistimal edilmesi ve bunlara yönelik her türlü vandalizm eylemi yasaktır. İşgalci güçler, işgal altındaki topraklardan kültürel varlıkların yasa dışı ihracatını önlemeli ve yasa dışı olarak ihraç edilen varlıkları işgal altındaki bölgenin yetkili makamlarına iade etmelidir.

Tehlikeli Kuvvetler İçeren İş ve Tesisatlar ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Barajlar, bentler ve nükleer elektrik üretim santralleri gibi tehlikeli madde ve güç içeren iş ve tesisler ile bunların çevresinde veya yakınında bulunan diğer tesislere saldırılması halinde tehlikeli maddeler ve güçlerin kontrolüne ve bunun sonucunda sivil halk verilebilecek ciddi zararları önlemeye özel dikkat gösterilmelidir.

Doğal çevre ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Düşmanlıkların yürütülmesine ilişkin genel ilkeler doğal çevre için geçerlidir. Askeri bir amaç olmadığı sürece doğal çevrenin hiçbir kısmına saldırı yapılamaz. Askeri zorunluluk gerektirmedikçe, doğal çevrenin herhangi bir kısmının tahrip edilmesi yasaktır. Bir askeri hedefe yönelik yapılacak saldırının sonucunda çevreye kazara verilebilecek zararın saldırıdan beklenen askeri avantajla karşılaştırıldığında aşırı olması durumunda saldırının başlatılması yasaktır. Doğal çevrenin korunması ve muhafazası gözetilerek savaş yöntem ve araçları kullanılmalıdır. Askeri operasyonların yürütülmesinde,

çevreye verilen arızı zararları önlemek ve her halükârda asgari düzeyde tutmak için mümkün olan bütün önlemler alınmalıdır. Bazı askeri operasyonların çevreye olan etkilerinin henüz kesin olarak kanıtlanmaması ve bilimselliğinin olmaması, çatışmanın taraflarını bu tür önlemleri almaktan muaf tutmaz. Çevrenin doğal yapısında kapsamlı, uzun vadeli ve ağır tahribata yol açması amaçlanan veya beklenen savaş yöntem veya araçlarının kullanılması yasaktır. Doğal çevrenin tahrip edilmesi silah olarak kullanılamaz.

Özel Savaş Yöntemleri ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Merhamet gösterilmemesi/ bağışlamanın reddi ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Merhamet gösterilmemesini emretmek, düşmanı bununla tehdit etmek veya bu temelde düşmanlık yürütmek yasaktır. Savaşçı özelliğini kaybetmiş (savaş dışı) kişilere saldırmak yasaktır. Herhangi bir düşmanca davranıştan kaçınması ve kaçmaya teşebbüs etmemesi şartıyla; karşı tarafa mensup olan herhangi biri, bilinç kaybı, gemi kazası, yaralanma veya hastalık nedeniyle savunmasız olan herkes veya teslim olma niyetini açıkça ifade eden herkes savaş dışı kişi olarak kabul edilmektedir. Tehlike altındaki bir uçaktan paraşütle atlayan kişilerin iniş sırasında saldırı hedefi haline getirilmesi yasaktır.

Mülkiyetin imhası ve el koyulması ile ilgili dört adet kural mevcuttur. Çatışmanın tarafları, karşı tarafa ait askeri teçhizatı savaş ganimeti olarak ele geçirebilir. Askeri zorunluluk gerektirmedikçe, düşmanın malına zarar verilmesi veya mülküne el konulması yasaktır. İşgal altındaki bölgede: bu tür mülklerin imhası veya müsaderesinin askeri zorunluluklar nedeniyle gerekli olduğu durumlar hariç, askeri operasyonlarda kullanılacak taşınabilir kamu mallarına el konulabilir. Taşınmaz kamu malları intifa hakkı kuralına göre idare edilmeli, özel mülkiyete saygı gösterilmeli ve bunlara el konulmamalıdır. Yağma yapmak yasaklanmıştır.

Açlık ve insani yardıma erişim ile ilgili dört adet kural mevcuttur. Sivil halkın aç bırakılmasının bir savaş yöntemi olarak kullanılması yasaktır. Sivil halkın hayatını devam ettirmesi için zorunlu olan nesnelere saldırmak, onları tahrip etmek veya işlevsiz hale getirmek yasal değildir. Çatışmaya taraf olanlar, ihtiyaç sahibi sivillere yönelik insani yardımın hızlı ve engelsiz geçişine izin vermeli ve kolaylaştırmalıdır; bu, tarafsız nitelikte olmalı ve herhangi bir ayırım gözetilmeden, kendi kontrol haklarına tabi olarak yürütülmelidir. Çatışmanın tarafları, görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli olan yetkili insani yardım personelinin hareket

özgürlüğünü sağlamalıdır. Yalnızca askeri zorunluluk halinde hareketleri geçici olarak kısıtlanmalıdır.

Aldatma ile ilgili dokuz adet kural mevcuttur. Uluslararası savaş hukuk kuralını ihlal etmediği sürece savaş hileleri yasaklanmaz. Ateşkes bayrağının uygunsuz kullanımı yasaktır. Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerinin uygunsuz kullanımı yasaktır. Birleşmiş Milletler amblemi ve üniformasının, kuruluş tarafından izin verilmedikçe kullanılması yasaktır. Uluslararası kabul görmüş diğer amblemlerin uygunsuz kullanımı yasaktır. Düşmanın bayraklarının veya askeri amblemlerinin, nişanlarının ve üniformalarının uygunsuz kullanımı yasaktır. Tarafsız veya çatışmaya taraf olmayan diğer devletlerin bayraklarının veya askeri amblemlerinin, nişanlarının veya üniformalarının kullanılması yasaktır. Düşmana sürpriz saldırı yapmak amacıyla muharebeyi askıya alma anlaşması yapılması yasaktır. Bir düşmanı hainlik yoluyla öldürmek, yaralamak veya yakalamak yasaktır.

Düşmanla İletişim ile ilgili dört adet kural mevcuttur. İyi niyete dayandığı sürece taraflar arasında iletişim araçlarıyla dostça olmayan temas yasak değildir. Parlamento üyeleri dokunulmazdır. Komutanlar bir parlamento üyesinin varlığına zarar gelmesini önlemek için gerekli tedbirleri almalıdırlar. Ayrıcalıklı konumlarından yararlanarak uluslararası hukuka aykırı ve düşmana zarar veren bir eylemde bulunan parlamento üyeleri dokunulmazlıklarını kaybederler.

Silahlar ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Silahların kullanımına ilişkin genel ilkeler ile ilgili iki adet kural mevcuttur. Askeri zorunluluk dışında yaralanmaya veya acıya sebebiyet verebilecek nitelikteki savaş gereç ve usullerinin kullanılması yasaktır. Doğası gereği ayırım gözetmeyen silahların kullanılması yasaktır.

Zehir kullanımı ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Zehir veya zehirli silahların kullanılması yasaktır.

Biyolojik silahlar ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Biyolojik silahların kullanılması yasaktır.

Kimyasal silahlar ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Kimyasal silah kullanımı yasaktır. İsyân bastırmada gazlarının bir savaş yöntemi olarak kullanılması yasaktır. Kimyasal ve biyolojik silahların yasaklanması niteliğinde olan, askeri amaç taşımayan, bitki örtüsünü hedef alan, beklenen somut ve doğrudan askeri avantajdan

aşırı olabilecek, savaşçılar dışındaki kişilerin can kaybına, yaralanmasına, sivil nesnelere tahribatına veya bunların birleşik etkisine neden olabilecek ya da çevreye aşırı derecede, kapsamlı ve zararları uzun vadede ortaya çıkacak ciddi zararlar verecek toksiklerin bir savaş yöntemi olarak kullanılması yasaktır.

Genişleyen mühimmatlar ile ilgili bir adet kural mevcuttur. İnsan vücudunda kolaylıkla genişleyen veya düzleşen mermilerin kullanımı yasaktır.

Patlayan mühimmatlar ile ilgili bir adet kural mevcuttur. İnsan vücudunda patlayan mermilerin anti-personel olarak kullanımı yasaktır.

Esasen Tespit Edilemeyen Parçalar Nedeniyle Yaralanma Yaratıcı Silahlar ile ilgili bir adet kural mevcuttur. İnsan vücudunda X ışınlarıyla tespit edilemeyen parçalarla yaralanmaya yol açan silahların kullanılması yasaktır.

Bubi Tuzakları ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Uluslararası İnsancıl Hukuk uyarınca özel korumaya hak kazanan nesnelere veya kişilere veya sivillere çekmesi muhtemel nesnelere herhangi bir şekilde bağlanan veya bunlarla ilişkili olan bubi tuzaklarının kullanılması yasaktır.

Kara Mayınları ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Doğası gereği ayırım gözetmeyen etkiye sahip kara mayınlarının savaş yöntemi olarak kullanılması durumunda azami dikkat gösterilmelidir. Kara mayınlarını kullanan çatışmanın her tarafı, mümkün olduğunca bunların yerleştirildiğini kaydetmelidir. Aktif düşmanlıkların sonunda, çatışmanın kara mayınlarını kullanan tarafları bunları kaldırmalı, siviller için zararsız hale getirmeli veya bunların kaldırılmasını kolaylaştırmalıdır.

Yangın Çıkarıcı Silahlar ile ilgili iki adet kural mevcuttur. Yangın çıkarıcı silahlar kullanılıyorsa, kazara sivil can kaybını, sivillerin zarar görmesini ve sivil nesnelere tahribatını önlemek ve bunları asgariye indirmek için özel dikkat gösterilmelidir. Bir kişiyi savaş dışı bırakmak için daha az zararlı bir silah kullanmak mümkün olduğu sürece, Yangın çıkarıcı silahların personele karşı kullanımı yasaktır.

Kör edici lazer silahı ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Temel işlevi veya işlevlerinden biri görme yeteneğine zarar vererek kalıcı körlüğe yol açan lazer silahlarının özel olarak dizayn edilmesi, etkinleştirilmesi ve kullanılması yasaktır.

Sivillere ve Savaş Dışı Kalanlarla (*Hors de combat*) ile ilgili olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Temel Garantiler ile ilgili kuralları on dokuz adet kural mevcuttur. Sivillere ve savaş dışı kişilere insanca davranılmalıdır. Uluslararası savaş hukukun uygulanmasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya inanç, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, servet, doğum veya diğer statü veya diğer benzer kriterlere dayalı olarak olumsuz ayrımcılık yapılması yasaktır. Cinayet yasaktır. İşkence, zalimce veya insanlık dışı muamele ve kişisel haysiyete saldırı, özellikle aşağılayıcı ve onur kırıcı muamele yasaktır. Bedensel ceza yasaktır. Sağlık kurumu tarafından belirtilmeyen ya da kabul görmüş standartlara aykırı olan tıbbi veya bilimsel deneyler ile diğer tıbbi prosedürlerin kullanımı yasaktır. Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri yasaktır. Kölelik ve her türlü köle ticareti yasaktır. Karşılıksız (Tazminatsız) veya istismarcı zorla çalıştırma yasaktır. Rehin almak yasaktır. Canlı kalkanların kullanılması yasaktır. Zorla kaybetme yasaktır. Özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma yasaktır.

Gerekli tüm hukuki güvenceleri sağlayan adil bir yargılama olmadan hiç kimse mahkûm edilemez. Hiç kimse, işlendiği sırada ulusal veya uluslararası hukuka göre ceza gerektiren bir suç teşkil etmeyen herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlanamaz veya mahkûm edilemez; suç işlendiği sırada uygulanmakta olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Hiç kimse kişisel ceza sorumluluğu olmadığı bir suçtan dolayı mahkûm edilemez. Toplu cezalar yasaktır. Sivillerin ve savaş dışı kişilerin inançlarına ve dini uygulamalarına saygı gösterilmelidir. Aile birliğine ve yaşantısına gerekli saygı gösterilmelidir.

Muharipler ve Savaş Esirleri Durumu ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Savaşçılar, bir saldırı veya saldırıya hazırlık sırasında kendilerini sivil halktan ayırmak zorundadır. Bunu başaramadıkları takdirde savaş esiri statüsüne hak kazanamazlar. Casusluk yaparken yakalanan savaşçıların savaş esiri statüsüne hakkı yoktur. Yargılanmadan hüküm giyemezler veya cezaya mahkûm edilemezler. Paralı askerlerin savaşçı veya savaş esiri statüsüne hakkı yoktur. Yargılanmadan hüküm giyemezler veya cezaya mahkûm edilemezler.

Yaralılar, Hastalar ve Kazazedeler ile ilgili üç adet kural mevcuttur. Koşullar izin verdiği ve özellikle bir çatışmadan sonra, çatışmanın taraflarından her biri gecikmeden yaralıları, hastaları ve gemi kazazedelerini hiçbir ayırım gözetmeksizin

aramak, toplamak ve tahliye etmek için mümkün olan tüm önlemleri almalıdır. Yaralılara, hastalara ve gemi kazasına uğrayanlara, azami ve ivedi olarak gerekli tıbbi tedavi ve bakım sağlanmalıdır. Bunlar arasında tıbbi gerekçeler dışında herhangi bir nedenle ayırım yapılmamalıdır. Çatışmaya taraf olanlar, yaralıları, hastaları ve deniz kazazedelerini kötü muameleye ve kişisel mallarının yağmalanmasına karşı korumak için mümkün olan tüm önlemleri almalıdır.

Ölümler ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Koşullar izin verdiğinde ve özellikle bir çatışmanın ardından, çatışmanın taraflarından her biri gecikmeksizin, ayırım yapmadan ölümleri aramak, toplamak ve tahliye etmek için gerekli önlemleri almalıdır. Çatışmanın her bir tarafı, ölümlerin yağmalanmasını önlemek için gerekli önlemleri almalıdır. Cesetlerin parçalanması yasaktır. Çatışmanın tarafları, ait oldukları tarafın talebi veya en yakın akrabalarının talebi üzerine, ölen kişinin kalıntılarının iadesini kolaylaştırmak için çaba göstermelidir. Kişisel eşyalarını kendilerine iade etmeleri gerekmektedir. Ölümlere saygılı gösterilmeli, mezarlarına saygı gösterilmeli ve uygun şekilde muhafaza edilmelidir. Ölümlerin kimliğinin belirlenmesi amacıyla, çatışmanın her bir tarafı, imha öncesinde mevcut tüm bilgileri kaydetmeli ve mezarların yerlerini işaretlemelidir.

Kayıp kişiler ile ilgili bir adet kural mevcuttur. Çatışmanın taraflarından her biri, silahlı çatışma sonucu kaybolduğu bildirilen kişilerle ilgili olarak mümkün olan tüm önlemleri almalı ve bu kişilerin akıbeti hakkında sahip olduğu her türlü bilgiyi aile üyelerine vermelidir.

Özgürlüğünden Yoksun Kalan Kişiler ile ilgili on bir adet kural mevcuttur. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere yeterli yiyecek, su, giyecek, barınma ve tıbbi bakım sağlanmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kadınlar, ailelerin olarak barındırıldığı durumlar dışında, erkeklerden ayrı odalarda tutulmalı ve kadınların doğrudan gözetimi altında olmalıdır. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar, aile birimi olarak barındırıldığı durumlar dışında, yetişkinlerden ayrı odalarda tutulmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler, savaş alanından uzakta sağlık ve hijyenlerinin korunduğu tesislerde tutulmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin kişisel eşyalarının yağmalanması yasaktır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin kişisel bilgileri kaydedilmelidir. Uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalarda, tutukluluk koşullarını doğrulamak ve bu kişilerle aileleri arasındaki iletişimi yeniden sağlamak amacıyla, ICRC'ye özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişilere düzenli

erişim hakkı verilmelidir. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda, ICRC, çatışmayla ilgili nedenlerden dolayı özgürlüklerinden yoksun bırakılan tüm kişileri gözaltı koşullarının doğrulanması ve bu kişilerle aileleri arasındaki temasın yeniden sağlanması amacıyla çatışmanın taraflarına ziyaret etme hizmeti sunabilir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin aileleriyle yazışmalarına, yetkililerin gözetimlerine ve makul koşullara tabi olarak izin verilmelidir. Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmayla bağlantılı olarak gözaltına alınan sivillerin ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin, özellikle yakın akrabalar olmak üzere ziyaretçi kabul etmelerine mümkün olduğu ölçüde izin verilmelidir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin kişisel inançlarına ve dini uygulamalarına saygı gösterilmelidir. Savaş esirleri, aktif düşmanlıkların sona ermesinden sonra gecikmeksizin serbest bırakılmalı ve ülkelerine geri gönderilmelidir. Gözaltına almayı gerektiren nedenler ortadan kalkar kalkmaz, en geç aktif çatışmalara müteakip ivedi şekilde siviller serbest bırakılmalıdır. Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma nedeniyle özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler, yoksun bırakılma nedenleri ortadan kalkar kalkmaz serbest bırakılmalıdır. Yukarıda adı geçen kişiler, haklarında ceza davası devam ediyorsa veya hukuka uygun olarak verilmiş bir cezayı çekiyorlarsa özgürlüklerinden yoksun bırakılmaya devam edilebilir.

Yerinden Etme ve Yerinden Edilmiş Kişiler ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Uluslararası nitelikte silahlı çatışmanın tarafları, ilgili sivillerin güvenliği veya zorunlu askeri nedenler gerektirmediği sürece, işgal altındaki bir bölgedeki sivil nüfusun tamamını veya bir kısmını sınır dışı edemez veya zorla nakledemez. Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın tarafları, ilgili sivillerin güvenliği veya zorunlu askeri nedenler gerektirmediği sürece, çatışmayla ilgili nedenlerden dolayı sivil nüfusun tamamen veya kısmen yerinden edilmesi emrini veremez. Devletler vatandaşlarını işgal ettikleri topraklara yerleştiremez ve transfer edemezler. Yerinden edilme durumunda ilgili sivillerin barınma, güvenlik, sağlık, beslenme ve hijyen koşullarının uygun olması ve aile fertlerinin birbirlerinden ayrılmamaları için mümkün olan her türlü önlem alınmalıdır. Yerinden edilmiş kişiler, yerlerinden edilmelerine neden olan gerekçeler ortadan kalkar kalkmaz evlerine veya sürekli yaşadıkları yerlere gönüllü olarak güvenli bir şekilde dönme hakkına sahiptir. Yerinden edilmiş kişilerin mülkiyet haklarına saygı gösterilmelidir.

Özel Koruma Sağlanan Diğer Kişiler ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Silahlı çatışmalardan etkilenen kadınların özel koruma, sağlık ve yardım ihtiyaçlarına saygı gösterilmelidir. Silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların özel saygı ve korunma hakları vardır. Çocuklar silahlı kuvvetlere veya silahlı gruplara hizmet maksatlı alınmamalıdır. Çocukların çatışmalara katılmasına izin verilmemelidir. Silahlı çatışmalardan etkilenen yaşlılar, engelliler ve sakatlar özel saygı ve korunma hakkına sahiptir.

Uygulamaya Yönelik olanlar müteakip maddelerde açıklanmıştır.

Uluslararası Savaş Hukukuna Uygunluk ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Çatışmanın her bir tarafı, kendi silahlı kuvvetlerinin ve gerçekte kendi talimatları doğrultusunda, yönlendirmesi veya kontrolü altında hareket eden diğer kişi veya grupların uluslararası savaş hukukuna saygı duymasını ve saygı göstermesini sağlamalıdır. Uluslararası savaş hukukuna saygı gösterme ve saygıyı sağlama yükümlülüğü karşılıklılığa bağlı değildir. Her devlet, gerektiğinde, askeri komutanlara uluslararası savaş hukukunun uygulanması konusunda tavsiyede bulunmak üzere hukuk danışmanlarını hazır bulundurmalıdır. Çatışmanın tarafları ve devletleri, silahlı kuvvetlerine uluslararası savaş hukukuna riayet konusunda talimat vermelidir. Devletler, sivil halka uluslararası savaş hukukunun öğretilmesini teşvik etmelidir.

Uluslararası Savaş Hukuku'nun Uygulanması ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Devletler, silahlı çatışmanın taraflarının uluslararası savaş hukukunu ihlal etmesini teşvik edemez. Uluslararası savaş hukukunu ihlallerini durdurmak için mümkün olduğu ölçüde nüfuzlarını kullanmalılar. Uluslararası hukuk tarafından yasaklanmadığı durumlarda, misilleme saldırıları sıkı koşullara tabidir. Cenevre Sözleşmeleri tarafından korunan kişilere karşı misilleme saldırıları yasaktır. Cenevre Sözleşmeleri ve Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi kapsamında korunan nesnelere karşı misilleme yapılması yasaktır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların taraflarının, misilleme saldırılarına başvurma hakkı yoktur. Düşmanlıklara doğrudan katılmayan veya katılmayı bırakan kişilere karşı diğer karşı önlemler yasaktır.

Sorumluluk ve Tazminat ile ilgili iki adet kural mevcuttur. Bir devlet, kendisine atfedilebilecek uluslararası savaş hukuku ihlallerinden sorumludur; örneğin: silahlı kuvvetleri de dahil olmak üzere devlet organları tarafından işlenen

ihlaller, hükümetin yetkilendirdiği kişi veya kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen ihlaller, gerçekte onun talimatları doğrultusunda veya onun yönlendirmesi veya kontrolü altında hareket eden kişiler veya gruplar tarafından işlenen ihlaller ve kendi davranışı olarak kabul ettiği ve benimsediği özel kişiler veya gruplar tarafından işlenen ihlallerdir. Uluslararası savaş hukuku ihlallerinden sorumlu bir devletin, sebep olunan kayıp veya yaralanmayı tam olarak tazmin etmesi gerekmektedir.

Bireysel Sorumluluk ile ilgili beş adet kural mevcuttur. Bireyler işledikleri savaş suçlarından cezai olarak sorumludurlar. Komutanlar ve diğer üstler, emirlerine itaat edilmesi neticesinde ortaya savaş suçlarından sorumludurlar. Komutanlar ve üstler, astlarının bu tür suçları işlemek üzere olduklarını veya işlediklerini bilmeleri veya bilebilecek durumda olmaları ve bunların işlenmesini önlemek için yetkileri dahilindeki tüm gerekli ve makul önlemleri almamaları durumunda, astları tarafından işlenen savaş suçlarından ve eğer bu tür suçlar işlenmişse sorumluların cezalandırılmamasından sorumludurlar. Her savaşçının, açıkça hukuka aykırı olan bir emre uymama görevi vardır. Astın, emredilen eylemin hukuka aykırı olduğunu bilmesi veya emredilen eylemin açıkça hukuka aykırı olması nedeniyle bilmesi gerektiği durumlarda, üstten gelen bir emre uymak, astın cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Savaş Suçları ile ilgili altı adet kural mevcuttur. Uluslararası savaş hukukunun ciddi ihlalleri savaş suçu teşkil etmektedir. Devletler, savaş suçları konusunda kendi ulusal mahkemelerine uluslararası yargı yetkisi verme hakkına sahiptir. Devletler, kendi vatandaşları veya silahlı kuvvetleri tarafından veya kendi topraklarında işlendiği iddia edilen savaş suçlarını soruşturmalı ve gerekiyorsa şüphelileri kovuşturmalıdır. Ayrıca yargı yetkisine sahip oldukları diğer savaş suçlarını da soruşturmalı ve uygunsuz şüphelileri yargılamalıdır. Çatışmaların sonunda iktidardaki yetkililer savaş suçlarından şüphelenilen, suçlanan veya hüküm giymiş kişiler hariç olmak üzere, uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmaya katılmış olan veya çatışmadan dolayı özgürlüklerinden mahrum olan kişilere azami düzeyde affın tanınması için gayret gösterilmelidir. Savaş suçlarında zaman aşımı yoktur. Devletler, savaş suçlarının soruşturulmasını ve şüphelilerin kovuşturulmasını kolaylaştırmak amacıyla mümkün olduğu ölçüde birbirleriyle iş birliği yapmak için her türlü çabayı göstermelidir.

2.4 Savaş Suçu

Önceki maddelerde savaş suçunun tanımı için gerekli olan kavramlar detaylı olarak açıklanmıştır. Tezin bu kısmında ve müteakip bölümlerde savaş suçu kavramı detaylı olarak ele alınacaktır.

2.4.1 Genel olarak savaş suçu kavramı ve niteliği

Savaş suçu terim anlamı olarak hukuksal bir kavram olsa da siyaset disiplini kapsamında da sorunlar yaratacak geniş ölçekli aynı zamanda tarihsel ve ahlaki içeriğe sahip bir kavramdır. Sadece uluslararası hukukun değil ceza hukuku ve anayasa hukukun da ilgi alanına girmektedir (Aslan, 2006, p. 66).

Savaş şiddet temelli olduğu için kontrol edilmesi oldukça güçtür çünkü bu şiddet kullananların dahi kontrol edemeyeceği bir seviyeye gelebilir. Bu yüzden savaşın kontrol edilmesi, kurallara bağlanması, bu kuralların ihlal edildiği durumlarda ihlal edenlerin cezalandırılması zaruridir.

Savaş suçu kavramı önceleri savaş hukukunun ihlali olarak tanımlanmıştır. Bu savaş hukuku ki savaş yasa ve teamüllerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda; savaş usullerine ilişkin silahlı kuvvetlerin uyması gereken kuralların ihlali, bireylerin işlediği her türlü silahlı düşmanca fiiller, casusluk ve yağma fiilleri savaş suçu olarak değerlendirilmiştir (Oppenheim & Lauterpacht, 1961, p. 462).

Savaş suçları, uluslararası örf ve âdet kurallarının veya silahlı çatışmalarda uluslararası insancıl hukuk kurallarının ihlal edilmesidir (Cassese, 2003, p. 47). Benzer bir tanıma göre; savaş suçu kısa ve öz olarak “*silahlı bir çatışma halinde, asker veya sivil kişilerin savaş hukukuna aykırı davranışları*” şeklinde tanımlanmıştır (Yılmaz, 2001, p. 177). Silahlı çatışma, savaşın bir görünümüdür, devletlerin silahlı güce başvurması ya da devlet otoriteleriyle örgütlü silahlı gruplar arasında veya devlet içinde örgütlü silahlı gruplar arasında devam eden silahlı şiddet şeklinde tanımlanabilir (Öndül, 2000, p. 29). Silahlı çatışmanın tanımı EYUCM’de görülen Tadic davasında yapılmıştır (Alpkaya, 2002, p. 115). Yukarıdaki savaş suçu ile ilgili tanımlar irdelendiğinde savaş suçunun özgü bir suç olmadığı sivil ya da asker gerçek kişiler tarafından işlenebileceği görülmektedir. Bu kişilerin savaş hukukuna aykırı fiilleri bu kapsama girmektedir. Kural olarak savaş hukuku kuralları ve savaş suçları Cenevre Sözleşmeleri’nde yer almaktadır (Aslan, 2006, p. 66). Günümüzde, silahlı

çatışmalarda uygulanan hukuk kurallarının bir kısmı da örf adet hukuku yani savaş teamülleri olarak varlığını sürdürmektedir (Pazarcı, 2000, pp. 132-133). Bu hususta belirleyici olan toplumun tezahürlerdir. Uluslararası hukukta savaş esnasında yapılan bazı fiiller savaş suçu olarak toplum tarafından nitelendirilmiştir. Bu suçun faillerinin icrai veya ihmali suretteki bu fiilleri uluslararası nitelikteki bir suçta işaret eder. Uluslararası hukukta geniş anlamda ele alındığında uluslararası suçlar başlangıçta üç tür suçu kapsar. Bunlar; barışa karşı suç (saldırı suçu), insanlığa karşı suç ve savaş suçudur (Department Of the Army Field Manual, 1956, p. 178). İleriki bölümlerde görüleceği üzere ilk uluslararası askeri ceza mahkemesi olarak nitelenen Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi'nde bu suç türleri uluslararası suçlar kategorisinde yargılanmıştır. Savaş suçları, literatürde çekirdek suçlar (*kernverbrechen*)¹¹⁸ olarak kabul edilen dört suç türü içinde en eski ve aynı zamanda uluslararası hukukta ilk kovuşturulan¹¹⁹ suç türüdür (Schabas, 2004, pp. 51-52).

En eski suç türü olduğu için kavram kargaşasını ortadan kaldırma çabalarının da etkisiyle tarihsel süreç içerisinde diğer uluslararası suç türlerinin geliştirilmesine neden olmuştur diyebiliriz. Zaten tarihsel süreçte savaş suçu kavramı insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçunu kapsayacak şekilde insanlık dışı fiilleri nitelemek için geniş anlamda kullanıldığı gibi, savaş hukukunun teknik anlamda ihlali ya da Cenevre Sözleşmeleri'nde sayılan ağır ihlaller olarak da kullanılmıştır (Draper, 1996, p. 158).

Günümüzde ise savaş suçunun üst kavram olarak kullanılmadığı, insanlığa karşı suç ve soykırım suçundan ayrı bir suç kategorisi olduğu görülmektedir (Aslan, 2006, p. 67). Biz de tezimizde günümüzdeki kullanımıyla uyumlu olacak şekilde teknik anlamıyla ve ayrı bir suç kategorisi olarak kullanacağız.

2.4.2 Savaş suçlarının genel özelliği

Savaş suçları geniş ölçekli bir suç türü olduğu için yargılamaları da hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mahkemeler tarafından yapılmıştır. Nürnberg

¹¹⁸Çekirdek suçlar: Uluslararası hukuk suçları olarak soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçu ve saldırı suçlarıdır.

¹¹⁹1920'li yılların başlarında Leipzig'de görülen davada, bir avuç Alman askeri savaşa ilişkin örf ve âdet hukuku kurallarını ihlal ettikleri gerekçesiyle Versailles Antlaşmasının 228-229'uncu maddeleri sonucu olarak mahkûm edilmiştir.

Uluslararası Askeri Mahkeme Yargılamaları ile başlayan uluslararası yargılamalar günümüzde UCM ile devam etmektedir.

Savaş suçlarının adi suç mu yoksa siyasi suç mu olduğu konusunda farklı fikirler öne sürülmektedir. Savaş suçlarının siyasi suç olup olmadığı konusunda öğretide netlik yoktur. (Aslan, 2006, p. 70). Bir görüşe göre savaş suçları, devlet desteğiyle ya da devlet adına gerçekleştiği, devletin kendisini koruma refleksinin bir sonucu olarak kaçınılmaz olduğu, uluslararası hukukta tanımlanmasının ve devletler tarafından sorunsuz yargılanmasının ve cezalandırılmasının yapılamayacağı için siyasi suçtur (Alpkaya, 2002, p. 8). Bizim de katıldığımız ve öğretide baskın olan görüşe göre ise savaş suçunda bazı siyasi saikler olsa da bu saiklerin adi suç niteliğini değiştirmeyeceğinden siyasi suç olamayacağıdır (Bayraktar, 1982, p. 155). Bu kapsamda savaş suçları ile ilgili öğretide var olan diğer bir tartışma ise nisbi siyasi suç olup olmadığı noktasındadır. Konu siyasi suçu açıklayan teoriler açısından incelendiğinde; savaş suçlarının mağdurların siyasi hakkından çok yaşam ve vücut bütünlüğüne karşı işlendiğinden objektif teori açısından, savaş suçlarında “siyasi bir saikle suç işlenmesi” suçun tanımında yer almadığı için subjektif teori açısından, savaş suçu mağdurunun ve suçun manevi unsurunun siyasi suçtakinden farklı olması nedeniyle karma teori açısından, savaş suçu fiillerinin adi ya da siyasi fiil olarak ayrımı net olarak yapılamadığı için ayırma teorisi açısından ve savaş suçunda siyasi ya da adi suç vasfının hangisinin üstün olduğu net olarak belirlenemediği için üstünlük teorisi açısından nisbi siyasi suç olarak da nitelendirilmeyeceği kıymetlendirilmektedir.

Savaş suçlarının affedilmesi tarihsel sürecinde önceleri yaygındı bunu affetmeye dair sözleşmelerin cezalandırmaya dair sözleşmelere görece daha özel nitelikli olduğundan ve özel normun genel norma üstün olduğundan hareketle açıklayabiliriz. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yargılamaların da etkisiyle devletlerin savaş suçlarını cezalandırma yükümlüğünün “jus cogens¹²⁰” nitelik kazandığı ve affetmenin mümkün olmayacağı öğretide giderek baskınlık kazanmıştır (Pazarcı, 2000, pp. 326-327).

Savaş suçlarının zaman aşımına tabi olup olmayacağı da öğretide tartışılmış temel konuların başında gelmektedir. Özellikle savaş suçu yargılamalarının uzun

¹²⁰Uluslararası hukukun emredici kuralları

sürdüğü göz önüne alındığında bu tartışmanın çok da yersiz olmadığı söylenebilir. Özellikle *Klaus Barbie* davasındaki Fransız mahkemesinin ulusal yasada öngörülen zamanaşımı süresini terk ederek yargılama lehine gösterdiği tutum savaş suçlarının zaman aşımına uğramaması yönündeki kamuoyu beklentisini de ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası savaş suçları yargılamalarında özellikle kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkelerine dayanan savunmalar yapıldığı görülmüştür, fakat Nürnberg Yargılamaları'nda sıkı sıkıya bu ilkeye bağlı kalmanın savaş suçlarının cezasız kalması gibi bir sonuca götüreceği tehlikesinden dolayı bu tarz savunmalar yeterli görülmemiş ve reddedilmiştir (Tomuschat, 2006, p. 835). Zaten savaş suçlarına dair teamül hukuku ve iç hukukun geçerli olduğu düşünüldüğünde savunmanın reddedilmesi isabetli bir karar olmuştur. Yine hata, askeri gereklilik ve tepkisel davranışlara dayanarak yapılan savunmalar da hiçbir fiilin insan hayatını almayı haklı gösteremeyeceği gerekçesiyle reddedilmiştir.

Savaş suçlarına dair diğer bir tartışmalı konu ise fiilin savaşa göre işlenme zamanıdır. Bu zamanaşımıyla ilgili ancak bağımsız bir konudur. Nürnberg Yargılamaları'nda faalin yargılanması için fiilin savaş esnasında ya da savaşla bağlantılı olmak kaydıyla savaş öncesinde işlenmesi aranmıştır¹²¹. EYUCM'si sadece silahlı çatışmalar esnasındaki fail fiillerini kapsama almıştır¹²². RUCM ve UCM ise suçun silahlı çatışma esnasında işlenmesi şartını aramamaktadır¹²³.

Savaş suçları “*non bis in idem*” ilkesine de istisna getirebilen kendine özgü suçlardır. Eğer ulusal mahkemede yapılan yargılamada, eylem savaş suçu olarak nitelendirilmemişse, mahkeme tarafsız ya da bağımsız değilse, sanığı kurtarma amacı taşıyorsa ve dava özenle yürütülmemişse fail uluslararası mahkemede yargılanabilmektedir. Bu durumda bir kişinin birden fazla savaş suçu için suçlanması, yargılanması ve mahkûm edilmesi olasıdır¹²⁴.

Savaş suçları koruduğu değer ve uygulanma koşulları göz önüne alındığında diğer uluslararası suçlar arasında hiyerarşik olarak son sırada yer aldığı değerlendirilmesi yapılmaktadır çünkü savaş suçları her türlü silahlı çatışma esnasında

¹²¹Bknz. NUAM Statüsü Md.6/c, UDUAM Md.5/c

¹²²Bknz. EYUCM Statüsü Md.5

¹²³Bknz. RUCM Statüsü Md.5, UCM Statüsü Md.7

¹²⁴Bknz. EYUCM Statüsü Md.10/2

savaşın insani şekilde yürütülmesini ve savaşın nasıl yürütüleceğini düzenleyen yöntem ve kurallara uygun hareket etmedeki yararı değer olarak korumaktadır (Aslan, 2006, p. 75).

3. SAVAŞ SUÇLARININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

3.1 Birinci Dünya Savaşı Öncesi

Birinci bölümde savaş hukukunun gelişimini konu ve zaman tasnifi ile detaylı anlatmıştık. Bu bölümde ise sadece savaş suçları özelinde kronolojik bir tasnif yapılacaktır. Savaş hukuku ve savaş suçlarının gelişimi süreçleri birbiriyle paralel seyrettiği için bazı konu başlıkları fazla detay vermeden sadece genel olarak ele alınarak açıklanacaktır.

Savaş suçlarının kökeninin çok eski olduğunu ifade etmiştik. Savaş suçlarının yargılanıp cezalandırılması M.Ö. Eski Yunana kadar gitmektedir. Yargılama yapan ilk mahkeme ise 1474 yılında kurulan geçici ve özel nitelikli olan (ad hoc) Roma Germen İmparatoru Mahkemesi'dir. Bu mahkemede imparator tanrısal ve insanlık yasalarını ihlal etmekten, askerlerine masum ve sivil kişileri öldürmekten ve mallarını yağmalatmaktan dolayı yargılanmıştır. Bu yargılama savaş suçlarının başlangıç yargılaması olarak dayandığı esaslar, savaş suçu faili ve mağduru, suç tipleri ve içeriği anlamında örnek teşkil etmektedir.

Uluslararası hukukta yargılama yapılması o zamanın şartları değerlendirildiğinde arzu edilen bir çabadır. Bu noktada 1872 yılında Gustavo Moynier'in¹²⁵ 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi ihlallerinin yargılanması için uluslararası bir yargı organı kurulması için gösterdiği çaba oldukça değerlidir. Bu çaba o dönemde maalesef uygulamaya geçilememiştir.

Savaş suçu olarak terimsel bir kavram henüz bu dönemde yoktur. Savaşların gelişimiyle savaş hukuku ve teamülleri gelişmiştir. Bununla birlikte savaş hukuku ve teamüllerinin ihlali artmış ve toplumda bu ihlallerin cezalandırılması ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu dönemde bu ihlaller daha çok iç hukuka dayanmakta ve iç hukuk ihlalleri olarak göze çarpmaktadır. Lieber Yasası bu konuda verilebilecek güzel örneklerden biridir.

¹²⁵Uluslararası Kızılhaç Komitesi (UKK) kurucusu İsviçreli hukukçu

Bu dönemde savaş suçunun açıkça kabul edildiği bir düzenleme yoktur (Aslan, 2006, p. 22). Dönemin en ileri savaş hukuku düzenlemesi kabul edilen 1907 tarihli La Haye IV No.lu Sözleşmesi dahi savaş suçları için bir ceza içermemekteydi.

Bu dönem için savaşların etkisiyle savaş hukukunun ve teamüllerinin geliştiği söylenebilir ancak bireylerin işlediği savaş suçlarının yargılanması için uluslararası bir teamül oluşmadığı değerlendirilmesi yapılabilir. Savaş suçları özelinde bireysel yargılamalara çok rastlanılmamıştır ve yapılan yargılamalar uluslararası olmayıp iç hukuk yoluyla yapılmıştır.

3.2 Birinci Dünya Savaşından Sonra

3.2.1 Versailles Antlaşması ile getirilen düzenlemeler

İnsanlık tarihinin ilk dünya savaşı yaklaşık yirmi sekiz milyon insanı ölü ya da yaralı olacak şekilde etkilemiştir. Bunun doğal sonucu olarak ilk kez bu dönemde savaş suçluları ve savaşı başlatanların yargılanması ihtiyacı tüm şiddetiyle kendisini göstermiştir.

18 Ocak 1919 tarihinde imzalanan Versailles Antlaşması ile Alman imparatoru “uluslararası ahlak kurallarını ve sözleşmelerini çiğneyerek” savaş suçu işlemekle suçlanmış ve savaşı kazanan devletlerin kuracağı özel bir mahkemede yargılanması kararlaştırılmıştır (McCormack, 1996, p. 44). Bu yargılama maalesef Hollanda'nın tutumu nedeniyle yapılamamıştır. Aslında savaştan sonra savaş suçlarını araştırmakla kurulan bir hukuk komisyonu, yargılamaların savaşan devletlerin askeri veya sivil mahkemelerinde yapılması, ad hoc nitelikli tek bir mahkemenin kurulmaması görüşünü iletmiştir (Aslan, 2006, p. 29).

Bu dönem için savaş hukukunun geliştiği, savaş suçlarının ise açık olmadığı, savaş hukukunu ihlal edenlerin yargılanmasına yönelik toplum arzusunun olduğu fakat yargılama yönteminin henüz netleşmediği yorumunu yapabiliriz.

3.2.2 Leipzig yargılamaları

Versailles Antlaşması'nda savaş hukukunu ihlal eden Alman savaş suçu faillerinin galip devletlerin askeri mahkemelerinde yargılanmasına yönelik hükümler vardır. Ancak itilaf devletinin Alman savaş suçlarını yargılama talebi Almanya tarafından kabul görmemiş ve itilaf devletleri tarafından ise toplumsal tepki ve teknik

nedenlerden dolayı ısrar edilmemiştir. Sonuçta yargılamalar Leipzig Askeri Mahkemeleri'nde yapılmıştır.

Yapılan yargılamalar neticesinde mahkemede görülen davaların tamamına yakını¹²⁶ beraatla sonuçlanmıştır (McCormack, 1996, p. 49). Beraatla sonuçlanmayan davalarda ise verilen mahkûmiyet kararları ile isnat edilen suç arasında büyük orantısızlık vardır (Domb, 1996, p. 310).

Bu dönem için; devletlerin mutlak egemenlik ilkesine sahip çıkmalarından dolayı Birinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan savaş hukuku ihlalleri için savaş suçu yargılamalarda arzu edilen sonucun alınmadığı yorumunu yapabiliriz.

3.3 İkinci Dünya Savaşına kadar

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan savaş suçu yargılamalarında arzu edilen sonucun alınmadığını söylemiştik. Fakat bu hiçbir zaman savaş hukuku ve teamüllerinin gelişmesini engellememiştir. Savaşın zararlarının yasaklanması ve azaltılması çabaları gelişerek devam etmiştir.

Savaş suçlarının uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanması çabaları da benzer şekilde arzu edilen sonucu alamamıştır. İki dünya savaşı arasındaki yaklaşık yirmi yıllık dönemde Milletler Cemiyeti'nin bu konudaki girişimleri teoride başarılı olsa da pratiğe yansıtılamamıştır. Yine, 16 Kasım 1937'de "Tedhişçiliğin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmenin" kabul edilmesiyle savaş suçlarının uluslararası sürekli bir ceza mahkemesinde yargılanması hususunda olumlu bir hava estirmiştir çünkü bu sözleşme o zamana kadarki çabaların toplamı niteliğindedir. Ancak yine bir savaş bu çabalara engel olmuş, antlaşmalar yürürlüğe girmemiştir (McCormack, 1996, pp. 51-55).

Bu dönemde savaş hukuku ve savaş suçu özelinde önemli iki gelişmeden söz edilebilmektedir. Biri, saldırı savaşının uluslararası bir suç olduğuna ve uluslararası anlaşmazlıkları çözümede kullanılmasının yasaklanmasına dair Milletler Cemiyeti Genel Kurulunun 24 Eylül 1927 tarihli kararıdır. Diğeri ise uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaş açılmasının yasaklanması ve politika aracı olarak savaş tercih edilmemesini öngören "Paris Antlaşmasının (Briand-Kellogg Paketi)" 27

¹²⁶901 davadan 888'i beraatla sonuçlanmıştır.

Ağustos 1928’de imzalanmasıdır. Bu düzenlemeler ile ilk kez savaşın hukuk dışı olduğu bağlayıcı bir sözleşme ile ortaya koyulmuştur.

Bu dönem için, savaşın ilk kez hukuk dışı olduğunun vurgulandığı ancak savaşın önlenmesi için Milletler Cemiyeti tarafından gerekli önlemlerin alınmadığı, savaş hukukunun haklı savaş doktrini özelinde gelişmeye devam ettiği savaş suçu kavramının biraz daha karmaşıklaştığı yorumunu yapabiliriz.

3.4 İkinci Dünya Savaşı Sonrası

3.4.1 Yargılamalar

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra savaş hukukunu ihlal edenler hem uluslararası hem de ulusal mahkemelerde yargılanmışlardır. Bu yargılamalar savaş hukuku ve savaş suçlarının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

3.4.1.1 Nürnberg yargılamaları¹²⁷

İkinci Dünya Savaşı bir kez daha göstermiştir ki savaş tarif edilemez acılara sebep olmakta ve acilen önlenmesi ya da insancılaştırılması gerekmektedir. Özellikle alınan tedbirlere rağmen hala savaş hukukun ihlali sistemin kendisini sorgulamasını gerektirmiş ve savaş suçu faillerinin uluslararası bir mahkeme ile yargılanması fikri toplumda şiddetle karşılık bulmuştur.

5 Haziran 1945 tarihinde Almanya tarafından imzalanan “Teslim Bildirisi” ile savaş suçlarının cezalandırılması ilk kez uluslararası bir düzenlemeyle öngörülmüştür. Müteakiben savaş suçlarının yargılamasının yapılacağı ilk uluslararası mahkeme olan NUAM kurulmuştur.

NUAM’de “büyük savaş suçları” yani “eylemleri özel bir coğrafi bölgede tespit edilemeyen savaş suçları” yargılanmıştır. Bu yargılamalar ulusal yargılamalara ilave olarak yapılmıştır.

Bu dönem için, savaş hukukunu ihlal edenlerin cezasız kalmadığı, siyasetin yargılamalara etki ettiği, uluslararası ceza ve usul hukukunun ilkelerinin ortaya çıktığı yorumunu yapabiliriz.

¹²⁷Nürnberg Yargılamaları sadece NUAM yargılamalarını ifade edecek şekilde kullanılmıştır

3.4.1.2 Uzak doğu yargılamaları

NUAM'ın kurulmasına benzer şekilde kurulan UDUAM Japon savaş suçlularını yargılamak maksadıyla 24 Eylül 1945 yılında kabul edilen bir emir ve bu emrin ekindeki statü ile kurulmuştur.

UDUAM'da NUAM'dan farklı olarak devlet başkanları yargılanmamıştır. Uzak Dođu Yargılamaları ve Nürnberg Yargılamaları birbirine benzerdir ve doktrinde iki yargılamayı kapsayacak şekilde “Nürnberg Yargılamaları” kullanılmaktadır. Bu dönem için, NUAM Yargılamaları için yapıłana benzer yorumları yapabiliriz.

3.4.2 Düzenlemeler

3.4.2.1 Savaşın yasaklanması

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki bu dönemi savaş hukuku ve savaş suçu gelişiminin altın çağı olarak kabul edebiliriz. Savaş hukukuna ve savaş teamüllerinin esaslı uluslararası düzenlemeleri bu dönemde yapılmıřtır¹²⁸.

Savaş hukuku ve savaş teamüllerini belirleyen üç tip sözleşme olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar La Haye tipi sözleşmeler, Cenevre tipi sözleşmeler ve New York tipi sözleşmelerdir (Aslan, 2006, p. 43). La Haye tipi sözleşmeler silahlı çatışmaların sevk ve idaresi, işgal ve tarafsızlık hukuku ile, Cenevre tipi sözleşmeler silahlı çatışmalarda savaş esirleri, yaralı, kazazedeler, ölümler, sağlık ve din personeli gibi savaş mağdurları ile, New York (Karışık tip sözleşme) tipi sözleşmeler ise Birleşmiş milletler bünyesinde kabul edilen sözleşmeler ile ilgili hususları ihtiva etmektedir (Aslan, 2006, p. 43).

Bu dönemde uluslararası hukukta uzun süre hak olarak kabul edilen “kuvvet kullanma” yasaklanmış, meşru kuvvet kullanma yetkisi BM'lere verilmiş ve uluslararası hukukta bireysel cezai sorumluluğa dayanılarak yargılamalar yapılmıştır.

¹²⁸Bu düzenlemeler konu ve zaman tasnifi ile birinci bölümde detaylı açıklanmıştır

3.4.2.2 Nürnberg ilkeleri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki savaş hukuku ve teamüllerinin geliştirilmesinin ilk adımı olarak Nürnberg prensiplerinin BM tarafından kabulünü söyleyebiliriz.

11 Aralık 1946 tarihinde BM Genel Kurulu Karar Sayı No:95 ile Nürnberg yargılamaları sonunda ortaya çıkan ilkeleri uluslararası hukuk ilkeleri olarak kabul etmiştir. 1950 yılında bu ilkeler BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından "NUAM Kararlarında Kabul Edilen Hukuk İlkeleri" adlı bir raporla yayınlanmıştır (Gündüz, 1998, pp. 344-345). İlkeler özetle aşağıda açıklanmıştır¹²⁹.

-Uluslararası hukuka göre suç işleyen bir şahıs, bundan sorumludur ve cezalandırılması söz konusudur.

-Ulusal hukukta suç olarak düzenlenen fiile karşı ceza öngörülmüş olmaması kişiyi sorumluluktan kurtarmaz.

-Devlet başkanı ya da yetkili devlet memuru olmak kişiyi uluslararası hukuk önünde sorumluluktan kurtarmaz.

-Üst ya da amir emrine uygun davranmak kişiyi sorumluluktan kurtarmaz.

-Uluslararası hukuka göre suç failleri adil yargılanma hakkına sahiptir.

-Barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar uluslararası hukuk kapsamında olan suçlardandır.

-Yukarıda sayılan suçların gerçekleştirilmesi için suç ortaklığı da uluslararası hukuka göre bir suçtur.

Bu ilkeler uluslararası hukukun somutlaşmasına ve kodifikasyonuna yardımcı olarak açıkça pozitif hukuk oluşturmasa da teamül hukukunu zenginleştirmiştir.

3.4.2.3 Soykırım önlenmesi ve cezalandırılması sözleşmesi

BM Genel Kurulu, 11 Kasım 1946 tarihinde soykırımı uluslararası bir suç olarak kabul etmiştir. 21 Aralık 1947 yılındaki kararında soykırım suçu işleyen şahıs ve devletlerin cezai sorumluluğunun olduğu teyit edilmiştir. Bunun sonucunda 9

¹²⁹Tam metin için bkz. Kaynakça Url-111.

Aralık 1948 yılında Soykırım Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi 12 Ocak 1951'dir.

Soykırım sözleşmesi uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmasını sözleşme metnine dahil etmiştir¹³⁰.

Bu dönem için, uluslararası toplumun uluslararası suç kabul edilen soykırım gibi suçların önlenmesini ve cezalandırılmasını kabul ettiği ve hükme bağladığı yorumunu yapabiliriz.

3.4.2.4 Cenevre sözleşmeleri ve ek protokoller

Cenevre Sözleşmeleri, savaş hukukunun temelini oluşturan düzenlemelerdendir. Ayrıntılı kurallar içermektedir. “Savaş suçları” teker teker sayılmış bu suretle savaş suçu ile ilgili hukuki boşluk giderilmeye çalışılmıştır (Aslan, 2006, p. 49).

Uluslararası Savaş Hukuku'nun temel ilkelerini içeren bu sözleşmeler uluslararası teamül hukukunu önemli bir parçasını oluşturmuştur.

EYUCM ve RUCM yargılamalarına kadar hiç kimse Cenevre Sözleşmeleri kapsamındaki “ağır ihlallerden” dolayı yargılanmamıştır.

Bu dönem için, savaş suçu kavramının artık uluslar hukuka yerleştiği, pratik olmasa da teoride büyük bir savaş hukuku ve teamüllerinin olduğu yorumunu yapabiliriz.

3.4.2.5 Zaman aşımı ile ilgili sözleşme

BM Genel Kurulu, 26 Kasım 1968 tarihinde 2391 sayılı karar ile savaş suçları ve insanlığa karşı suçlarda ceza hukukunun müesseselerinden biri olan zaman aşımının geçerli olmayacağını kabul etmiştir.

“Savaş suçları ve insanlığa karşı suçların zaman aşımına uğramaması konusundaki sözleşmenin” 11 Kasım 1970 tarihinde yürürlüğe girmesiyle mezkûr karar uluslararası bir sözleşme hukuku hükmü haline gelmiştir.

Bu dönem için, zaman aşımının geçerli olmaması ezcümle sözleşmenin geçmişe etki etmesinin ceza hukukunun temel ilkelerine aykırı olduğu ancak bunun

¹³⁰Bknz. “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi” Md.6

savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi uluslararası suçların cezalandırılması hususunda toplumun aşırı beklentisinin olduğu yorumunu yapabiliriz.

3.5 UCM'ye kadar olan yargılamalar

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte savaş hukuku ve savaş suçları gelişimini ciddi olarak ilerletmiş ve neredeyse tamamlamıştır. Bu süreçte toplumda savaş suçları bilincinin oluştuğu, savaş hukukunun ise sözleşme ve teamül olarak oldukça olgunlaştığını söyleyebiliriz. Bütün bu gelişmelere rağmen uluslararası toplum Nürnberg Yargılamaları'ndan UCM kuruluncaya kadar dünya "Kore, Vietnam ve Arap- İsrail savaşlarını, Kıbrıs'ta Türklere yapılan soykırımı, Ermenistan'ın Azeri kardeşlerimize yaptığı soykırımı, Eski Yugoslavya'da meydana gelen silahlı çatışmaları, Ruanda'daki olayları ve Körfez Savaşı'nı" tecrübe etmiştir.

Bütün bu olaylar ve bu olayların toplumsal ruhta yarattığı tahribat bizleri UCM'nin kurulmasına götürecektir.

3.5.1 Eski Yugoslavya olaylarına ilişkin yargılama

Eski Yugoslavya'da 1991 yılından itibaren işlenen savaş suçları ve soykırım, 22 Şubat 1993 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar sayı No:808 ile sonuçlanmıştır. Bu karara istinaden 25 Mayıs 1993 tarih ve 827 sayılı karar ile "Eski Yugoslavya Ülkesinde 1991'den İtibaren İşlenen Uluslararası İnsani Hukukun Ağır İhlallerinden Sorumlu Suç Faillerinin Yargılanması için Uluslararası Mahkeme" yani EYUCM kurulmuştur.

Bu dönem için, uluslararası düzeyde savaş suçlarının yargılanmasında önemli bir aşamaya geçildiği, uluslararası ceza mahkemelerin BM Güvenlik Konseyi Kararı ile kurulduğu, uluslararası hukukta bireysel ceza sorumluluğunu tesis ettiği ve savaş suçlarının halen işlenmekte olduğu bir yargılamayı ihtiva ettiği yorumunu yapabiliriz.

3.5.2 Ruanda olaylarına ilişkin yargılama

Ruanda'da meydana gelen olaylar sonucunda 8 Kasım 1994 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin Karar sayı No: 955 ile kabul edilen statüye istinaden "Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi" kurulmuştur.

Bu dönem için, EYUCM yargılamaları için yaptığımız yorumların geçerli olduğunu söyleyebiliriz. İlave olarak her iki mahkeme ve yargılamalar UCM'nin kurulmasını kolaylaştırmıştır.

3.6 UCM Sonrası ve Günümüz

Bu döneme kadar savaş suçu ve savaş hukukunun teorik kısmının neredeyse tamamlandığını ancak uygulamada eksikliğin olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle uluslararası hukukta sürekli bir ceza mahkemesinin olmaması savaş hukuku ihlallerinin önlenmesi ve cezalandırılması noktasında istenen etkiyi sağlayamamıştır. Özellikle EYUCM ve RUCM Yargılamaları'ndan sonra, uluslararası suçların yargılanmasında daha objektif ve standart bir prosedürün olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Aslan, 2006, p. 59).

3.6.1 UCM sonrası

Roma Diplomatik Konferansı sonrası 17 Temmuz 1998 yılında UCM Statüsü kabul edilmiş, Statü 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe girmiş ve 11 Mart 2003 tarihinde faaliyete geçmiştir.

UCM'nin kurulması savaş suçları için bir dönüm noktasıdır çünkü bu statü ve UCM ile savaş suçlarının uluslararası düzeyde sürekli yargılanmasına resmen başlanmıştır. Statüsü gereği UCM yargılamaları ulusal yargılamayı "tamamlayıcı" nitelikte olacaktır.

UCM statüsü ile savaş suçları teker teker sayılmış ve unsurları açıklanmak suretiyle savaş suçları yargılamaları daha sade temellere oturtulmuştur.

UCM, diğer ad hoc mahkemelerden farklı olarak ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Bu suretle gelişime ve değişime hızlı bir şekilde ayak uydurabileceği değerlendirilmektedir.

UCM'de şu ana kadar savaş suçları için 22 dava özelinde yargılama yapılmıştır¹³¹.

¹³¹Yargılamaların detayı için İngilizce olarak bkz. Kaynakça Url-112. UCM'nin istatistikleri için bkz. Kaynakça Url-113.

3.6.2 Günümüz

UCM'nin faaliyete başlamasından sonra uluslararası toplumda savaş suçlarının önlenmesi ve failerin yargılanarak cezalandırılması beklentisi artmıştır. Ayrıca suç önleme işlevinden ve caydırıcılıktan dolayı savaşların önlenmesi hususunda da pozitif bir beklenti olduğu söylenebilir.

UCM'nin yukarıda sayılan beklentileri tamamen karşıladığı söylenemez. An itibari ile basit bir araştırma yapıldığında bir araştırmaya göre dünya üzerinde otuz iki ülkenin değişik tipte silahlı çatışmalara dahil olduğu görülmektedir¹³². Bu çalışmaya İsrail ile Filistin arasında cereyan eden silahlı çatışmanın henüz eklenmediği düşünüldüğünde bu sayı otuz dörde çıkmaktadır. Bu sayının bizim için anlamı şudur ki savaşların önlenmesinde mevcut sistem gereği gibi çalışmamaktadır. Savaşın olduğu yerde savaş suçlarının da olabileceği düşünüldüğünde UCM'ye düşen görev her geçen gün artmaktadır.

UCM'nin gelecekte yapacağı yargılamalar, uluslararası barış ve güvenliği sağlama, savaşları önleme fonksiyonu yanında insan hakları, uluslararası ceza hukuku ve uluslararası hukuk için oldukça önem arz edecektir.

¹³²Bknz. Kaynakça Url-114.

4. SAVAŞ SUÇLARI VE UNSURLARI

4.1 Savaş Suçları

Tezimizde savaş suçlarını terim anlamıyla kullanacağımızı ifade etmiştik ancak yine de savaş suçlarını sistematik bir şekilde ele almak için genel anlamda ve dar anlamda (terim) savaş suçları ayrımını kullanacağız.

Genel anlamda savaş suçları ile kastettiğimiz oluşum süreci itibariyle bütün uluslararası toplumu ilgilendiren ve uluslararası suçlar olarak kategorize edilen; barışa karşı suçlar (saldırı suçu), insanlığa karşı suçlar ve dar anlamda savaş suçlarıdır. Dar anlamda savaş suçları ise savaş hukuku ve savaş teamüllerinin ihlal edilmesiyle ihdas olunan savaş suçlarını kastediyoruz. Dar anlamda savaş suçlarının kaynağı genel olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra genişlemiştir. Bunlar, Nürnberg Yargılamaları, Cenevre Sözleşmeleri, BM Kararıyla kurulan uluslararası ceza mahkemeleri statüleri ve nihayet UCM Statüsü'dür.

4.2 Maddi Unsur

Savaş suçlarının maddi unsuru suçun tanımında yer alan ve niteliği belirtilen hususların icrai veya ihmali nitelikte işlenmesinden ibarettir (Başak, 2003, pp. 182-247). Maddi unsur bölümünde savaş suçu fiillerinin nerede nasıl tanımlandığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Savaşta belirli kurallara uyulması ve bu kuralların ihlal edilmesi genel olarak savaş suçu olarak tanımlanmaktadır (Dinstein, 1965, p. 2). Savaş suçları antlaşma ve teamüllerden oluşan savaş hukukunu ihlal eden fiillerden oluşmaktadır. Bu fiiller savaş hukukunda korunan kişi ve mallara karşı işlenen fiillerdir. Savaş hukukunu ihlala eden antlaşmaları ve teamülleri birinci bölümde detaylı olarak görmüştük, bu bölümde sıralama yöntemiyle savaş suçlarını açıklayacağız.

4.2.1 Nürnberg yargılamalarında savaş suçları

Nürnberg Yargılamaları'nda savaş suçlarının o dönemdeki uluslararası hukuktaki kaynakların dışına çıkmadan savaş suçlarını tanımladığını ve yargılamaların bu yönde yapıldığını söyleyebiliriz. Yargılamalarda 1907 tarihli Lahey Sözleşmeleri ve 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesi ihlalleri savaş suçu olarak tanımlanmıştır (Lütem, 1951, pp. 167-168). Tabii burada savaş suçlarının ilk defa 1906 tarihli "Kara Savaşında Yaralılara ve Hastalara İlişkin Cenevre Sözleşmesi" ile uluslararası hukukta düzenlendiğini ve yargılamaların önceden ulusal mahkemelerde yargılandığını, 8 Ağustos 1945 tarihli Londra Sözleşmesi ile uluslararası mahkemelerde yargılanmalara başlandığını hatırlatmakta fayda vardır.

Nürnberg yargılamalarında NUAM ve UDUAM Statüleri'nde tanımlanan savaş suçları yargılanmıştır.

NUAM Statüsü Md. 6/b'de tanımlanan savaş suçları yani savaş yasalarının veya geleneklerinin ihlalidir. Bu tür ihlaller bunlarla sınırlı olmamak üzere aşağıdaki gibidir¹³³.

- Kasten öldürme,
- Kötü muamele,
- Sivil halkın ya da işgal altındaki sivil halkın sürgünü,
- Kölelik ya da başka amaçla çalıştırma,
- Savaş tutsaklarına ya da denizdeki kişilere kötü muamele,
- Rehinelerin öldürülmesi,
- Kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması,
- Gereksiz yere kentlerin, kasaba ve köylerin yok edilmesi ya da askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılmasıdır.

UDUAM Statüsü'nde ise savaş suçlarına çok geniş bir ifade ile yer verilmiştir. UDUAM Md.5/b'de savaş suçları¹³⁴; "konvansiyonel savaş suçları: Savaş hukuku ve yapılageliş kurallarının ihlalleri" şeklinde tanımlanmıştır.

¹³³Tam metin için bkz. Kaynakça Url-115.

¹³⁴Tam metin için bkz. Kaynakça Url-116.

4.2.2 Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlali

Cenevre Sözleşmeleri'nde savaş suçları "savaş suçu" terimi ile değil "ağır ihlaller" ile tanımlanmıştır. Savaş suçları; Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller ile çatışmaların tipine bağlı olarak bir savaş suçu listeleme yöntemiyle açıklanmıştır.

Uluslararası olmayan silahlı çatışmanın tanımı; 08 Haziran 1977 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek II Numaralı Protokol'de "Bir taraf devletin silahlı kuvvetleri ile bu sözleşmeyi uygulamaya muktedir, sorumlu bir komutanın komutasında, sürekli ve düzenli askerî harekât icra etmeye imkân verecek şekilde ülkesinin bir bölümünü kontrol eden isyancı silahlı kuvvetler ya da örgütlenmiş silahlı gruplar arasında cereyan eden silahlı çatışmalardır" şeklinde yapılmıştır. Bu tanımdan hareketle uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmanın dahi belirli bir yoğunluk eşiğini geçmesi gerektiği öngörülmektedir. Bu kapsamda devletlerin iç işlerine dâhil olan gösteri, ayaklanma ve isyan hareketleri uluslararası hukuk kurallarına değil ulusal hukuka tabidir.

Cenevre Sözleşmeleri'nde geçen ağır ihlaller aşağıdaki gibidir. Cenevre Sözleşmeleri'nde geçen bu ihlaller uluslararası silahlı çatışmaları kapsamaktadır.

-Kasten öldürme,

-Biyolojik deneyler dâhil olmak üzere işkence ya da insanlık dışı muamele,

-Kasten büyük acıya ya da vücut veya sağlıkta ciddi yaralanmaya yol açma,

-Askeri gerekliliğin haklı kılmadığı, hukuka aykırı ve keyfi olarak gerçekleştirilen yaygın yıkım ve mülkiyete el konulması,

-Bir savaş esirini ya da korunan bir kişiyi yabancı bir kuvvet emrinde hizmet etmeye zorlama,

-Bir savaş esirini ya da korunan bir kişiyi bu sözleşmede tarif edildiği şekilde adil ve olağan yargılanma hakkından kasten mahrum etme,

-Korunan bir kişiyi hukuka aykırı olarak sürgün etme ya da nakletme ya da hukuka aykırı olarak tecrit etme,

-Rehin almadır.

Cenevre Sözleşmeleri'nde istisna nitelikte ortak Md.3 ile uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin asgari gerekler ortaya koyulmuştur. Savaş

hukukunun özünü teşkil eden bu düzenleme günümüzde örf adet kuralı niteliğindedir. Bu maddenin ihlali savaş suçunu teşkil etmektedir.

Ortak Md.3 “silahlarını teslim eden silahlı kuvvetler mensuplarıyla hastalık, mecruhiyet, mevkufiyet dolayısıyla veya diğer herhangi bir sebeple harp dışı olan kimseler de dâhil olmak üzere, muhasamata doğrudan doğruya iştirak etmeyen” şahısları korumaktadır. “Bilcümle ahvalde, ırk, renk, din veya itikat, cinsiyet, doğum, servet veya bunlara mümasil diğer herhangi bir kıstasa dayanan gayri müsait fark gözetilmeksizin insani muamele yapılmasını” ihtiva etmektedir. Ortak Md.3 ile korunan şahıslara aşağıdakilerin yapılması savaş teamüllerini ihlal etmek suretiyle savaş suçu teşkil edecektir.

-Hayata, vücut bütünlüğüne ve şahsa tecavüz, her nevi katletme, sakatlanma, vahşice muamele, işkence ve eziyet,

-Rehin alma,

-Şahısların izzeti nefislerine tecavüz, bilhassa hakaret ve haysiyet kırıcı muameleler,

-Nizami şekilde teessüs etmiş bir mahkeme tarafından ve medeni milletlerce zaruri addedilen adli teminat altında verilmiş hükümlere dayanmayan mahkûmiyetler ve idamlardır.

Cenevre Sözleşmeleri ile getirilen “ağır ihlaller” sistemi 08 Haziran 1977 tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek (I) ve (II) Numaralı Protokoller ile daha detaylı bir şekilde düzenlenmiş, kapsamı ve uygulama alanı genişletilmiştir.

Ek (I) Numaralı Protokol uluslararası silahlı çatışmalar için getirilen kuralları içermektedir. (I) Numaralı Protokol’ün 85’inci maddesi ile yeni eklenen ağır ihlaller kasti olarak yapılma ve vücut ya da sağlıkta ciddi yaralanmaya veya ölüme yol açmaları durumunda şunlardır¹³⁵:

-Sivil nüfusu veya sivil bireyleri saldırının hedefi yapmak,

-Böyle bir saldırının sivillerin ağır hayat kaybına ya da yaralanmasına, sivil varlıkların zarar görmesine yol açacağı bilinmesine rağmen sivil nüfusu ve sivil hedefleri etkileyen, ayırım gözetmeyen bir saldırı yapmak,

¹³⁵Tam metin için bkz. Kaynakça Url-117.

-Böyle bir saldırının sivillerin ağır hayat kaybına ya da yaralanmasına, sivil varlıkların zarar görmesine yol açacağı bilinmesine rağmen tehlikeli yapılara ve tesisata yönelik saldırı yapmak,

-Savunmasız bölge ve askerden arındırılmış bölgeleri saldırının hedefi yapmak,

-Savaş dışı (*hors de combat*) kişi olduğu bilinen bir kişiyi saldırının hedefi yapmak,

-Kızılhaç, Kızılay, Kızıl Aslan ve Güneş ile Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri'ndeki diğer ayırt edici ve koruyucu işaretlerin haince kullanımı,

-İşgalci kuvvetler tarafından, kendi sivil halkının işgal ettiği topraklara nakli veya işgal edilen ülkenin nüfusunu tümünün ya da bir kısmının bu ülke dâhilinde ya da dışına nakli ya da tehciri,

-Savaş esirlerinin ülkelerine geri dönmelerini haksız şekilde geciktirmek,

-İrk ayrımı gözetilen uygulamalar ve diğer insanlık dışı ve insan onurunu rencide edici ırk ayrımına dayalı uygulamalar,

-İnsanlığın kültürel ve düşünsel mirası olduğu açıkça tanınan ya da örneğin uluslararası yetkili bir örgüt nezdinde yapılan özel düzenlemelerle özel korumaya alınan tarihi anıtlar, sanat eserleri ile ibadet yerlerine askeri hedeflere çok yakın bir mevkide olmamaları durumunda ciddi yıkıma yol açacak şekilde saldırı yapmak,

-Korunan kişileri adil ve olağan yargılanma hakkından mahrum bırakmak.

Ek (II) Numaralı Protokol, Ek (I) Numaralı Protokol'ün aksine tamamen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara yönelik kuralları belirlemektedir. (II) Numaralı Protokol'de "ağır ihlal" ya da "savaş suçu" ifadelerine yer verilmemiştir. Müteakip konu başlığında da görüleceği üzere RUCM Statüsü uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda Ek (II) Numaralı Protokol'ün ve Cenevre Sözleşmeleri Ortak Md.3'ün ağır ihlallerini savaş suçu saymıştır. Bu niteliğiyle Ek (II) Numaralı Protokol'ün uluslararası nitelikte olmayan çatışmalardaki savaş suçlarıyla ilgili önemli bir boşluğu doldurduğu söylenebilmektedir.

4.2.3 Uluslararası ceza mahkemeleri statülerine göre savaş suçları

4.2.3.1 EYUCM statüsüne göre savaş suçları

EYUCM statüsü yargılanacak ve cezalandırılacak savaş suçlarında Cenevre Sözleşmeleri'ndeki ağır ihlaller sistemini kabul etmiştir. Statünün Md.2 ve Md.3 savaş suçlarına yer vermiştir.

EYUCM Statüsü Md.2 Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlallerini savaş suçu saymış ve Cenevre Sözleşmeleri'yle korunan kişi veya mallara yönelik Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri niteliğindeki aşağıdaki fiilleri işleyen kişiler yargılanmıştır.

-Kasten öldürme,

-Biyolojik deneyler yapmak dâhil işkence ve insanlık dışı muamele,

-Büyük acıya ya da vücut veya sağlıkta ciddi yaralanmaya yol açma,

-Askeri gerekliliğin haklı kılmadığı, hukuka aykırı ve keyfi olarak gerçekleştirilen yaygın yıkım ve mülkiyete el koyma,

-Bir savaş esirini ya da korunan bir kişiyi yabancı bir kuvvet emrinde hizmet etmeye zorlama,

-Bir savaş esirini ya da korunan bir kişiyi bu sözleşmede tarif edildiği şekilde adil ve olağan yargılanma hakkından kasten mahrum etme,

-Sivil bir kişiyi hukuka aykırı olarak sürgün etme ya da nakletme ya da hukuka aykırı olarak tecrit etme,

-Sivilleri rehin alma.

Md.2'nin uygulanabilmesi için fillerin uluslararası bir silahlı çatışma kapsamında, korunan kişi veya varlıklara yönelik olması gerekmektedir.

EYUCM Statüsü Md.3 ise savaş hukuku kurallarının ve örf adet kurallarının ihlallerine yer vermiştir. EYUCM Statüsü Md.3'e göre mahkeme aşağıda belirtilenler dâhil ve bunlarla sınırlı olmamak üzere savaş hukuku ya da örf adet hukuku kurallarını ihlal eden kişileri yargılama yetkisine sahiptir.

-Gereksiz acıya neden olan zehirli silahların ve diğer silahların kullanılması,

-Askeri gereklilik haklı kılmadıkça şehir, kent ve yerleşim yerlerinin keyfi olarak yıkılması ve harap edilmesi,

-Savunmasız şehir, kent, yerleşim yeri ve binalara bombardıman veya ne şekilde olursa olsun saldırılması,

-Dine, eğitime, sanat ve bilime ayrılmış yapıların, tarihi anıtların, sanat ve bilim eserlerinin kasten tahrip edilmesi, ele geçirilmesi veya zarar verilmesi.

-Özel veya kamu mülkiyetinin yağmalanmasıdır.

Md.3 uygulanmasında çatışmanın niteliği önemli değildir. Ezcümle uluslararası olsun ya da olmasın silahlı çatışmalarda olan Md.3 ihlalleri savaş suçu oluşturmaktadır. Sadece aranan iki genel şartın sağlanması durumunda Md.3 uygulanmaktadır. Bunlar; silahlı bir çatışmanın varlığı ve fiillerin silahlı çatışmayla ilişkili olmasıdır. Bu iki genel şart EYUCM'nin Tadic kararında¹³⁶ daha detaylı açıklanmıştır. Buna göre Md.3 uygulanması için gerekli şartlar; ihlalin savaş hukuku ihlali niteliğinde olması, ihlalin teamül hukuku ya da antlaşmada belirlenen koşulları karşılaması, ihlalin ciddi olması yani korunan bir değere karşı olması ve mağdur için ağır sonuçlara yol açması, failin bireysel ceza sorumluluğunun olmasıdır.

4.2.3.2 RUCM statüsüne göre savaş suçları

RUCM Statüsü'nün 4'üncü maddesinde "Cenevre Sözleşmeleri ortak Md.3 ve Ek Protokol (II)'nin ihlalleri" başlığı altında savaş suçları listelenmiştir. RUCM aşağıda belirtilenler dâhil ve bunlarla sınırlı olmamak üzere Cenevre Sözleşmeleri'nin ortak 3'üncü maddesinin ve Ek Protokol (II)'nin ihlali niteliğindeki fiilleri işleyen kişileri yargılama yetkisine sahiptir.

-Hayata, sağlığa, kişilerin fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne zarar verme, özellikle öldürme ve işkence, sakat bırakma ya da bedensel cezalar gibi zalimane muamelede bulunma,

-Toplu cezalandırma,

-Rehin alma,

-Terör fiilleri,

¹³⁶EYUCM Tadic kararı detayı için bkz. Kaynakça Url-118.

-Kişisel onuru zedeleyici biçimde özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü muamele, irza tecavüz, fuhuşa zorlama ve herhangi bir edepsiz saldırı,

-Yağma,

-Düzenli bir mahkeme tarafından verilmiş bir karar olmaksızın hüküm tatbik etmek ya da infaz uygulamak,

-Yukarıda belirtilen fiillerden herhangi birini yapmakla tehdit etmek.

RUCM Statüsünde savaş suçları düzenlemesi EYUCM Statüsü'ne oranla daha sadedir. RUCM Cenevre Ek (II) Numaralı Protokol'ün ihlallerinin tamamını uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar bağlamında savaş suçu olarak değerlendirmiş ve savaş hukuku kurallarının uygulama alanının genişlediğini uluslararası topluma göstermiştir. Ancak devletler, kendi egemenlik alanlarında cereyan eden bazı iç çatışmaların, uluslararası olmayan nitelikteki silahlı çatışmalar olarak değerlendirilmesi ve böylece fiillerinin savaş suçu olma ve uluslararası mahkemede yargılanması ile ilgili kaygılar taşımış bundan dolayı Cenevre Ek (II) Numaralı Protokol'e nispeten imza vermemişlerdir. Devletler bu kaygılarında haklı sayılabilirler ancak bu noktada devletler egemenlik alanında cereyan eden küçük çaplı çatışma ve şiddet hareketleri ile uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma ayırımını iyi yapmak zorundadır.

RUCM Akayesu kararında¹³⁷ RUCM Statüsü Md.4 kapsamındaki savaş suçlarının iç çatışmalarda uygulanması için gerekli iki şartı aramaktadır. Bu şartlar; "çatışmanın yoğunluğunun belli bir seviyenin üstünde olması" ve "çatışma taraflarının belirli bir ölçüde örgütlenmiş olmalarıdır."

4.2.3.3 UCM statüsüne göre savaş suçları

Savaş suçlarının kodifikasyonu UCM Statüsü ile doruk noktasına ulaşmıştır. UCM Statüsü savaş suçlarının kodifikasyonunda basit ve anlaşılır bir sistematik izlemiştir. Ad hoc nitelikteki uluslararası ceza mahkemelerinin statülerinde anlaşılır olmayan hususlar netlik kazanmıştır.

UCM Statüsü savaş suçlarını dört grupta toplamıştır (Aslan, 2006, p. 154). Birinci grup suçlar; 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nde düzenlenen

¹³⁷RUCM Akayesu kararı detayı için bkz. Kaynakça Url-119.

suçlardır. İkinci grup suçlar; savaş hukuku ve buna ilişkin teamüllerin ihlali şeklindeki suçlardır. Üçüncü grup suçlar; uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda işlenen savaş suçlarıdır. Dördüncü ve son grup suçlar ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda meydana gelen savaş hukuku ve savaş teamüllerinin ciddi ihlali şeklindeki suçlardır. Suç tiplerinin belirlenmesinde 1907 Lahey ve 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile bu sözleşmeye Ek Protokoller esas alınmıştır.

UCM Statüsü'nde savaş hukuku ve teamüllerinin ihlali savaş suçu olarak belirtilmiştir. Uluslararası silahlı çatışmalarda otuz dört, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda on altı olmak üzere toplam elli adet *numerus clausus* yani sınırlı sayıda olacak suç tipi belirlenmiştir.

Birinci grup suçlar, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı aşağıdaki fiillerdir¹³⁸.

-Kasten öldürme,

-Biyolojik deneyler dâhil işkence veya insanlık dışı muamele,

-İnsan vücuduna veya sağlığına kasten büyük ıstırap verme veya ciddi yaralamaya sebep olma,

-Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak malların yaygın yok edilmesi veya sahiplenilmesi,

-Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, düşman devlet silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması,

-Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, kasti olarak adil ve olağan yargılanma hakkından yoksun bırakılması,

-Hukuka aykırı sürgün, nakletme ya da hapsedme,

-Rehine alınması.

İkinci grup suçlar; uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin yani teamüllerin diğer ciddi ihlalleri şeklinde aşağıdaki fiillerdir¹³⁹.

¹³⁸Bknz. UCM Statüsü Md.8/2a

-Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi,

-Askeri olmayan, yani askeri maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi,

-Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku çatısı altında, siviller ya da sivil nesnelere sağlanan korumadan yararlanma hakları olduğu sürece, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre, barış gücü ya da insan yardımı tahsis edilmiş görevli personel, tesis, malzeme, birlik veya araçlara kasten saldırı yöneltilmesi,

-Tahmin edilen somut ve doğrudan askeri avantajlara kıyasla, aşırı olacak şekilde, sivillerin yaralanmasına veya ölmesine veya sivil nesnelere zarar görmesine yol açacağı ve geniş çapta, uzun vadeli ve ağır bir biçimde doğal çevreye zarar vereceğinin bilincinde olarak saldırı başlatılması,

-Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri ve binaların bombalanması veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması,

-Silahını bırakmış, kendisini savunma araçlarından yoksun ve isteğiyle teslim olmuş bir askeri öldürme veya yaralama,

-Teslim bayrağını, Birleşmiş Milletler veya düşman bayraklarını, askeri rütbelerini ve üniformalarını, yine aynı şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini, uygunsuz şekilde kullanarak ölüme veya ciddi yaralanmaya sebebiyet verme,

-İşgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının devlet sınırları içinde veya dışında sürülmesi veya nakli,

-Askeri amaçlı olmaması koşuluyla din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı düzenlenmesi,

-Karşı tarafın hâkimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol

¹³⁹Bknz. UCM Statüsü Md.8/2b

açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye dűşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması,

-Dűşman devlet ya da orduya bađlı bireylerin haince öldürölmesi veya yaralanması,

-Savaş esirlerine yaşama şansı verilmeyeceğini ilan etme (karşı tarafta canlı bırakılmayacağını ilan etme).

-Savaşa dair ihtiyaçlar zorunlu olarak gerektirmedikçe, dűşman mallarının imha edilmesi veya bu mallara el konulması,

-Dűşman taraf uyruklu kişilerin, mahkemelerdeki hak ve eylemlerinin ortadan kaldırıldığını, askıya alındığını veya kabul edilemez olduğunu ilan etme,

-Dűşman taraf vatandaşlarını, savaş başlamadan önce, ordu mensubu olsalar bile, kendi devletlerine karşı savaş harekâtlarında yer almaya zorlama,

-Saldırı sonucu ele geçirilse bile, bir kenti ya da yeri talan etme,

-Zehir veya zehirli silahların kullanılması,

-Boğucu, zehirli veya diğer gazlar ile benzeri sıvı, malzeme veya cihazlar kullanılması,

-Çekirdeği tam kapatmayan veya yarararak ayrılan mermiler gibi insan vücuduna kolayca giren veya vücutta parçalanan mermi kullanılması,

-Gereksiz yaralanmaya veya ıstıraba yol açan veya 121 ve 123'üncü maddeler hükümlerine uygun olarak bu tüzüğe bir ek şeklinde dâhil edilmesi ve geniş yasaklamaya tabi olması halinde, kendiliğinden ve ayırım yapmadan uluslararası savaş hukuku ihlalleri oluşturan silah, mermi, malzeme veya savaş yöntemleri kullanılması,

-İnsan onuruna hakaret eder nitelikte, özellikle aşığılayıcı ve küçük düşürücü davranışlar,

-7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması,

-Belli noktaları, alanları veya askeri güçleri askeri operasyonlardan muaf tutmak için, bir sivilin veya diğer korunmuş bir kimsenin varlığının kullanılması;

-Uluslararası hukuka uygun bir şekilde, Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan binalara, malzemeye, sağlık ve ulaşım birimlerine kasten saldırı düzenlenmesi,

-Cenevre Sözleşmeleri ile sağlanan yardım malzemelerini bilerek engelleme dâhil olmak üzere, yaşamları için vazgeçilmez maddelerden mahrum etmek suretiyle sivillerin aç bırakılmasının, bir savaş yöntemi olarak kullanılması,

26-15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması.

Üçüncü grup suçlar; Uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışmada, 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin Ortak Md.3'ün ciddi ihlalleri; yani, silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları ile hastalık, yaralanma, gözaltı veya herhangi bir başka nedenle savaş dışı kalmış olanlar dâhil olmak üzere çatışmalarda aktif olarak yer almayan kişilere karşı işlenen aşağıdaki fiillerdir¹⁴⁰.

-Yaşam hakkına ve kişiye karşı şiddet, özellikle her türlü öldürme, sakat bırakma, zalimane muamele ve işkence,

-İnsan onuruna hakaret eden, özellikle aşağılayan ve küçük düşürücü davranışlar,

-Rehine alınması,

-Kanuna dayalı ve gerekliliği genel kabul görmüş yargısal garantileri haiz bir mahkeme kararı olmadan cezalandırma ve infaz.

Yukarıda sayılan savaş suçları uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için geçerlidir. İç karışıklıklar ve gerginliklere dâhil gösteri, münferit şiddet hareketleri ve benzer nitelikteki diğer fiillere uygulanmaz.

Dördüncü ve son grup suçlar; mevcut uluslararası hukuk çerçevesinde, uluslararası nitelikte olmayan ancak silahlı çatışmalarda uygulanabilir hukukun ve teamüllerin diğer ciddi ihlalleri şeklinde aşağıdaki eylemlerdir¹⁴¹.

¹⁴⁰Bknz. UCM Statüsü Md.8/2c

¹⁴¹Bknz. UCM Statüsü Md.8/2e

-Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivillere karşı veya sivil nüfusa karşı kasten saldırı düzenlenmesi,

-Uluslararası hukuka uygun bir şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan personele, malzemeye, tıbbi birimlere ve nakliye araçlarına kasten saldırı düzenlenmesi,

-Silahlı çatışma hukukuna göre, sivillere ve sivil nesnelere sağlanmış korumaya hak kazanmaları şartıyla, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne uygun bir şekilde insani yardımda veya barış gücü görevinde bulunan personele, tesislere, malzemeye, birimlere veya araçlara karşı kasten saldırı düzenlenmesi,

-Askeri amaçlı olmaması koşuluyla dini, eğitim, sanat, bilim veya hayır amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere bilerek saldırı düzenlenmesi,

-Saldırı sonucu ele geçirilse dahi, bir kenti ya da yeri talan etme,

-7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması,

- 15 yaşından küçük çocukların, ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması,

-Çatışmadan kaynaklanan nedenlerden dolayı, sivillerin güvenliği veya askeri nedenler gerektirmedikçe sivillerin yer değiştirilmesi talimatı verilmesi,

-Karşı tarafın savaşımlarını haince öldürme veya yaralama,

-Savaş esirlerine yaşama şansı verilmeyeceğini ilan etme; (karşı tarafta canlı bırakılmayacağını ilan etme),

-Karşı tarafın hâkimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması,

-Savaşa dair ihtiyaçlar zorunlu olarak gerektirmedikçe, düşman mallarının imha edilmesi veya bu mallara el konulması.

Yukarıda sayılan savaş suçları uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için geçerlidir. İç karışıklıklar ve gerginliklere dâhil gösteri, münferit şiddet hareketleri ve benzer nitelikteki diğer fiillere uygulanmaz.

Bir devletin ülkesinde yani topraklarında hükümet güçleri-organize silahlı gruplar ya da organize silahlı gruplar- organize silahlı gruplar arasında cereyan eden ve makul süre devam eden silahlı çatışmalara uygulanır.

Statüdeki hiçbir ifade, “bir hükümetin, devlet dâhilinde kanun ve düzeni sürdürme, yeniden kurma veya devletin birliğini ve toprak bütünlüğünü tüm yasal araçlarla koruma sorumluluğuna etki etmez”¹⁴². Bu hükmün, iç silahlı çatışmalarda işlenen fiillerin savaş suçu sayılmasına karşı çıkan devletlerin endişelerini gidermek maksadıyla statüye eklendiği düşünülmektedir.

Görüleceği üzere UCM Statüsü’nde savaş suçları ayrıntılı ve sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. UCM Statüsü savaş suçları kavramını geliştirmiş ve genişletmiştir (Aslan, 2006, p. 157). Savaş suçları UCM Statüsü’nde yer alan suç tipleri arasında en detaylı ve en geniş suç tipidir. Statüde savaş suçları oldukça detaylı ve açıklayıcı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak suç tanımlarının bu derecede detaylı yapılması bazı hallerde savaş suçlarının dar kapsamlı yorumlanmasına sebebiyet verebilecektir.

UCM Statüsü’ne göre insanlığa karşı suçların oluşması için gerekli olan “yaygın” ve “sistematik” olma şartları savaş suçları için geçerli değildir. Savaş suçları münferit ve rasgele bir şekilde işlenebilir. Savaş suçu ihtiva eden fiilin “özellikle, bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş çapta işlenmesinin bir parçası” olması şartı vardır. Ancak bu şart özellikle ifadesinden dolayı mutlak bir şart değildir.

Modern uluslararası ceza hukukunun savaş suçları kodifikasyonunun doruk noktası olarak tabir ettiğimiz UCM Roma Statüsü’nde NBC¹⁴³ yani kitle imha silahlarından bahsedilmemesi önemli bir eksiklik olarak göze batmaktadır. UCM Statüsü’nde değişiklik yapılması mümkün olup yeni suç tipleri eklenebilse de bu değişikliğin reaksiyon süresi güçtür.

¹⁴²Bknz. UCM Statüsü Md.8/3

¹⁴³Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar

4.3 Manevi Unsur

Savaş suçlarının manevi unsuru kasttır. Bu suçta aranan kast genel kasta ilave olarak özel bir kasttır. Savaş suçunun varlığı için niteliği önemsenmeksizin silahlı çatışmanın varlığı ile saldırı genel kastı ve savaş hukukun ihlalini içeren özel kast gereklidir. Suçun failinin saldırıdan haberdar olması, fiilinin bu saldırı ile bir ilişkisi olduğunu bilmesi ve bu saldırıyı istemesi yeterlidir (Aslan, 2006, p. 160).

Savaş suçlarının oluşumu için herhangi bir saikten bahsedilmemiştir. Buradan bu suçun işlenmesi için statülerde yer alan fiillerin işlenmiş olması yeterlidir yorumunu çıkarabiliriz. Suç kastının bilme ve isteme unsurları UCM statüsünde açıkça belirtilmiştir (Aslan, 2006, p. 160). Statüde geçen “wilfully” ifadesi ile anlatılmak istenen, failin yaptığı fiilin sonuçlarının ortaya çıkması için niyetinin (ihmal dâhil) olmasıdır. Statüde geçen “in the knowledge” ifadesi ile anlatılmak istenen, failin yaptığı fiilin etkilerinin ve sonuçlarının bilincinde ve farkında olması gerekliliğidir.

Savaş suçunun manevi unsuru sadece fiili hata ve esaslı hukuki hata durumunda ortadan kalkabilir¹⁴⁴. Manevi unsurun kalkması durumunda suçun tipiklik unsuru oluşmayacağından haksızlık da meydana gelmeyecektir. Bu durumlarda failin cezalandırılması da söz konusu olmayacaktır.

Savaş suçu işleme kastıyla azmettirmeyi ve suça iştiraki savaş suçu olarak cezalandırmak mümkündür. Savaş suçlarında teşebbüs ve birlikte faillik müesseseleri de uygulama alanı bulmaktadır¹⁴⁵.

4.4 Savaş Suçu Fail ve Mağdurları

4.4.1 Savaş suçlarının faileri

4.4.1.1 Genel olarak savaşanlar

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg Yargılamaları ve Cenevre Sözleşmeleri ile uluslararası hukukta bireysel sorumluluk ortaya çıkmıştır. Savaş hukukunu ihlal eden bireyler uluslararası hukukta sorumlu olacaklardır. Gerçek

¹⁴⁴Bknz. UCM Statüsü Md.32

¹⁴⁵Bknz. UCM Statüsü Md.25

kişiler yani bireyler bir devlet adına ya da devlet kontrolünde bu ihlalleri yapar ise devletlerin de sorumlu olacağı aşikârdır. Ancak savaş hukukunun yasaklamadığı ve bu hukuka aykırı düşmeyen eylemleri icra eden savaşı taraflar, kanunsuz suç ve ceza olmaz genel prensibinden hareketle sorumlu olmayacaktır.

Savaş suçunu asker veya sivil gerçek kişiler işleyebilir. Savaş hukuku ihlallerinin savaş suçu sayılabilmesi için silahlı çatışmanın varlığı şarttır ve uluslararası bir unsur da içermesi gerekir (Aslan, 2006, p. 161). Bu sebeple devlet sınırları içinde kalan devletin vatandaş ya da vatandaşın devlet aleyhine işlediği suçlar savaş suçu sayılmamaktadır (Lütem, 1951, p. 8).

Savaş suçlarının en başta gelen faileri savaşçılardır. Savaşçı silahlı çatışmaya fiilen katılma hakkı olan kişilerdir. Savaşçı olmayanlar ise silahlı çatışmaya fiilen katılma hakkı olmayanlardır. 1977 (I) numaralı Ek Protokol haricinde savaşçı tanımının açık olarak yapılmadığı görülmektedir. Buradaki tanıma göre savaşçı; sağlık ve din görevlileri haricinde silahlı çatışma hakkına sahip askeri personeldir¹⁴⁶.

4.4.1.2 Diğer failer

Savaşçı statüsü tanınan kişiler uluslararası hukukta savaşı devletlerin savaşı doğrudan katılan düzenli silahlı kuvvetleri mensuplarıdır (Pazarcı, 2000, p. 12). Bu savaşı doğal sonucudur ki kural olarak savaş askeri güç unsurları ile cereyan eder.

Uluslararası silahlı çatışmalarda savaşçı statüsü tanınan diğer kişiler belirli şartları taşımaları halinde (silahlarını görünür şekilde taşımak, bir liderin ya da komutanın emir komutasında bulunmak, belirli, geçici olmayan ve ayırt edici nitelikte bir işaret taşımak ile davranışlarıyla savaş hukukuna uymak) milisler ve gönüllü birliklerdir. Bu şartları taşımamaları halinde statülerinden yararlanamazlar.

Düşman tehlikesi üzerine ayaklanan halk da yukarıdaki gerekçeleri sağlaması halinde savaşçı sayılmaktadır. Hatta halk ayaklanmasını ister işgal incesi ister işgal sonrası olsun hükümet talebi ya da kendi isteğiyle işgal eden düşmana karşı ayaklanan kişiler yani “kitlesel ayaklananlar” olarak genişletmek de mümkündür (De Mulinen, 1987, p. 12).

¹⁴⁶Bknz. 1977 I numaralı Ek Protokol Md.43/2

Tartışmalı bir konu olması nedeniyle gerilla savaşçılarının durumuna değinmek de yerinde olacaktır. Gerillalar sürekli olarak savaşan devletlerin silahlı kuvvetlerinden bağımsız ve kendi hiyerarşik yapısı içerisinde faaliyet gösteren nispeten küçük çaplı olmaları cihetiyle savaşçı değillerdir, bunlar genelde çete sıfatıyla nitelendirilmektedir. Gerillalar bazı şartları sağlamaları halinde savaşçı statüsü kazanabilirler. Bu şartlar; “Gerillanın bağlı olduğu direnişin Cenevre Sözleşmesi Md.2 anlamında çatışan taraflardan birine bağlı olması” ve “Gerilla savaşçısının; sorumlu bir komutanın yönettiği, üniforma gibi uzaktan ayırt edici bir işarete sahip, silahını açıkta taşıyan ve savaş kurallarına uyan bir kişi olması”dır (Pazarcı, 2000, p. 205).

Günümüzde savaşlarında bazı devletlerin kullandıkları paralı askerlerin de durumu tartışmalıdır. Cenevre Sözleşmeleri Ek (I) No.lu Protokol Md.47 kapsamındaki paralı asker tanıma girenler savaşçı statüsünden yararlanamaz.

Bir ülke içerisinde ayaklanan silahlı gruplar ile hükümet arasındaki çatışmalar genellikle ulusal nitelik taşır. Ancak ayaklanan silahlı grupların en azından ülkenin bir bölümünün denetimini ele geçirmesi durumunda bu çatışma uluslararası bir çatışmaya evrilebilir¹⁴⁷. Burada “ülkenin bir bölümünün denetimini ele geçirmek” hususu ulusal bir çatışmada gerilla yöntemine başvurulduğu için çok da isabetli ve net bir husus değildir. Bu da çatışan tarafların birinin devlet olmadığı durumda savaşçı statüsünü belirlemede zorluk ortaya çıkarmaktadır. Ancak her koşulda, İç Güvenlik harekâtı kapsamı niteliği taşıyan çatışmalardan farklı olarak, uluslararası nitelik taşımayan çatışmalarda hükümete karşı ayaklanan taraftan teslim olma, yaralanma veya hastalanma gibi sebeplerle çatışma dışında kalan tarafın insani muamele görme hakkı vardır.

Nürnberg Yargılamaları kapsamında NUCM’de Alman devlet adamları, idareciler, propagandacılar ve yüksek rütbeli komutanları “büyük savaş suçluları” olarak yargılanmışlardır. Hatta statüde belirtilen suçlardan birini işlemek amacıyla plan ve komplo kuran ve bunları işleten üst düzey siyasi yöneticiler de bu kapsama dâhil edilmiştir (Aslan, 2006, p. 167).

Nürnberg yargılamaları kapsamında NUCM’de diğer ceza mahkemelerinden farklı olarak tüzel kişilikler de yargılanmış ve suç örgütü olarak cezalandırılmıştır.

¹⁴⁷Bknz. Cenevre Sözleşmesi Ek 2 No.lu Protokol Md.4

Bu teşkilatlar; Alman Hükümeti, Nasyonel Sosyalist Parti, Gestapo, SS ve SA Teşkilatı ve Başkomutanlıktır.

Savaş suçlarının uluslararası hukukta faileri tıpkı saldırı ve soykırım suçunda olduğu gibi gerçek kişilerdir. Düzenli ya da düzensiz olarak silahlı kuvvetlere bağlı asker ya da sivil savaş suçu faili olabilir. Buradaki failer savaş hukuku ve teamüllerini ihlal eden fiilleri işleyen kişilerdir. Bahse konu suçları azmettiren, teşvik eden, emir veren, hatta iş birliği yapan ve suçun işlendiğini bilip ya da bilebilecek durumda olup da engellemeyen savaş suçu faili olabilir (Aslan, 2006, p. 169).

NUAM ve UDUAM Yargılamaları'nda bu mahkemelerin statüleri sadece düşman devletlerin vatandaşları ve hizmetindekileri savaş suçu faileri olarak görmüştür. Buna karşın EYUCM ve RUCM vatandaşlık ayrımı yapmadan savaş suçu failerini yargılamıştır ve sadece gerçek kişiler ile yargılamayı sınırlandırmıştır.

Günümüzde ise siyasi konum (devlet veya hükümet başkanı dâhil) ile mutlak itaate bağlılık gibi klasik ceza hukukunun bazı müesseseleri savaş suçu faileri için geçerli değildir. Savaş suçunu düzenleyen uluslararası hükümler herhangi bir ayırım yapılmadan herkese eşit uygulanacaktır.

4.4.1.3 Komutan ve üstlerin sorumluluğu

Çatışmaya katılan silahlı kuvvetlerin komutanı emir komutası altında bulunan bütün personelin savaş hukuku ihlallerinden sorumludur. Bu bir komutan sorumluluğudur. Komutan eğer astının savaş hukukunu ihlal ettiğini biliyorsa ya da bilebilecek durumdaysa ve bu ihlalleri engellemek ya da faileri cezalandırmak için gerekli tedbirleri almıyorsa o zaman sivil ya da asker fark etmeksizin komutanların cezai sorumluluğu vardır (Aslan, 2007, p. 165). Bu hususun teamül hukuku olduğu yorumu yapılabilir. Savaş hukuku ve teamüllerinin milislere veya gönüllü gruplara uygulanması bunlardan sorumlu bir komutanın komutasında olması şartına bağlanmıştır¹⁴⁸.

Üstün sorumluluğu ilkesi, Nürnberg Yargılamaları ile geliştirilmiştir. Özellikle en yüksek askeri rütbeli personel olması ve komutası altında bulunan personelin işlediği savaş suçlarını engelleyemediği gerekçesiyle ABD Askeri Mahkemesi tarafından cezalandırılan Yamashita yargılaması buna en güzel örnektir

¹⁴⁸Bknz. Lahey IV No.lu Sözleşme Md.1, Cenevre (I) No.lu Sözleşme Md.87

(Simpson & McCormack, 1997, p. 16). Buradaki üstün sorumluluğu kişinin icrai fiilinden çok kendi ihmali fiilinden kaynaklanan dolaylı bir sorumluluktur bu nedenle iştirak hali de söz konusu değildir. Üst kavramıyla ifade edilmek istenen şüphesiz ki bütün hiyerarşideki bütün üstler değildir, sadece o olay özelinde genişletici yorum da dâhil olayla bağlantısı olan üstlerdir.

Üstün sorumluluğu ilkesi, üstün emri ve bu emre itaat konularını da kapsamaktadır. Üstün emrine itaat kural olarak emrin suç teşkil ettiği bilinmiyor ya da bilinebilecek durumda değil ise savunma olarak geçerli olmaktadır. Burada savunmayı haklı gösteren emre mutlak itaat duygusu değil, suç istemede kastının olmamasıdır. Konusu suç teşkil eden bir emrin icrası hem icra eden hem de emreden açısından şüphesiz ki cezai sorumluluk getirecektir. Kaldı ki bir üst konusu savaş suçu ihtiva eden bir emri veremez. Emri icra eden bakımında hata durumları her zaman sanık lehine yorumlanabilir. Nürnberg Yargılamaları'nda bu husus oldukça yargılamaları meşgul etmiştir. Sanıkların çoğu üstün emrine itaat savunmasına dayanmışlardır fakat mahkeme statüsüne dayanarak bu savunmaları reddetmiştir. Belki bu durum ceza da indirim sebebi olarak yorumlanabilir.

4.4.1.4 BM Misyon kuvvetlerinin sorumluluğu

BM'nin barışı ve uluslararası güvenliği sağlamak için Barışı koruma ve barışa zorlama misyonları vardır. Bu misyonlar çerçevesinde hareket edildiği durumlarda BM misyon kuvvetlerinin kuvvet kullanma yetkisi mevcuttur. Ancak BM misyon kuvvetleri çatışmada bir taraf olmadıkları için ve misyon çerçevesinde hareket ettiklerinde karşılarında bir düşman olmadığı için savaş suçu işlemleri teknik olarak mümkün değildir. Bu kuvvetler savaş hukukunu ihlal etmeleri durumunda kendilerini gönderen devletin ulusal hukukuna göre yargılanmaları gerekir.

BM misyon kuvvetlerinin kendilerine karşı yapılan bir saldırıda meşru müdafaa hakkı vardır ve bu gibi durumlarda uluslararası hukukun uygulanması kaçınılmazdır.

Uluslararası hukukta uluslararası örgütlerin de sorumluluğu vardır, ancak bu sorumluluk hukuku ihlal eden fiilin doğrudan örgüte bağlanıldığı durumda söz konusu olabilmektedir.

4.4.2 Savaş suçlarının mağdurları

Ceza hukukunda temelde ve en geniş haliyle iki çeşit mağdurunun olduğu bilinmektedir. Bunlar genel ve özel mağdurdur. En yüksek hiyerarşik örgütlenme olan devlet suçun genel mağduru olup, suçun öze mağduru ise suç tipine göre değişmekle birlikte suçun ihlal ettiği ve ceza ile korunan hukuksal değerlerin malikidir. Ceza hukukunun bu temel hususları savaş suçu bakımından da geçerlidir.

Savaş suçlarının mağdurları silahlı çatışmanın tarafı olan devlet, tarafsız bir devlet ya da bu devletlerin vatandaşıdır (De Mulinen, 1987, p. 52).

Savaş suçlarının temelini oluşturan Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri, uluslararası çatışmalarda geçerlidir ve "korunan kişilere" karşı geçerlidir. Buradan hareketle savaş suçu mağdurları arasına doğal olarak korunan kişiler dâhil edilmelidir. Bu kişiler, bir çatışma ya da işgal durumunda herhangi bir zamanda veya herhangi bir şekilde vatandaşı olmadığı tarafın elinde olan kişilerdir¹⁴⁹. Bu konuda Tadic davası örnek bir yargılama olarak tarihe geçmiştir¹⁵⁰.

UCM Statüsü'ne göre uluslararası nitelik taşımayan çatışmalarda savaş suçlarının mağdurları olarak çatışmalara doğrudan katılmayan, bir kuvvet mensubu olup silah bırakan ya da savaş dışı kalan kişiler¹⁵¹ belirtilmiştir. Ayrıca statüye göre; sivil halk, sağlık personeli, barışı koruma ve insani yardım misyonu personeli, cinsel tacize uğrayan kişiler, silahlı kuvvetlere katılan on beş yaşından küçük çocuklar, bilimsel ve tıbbi deney için kullanılanlar, malları savaş gereği askeri zorunluluk olmadan yok edilenler, mallarına savaş gereği askeri zorunluluk olmadan el konulanlar uluslararası çatışmalarda savaş suçu mağduru olabilirler¹⁵².

Savaş suçları tarihsel gelişim gösterirken doğal olarak savaş suçu mağdurları da zaman içinde değişiklik göstermiştir. Nürnberg Yargılamaları'nın esasını teşkil eden NUAM ve UDUAM Statüleri'nde savaş suçu mağdurlarını açıkça belirten herhangi bir hüküm yoktur fakat doktrinde savaş suçu faileri olarak kaybeden mihver devletlerinin vatandaşları ve hizmetinde çalışanlar olduğu düşünüldüğünde sadece bu kişilerin mağdur olamayacağı kabul edilmiştir (Pazarcı, 2000, p. 344).

¹⁴⁹Bknz. C-IV No.lu Sözleşme Md.4

¹⁵⁰Siz konusu davada EYUCM korunan kişileri savaşan tarafların vatandaşı olmayan, vatansızlar ve bazı özel durumdaki kişiler olarak yorumlamıştır

¹⁵¹"Hors de combat" olarak ifade edilir

¹⁵²Bknz. UCM Statüsü Md.8/2-e

Yine 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin savaş suçları ile ilgili hükümleri bu hususta benzerlik göstermektedir. Buradan savaş suçu mağdurlarının, düşman devletin silahlı kuvvetleri mensubu olan yaralı, kazazede, hasta ile çatışan devletlerin vatandaşı olmayan ama onun yetkisinde bulunan savaş esirleri ve tutsaklarıdır (Aslan, 2006, p. 186). Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek 1 No.lu Protokol ile savaş suçu mağdurlarının kapsamı genişlemiştir. Söz konusu protokole göre yukarıda sayılanlara ek olarak, düşmanın düzenli olup olmadığına bakılmaksızın silahlı kuvvetlerine ait bütün savaşçılar, mülteciler, vatansızlar ile silahlı kuvvetlere bağlı sağlık ve din personeli eklenmiştir¹⁵³. EYUCM, Cenevre Sözleşmesi ortak Md.3'e dayanarak uluslararası nitelikte olmayan çatışmalar için yapılan yargılamalarında savaş suçu mağdurları arasına "hükümete karşı çatışan kuvvetlerin mensuplarını" eklemiştir¹⁵⁴. Benzer şekilde bu husus RUCM Yargılamaları'nda da uygulanmıştır¹⁵⁵.

4.5 Bireysel Savaş Suçlarının Unsurları

4.5.1 Genel olarak unsurlar

Aşağıda listelenen ve açıklanan unsurlar, tüm savaş suçları için geçerli olan unsurlardır¹⁵⁶. Bunlar savaş sırasında işlenen suçları barış zamanında işlenen suçlardan ayırmak maksadıyla kullanılmaktadır.

-Silahlı çatışma: İddia edilen suçların işlendiği yerde ve zamanda silahlı çatışmanın olmuş olması gerekir.

-Korunan kişiler: Mağdurun savaş hukuku kapsamında korunması gerekir.

-Bağlantı: Sanığın eylemleri ile silahlı çatışma arasında yeterli bir bağlantı bulunmalıdır.

-Mevcut savaş hukukunu ihlal eden fiil: İhlal, sanık açısından bağlayıcı olan teamül veya antlaşma niteliğindeki savaş hukukunun ihlali olmalıdır.

-Ciddiyet: İhlal ciddi olmalı ve mağdur açısından ağır sonuçlar doğurmalıdır.

¹⁵³Bknz. Cenevre Ek 1 No.lu Protokol Md.85/2, 44-45, 73.

¹⁵⁴Bknz. EYUCM Statüsü Md.3

¹⁵⁵Bknz. RUCM Statüsü Md.4

¹⁵⁶Tam metin için ingilizce olarak bknz. Kaynakça Url-120.

-Bireysel cezai sorumluluk: Kuralı ihlal eden kişilerin bireysel cezai sorumluluğunun olması gerekir.

-Farkındalık: Sanığın silahlı çatışmanın varlığından haberdar olması gerekir.

4.5.2 Özel unsurlar

Savaş suçları sistematik olarak UCM Statüsü'nde belirtilmiştir¹⁵⁷. Savaş suçlarının unsurları açıklanmaya çalışırken UCM Statüsü'ndeki savaş suçları sistematigi takip edilmiştir.

4.5.2.1 UCM Statüsü Md.8 (2) (a)'ya göre savaş suçlarının unsurları

“Kasten öldürme” savaş suçu: Bir veya daha fazla kişinin fail tarafından öldürülmesi, suçun mağdurlarının 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilicinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İşkence” savaş suçu: Failin, bir veya daha fazla kişiye ciddi maddi (fiziksel) ve manevi(zihinsel) acı veya ıstırap vermesi, failin, bilgi veya itiraf elde etmek, cezalandırmak, korkutmak veya zorlamak ya da ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle mağdura acı veya ıstırap vermesi, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilicinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İnsanlık dışı muamele” savaş suçu: Failin, bir veya daha fazla kişiye ciddi maddi (fiziksel) ve manevi(zihinsel) acı veya ıstırap vermesi, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilicinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

¹⁵⁷Tam metin için ingilizce bkz. Kaynakça Url-121.

“Biyolojik deneyler” savaş suçu: Failin bir veya daha fazla kişiyi belirli bir biyolojik deneye tabi tutması, deneyin söz konusu kişi veya kişilerin fiziksel veya zihinsel sağlığını veya vücut bütünlüğünü ciddi şekilde tehlikeye atması, deneyin tedavi amacı ve tıbbi gereksinimler dışında gerçekleştirilmesi ve söz konusu kişi veya kişilerin çıkarları hilafında gerçekleştirilmesi, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Kasten büyük acılara neden olma” savaş suçu: Failin, bir veya daha fazla kişide büyük fiziksel veya zihinsel acıya veya ıstıraba neden olması, kişi veya kişilerin vücudunda veya sağlığında ciddi yaralanmaya neden olması, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Mülkiyetin imhası ve tahsis edilmesi” savaş suçu: Failin belirli bir mülkü yok etmesi veya sahiplenmesi, askeri zorunluluğun dışında bir yok etme veya el koymanın olması, yok etme ya da el koymanın yaygın yani geniş kapsamlı olması ve ahlak kuralları dışında gerçekleştirilmesi, mülkün 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan mülklerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Düşman kuvvetlerinde zorunlu hizmet” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi eylem veya tehditle, kendi ülkesine veya kuvvetlerine karşı askeri operasyonlarda yer almaya veya başka bir şekilde düşman bir gücün kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlaması, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Adil yargılamayı reddetmek” savaş suçu: Failin, özellikle 1949 tarihli 3’üncü ve 4’üncü Cenevre Sözleşmeleri’nde tanımlanan adli güvenceleri reddederek bir veya daha fazla kişiyi adil ve olağan bir yargılamadan mahrum bırakması, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasadışı sınır dışı etme ve nakil” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi başka bir devlete veya başka bir yere sürgün veya nakletmesi ya da tehcir etmesi, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasadışı kapatma” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi belirli bir yere hapsedmesi veya kapatmaya devam etmesi, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Rehin almak” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi alıkoyması, gözaltına alması veya başka bir şekilde rehin tutması, failin söz konusu kişi veya kişileri öldürmekle, yaralamakla veya alıkoymaya devam etmekle tehdit etmesi, failin, bir devleti, uluslararası bir kuruluşu, gerçek veya tüzel kişiyi veya bir grup insanı, söz konusu kişi veya kişilerin güvenliği veya serbest bırakılması için hareket etmeye veya hareket etmekten kaçınmaya açık veya zımnî olarak zorlamayı amaçlaması, bu kişi veya kişilerin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korunan kişilerden olması, failin kişilerin korunduğunun bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

4.5.2.2 UCM Statüsü Md.8 (2) (b)'ya göre savaş suçlarının unsurları

“Sivillere saldırmak” savaş suçu: Failin saldırıyı yönetmesi, saldırının doğrudan sivil nüfusu veya çatışmalara doğrudan katılmayan sivilleri hedef alması, failin, sivil nüfusun veya çatışmalara doğrudan katılmayan sivilleri saldırının hedefi haline getirmeyi planlaması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Sivil nesnelere saldırmak” savaş suçu: Saldırının fail tarafından yönetilmesi, saldırıda sivil yani askeri hedef olmayan nesnelere hedef alınması, failin, bu tür sivil nesnelere saldırının hedefi haline getirmeyi planlaması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İnsani yardım veya barışı koruma misyonunda yer alan personele veya nesnelere saldırmak” savaş suçu: Failin saldırıyı yönetmesi, saldırının hedefinin, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca insani yardım veya barışı koruma misyonunda yer alan personelin, tesislerin, malzemenin, birimlerin veya araçların olması, failin, olaya karışan personelin, tesislerin, malzemenin, birimlerin veya araçların saldırının hedefi olmasını amaçlaması, fiilin yönlendiği personelin, tesislerin, malzemenin, birimlerin veya araçların uluslararası silahlı çatışma hukuku uyarınca sivillere veya sivil nesnelere sağlanan koruma kapsamında korunanlardan olması, failin korumanın varlığının bilincinde olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Aşırı tesadüfi ölüm, yaralanma veya hasara sebebiyet verme” savaş suçu: Fail saldırıyı başlatması, saldırının, beklenen askeri yararlarla kıyaslandığında açıkça aşırılık ihtiva etmesi, saldırı sonucunda tesadüfi olarak sivillerin hayatlarına yönelik tehdit içermesi, hayatlarının zayi olmasına veya zarar görmesine, sivil nesnelere ya da doğal çevrede kapsamlı, uzun vadeli ve ağır tahribata yol açacak nitelikte bir saldırı olması, failin saldırının, beklenen askeri yararlarla kıyaslandığında açıkça aşırılık ihtiva etmesi, saldırı sonucunda tesadüfi olarak sivillerin hayatlarına yönelik tehdit içermesi, hayatlarının zayi olmasına veya zarar görmesine, sivil nesnelere ya da doğal çevrede kapsamlı, uzun vadeli ve ağır tahribata yol açacağını bilmesi, fiilin

uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Savunmasız yerlere saldırmak” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kasabaya, köye, konuta veya binaya saldırması, bu yapıların karşı konulmaz işgale açık olması, bu yapıların askeri hedef teşkil etmemesi, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Savaş dışı kalmış bir kişiyi öldürme veya yaralama” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi öldürmesi veya yaralaması, bu tür kişi veya kişilerin savaş dışı statüsünde olması, fail, bu statünün bilincinde olması, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Ateşkes bayrağının uygunsuz kullanımı” savaş suçu: Ateşkes bayrağı fail tarafından kullanılması, gerçekte böyle bir niyeti olmadığı halde failin müzakere niyetindeymiş gibi davranmak için bu tür bir kullanımda bulunması, bu tarz kullanımın yasak olduğunu failin bilmesi veya bilmesi gerekmesi, failin ölüm veya ciddi yaralanmayla sonuçlanması, fail, failin ölüm veya ciddi yaralanmayla neticelenebileceğini bilmesi, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Düşman tarafın bayrağının, ambleminin veya üniformasının uygunsuz kullanımı” savaş suçu: Düşmanın bayrağının, ambleminin veya üniformasının fail tarafından kullanılması, failin, uluslararası silahlı çatışma hukuku kapsamında yasaklanan bir şekilde saldırı sırasında bu tür bir kullanımda bulunması, bu tarz bir kullanımın yasak olduğunu failin bilmesi veya bilmesi gerekmesi, failin ölüm veya ciddi yaralanmayla neticelenmesi, failin, failin ölümlü veya ciddi yaralanmayla neticelenebileceğini bilmesi, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Birleşmiş Milletler bayrağının, ambleminin veya üniformasının uygunsuz kullanımı” savaş suçu: Birleşmiş Milletler bayrağını, amblemini veya üniformasını failin kullanması, yasaklanan bir şekilde yani uluslararası silahlı çatışma hukuku

kapsamı dışında failin, kullanması, fail, bu tür bir kullanımın yasaklı niteliğini biliyor olması, fiilin ölüm veya ciddi yaralanmayla sonuçlanması, fail, davranışın ölümle veya ciddi yaralanmayla sonuçlanabileceğini bilmesi, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cenevre Sözleşmeleri’nin ayırt edici amblemlerinin uygunsuz kullanımı” savaş suçu: Cenevre Sözleşmeleri’nin ayırt edici bir amblemini failin kullanması, failin, uluslararası silahlı çatışma hukuku uyarınca yasaklanan bir şekilde savaş maksatlı kullanımda bulunması, bu tarz kullanımın yasak olduğunu failin bilmesi veya bilmesi gerekmesi, fiilin ölüm veya ciddi yaralanmayla neticelenmesi, fail, davranışın ölümle veya ciddi yaralanmayla neticelenebileceğini bilmesi, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İşgalci güç tarafından kendi sivil nüfusunun bir kısmının işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakledilmesi veya işgal altındaki topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının bu topraklar içinde veya dışında sınır dışı edilmesi veya nakledilmesi” savaş suçu: Failin, kendi nüfusunun bir kısmını işgal ettiği toprağa doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi, işgal altındaki bölgenin nüfusunun bir kısmını veya tamamını sınır dışı etmesi ve ya bu bölge içindeki ya da dışındaki başka bir bölgeye nakletmesi, fiilin uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Korunan nesnelere saldırmak” savaş suçu: Saldırının failin tarafından yönetilmesi, saldırının hedef olarak askeri amacı olmayan, bilim, sanat, eğitim, din veya hayır amaçlı bir veya daha fazla binayı, tarihi anıtları, hasta ve yaralıların toplandığı yerler ile hastaneleri seçmesi, askeri amacı olmayan, bilim, sanat, eğitim, din veya hayır amaçlı bir veya daha fazla binayı, tarihi anıtları, hasta ve yaralıların toplandığı yerler ile hastaneleri saldırının hedefi olarak seçmeyi failin amaçlaması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Sakatlama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi özellikle kalıcı olacak şekilde vücut bütünlüğünü bozmak, bir organ veya eklentisini kalıcı olarak sakatlamak ya da çıkarmak suretiyle sakatlamaya maruz bırakması, fiilin söz konusu kişi veya kişilerin ölümüne neden olması veya maddi (fiziksel) veya manevi (zihinsel) sağlığını ciddi şekilde tehlikeye atması, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, bu kişi veya kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Tıbbi veya bilimsel deneyler” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından tıbbi/bilimsel bir deneye tabi tutması, deneyin söz konusu kişi veya kişilerin ölümüne neden olması, fiziksel veya zihinsel sağlığı veya bütünlüğü için ciddi tehlike yaratması, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, bu kişi veya kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Haince öldürme veya yaralama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi, uluslararası hukuk kuralları uyarınca silahlı çatışmalarda geçerli olan korumaya hak sahibi oldukları veya kendilerinin bu korumaya uymakla yükümlü olduklarına dair güven veya inanç vererek davet etmesi, failin söz konusu inanca veya güvene ihanet etme niyeti taşıması, söz konusu kişi veya kişileri fail tarafından öldürülmesi veya yaralanması, fail tarafından bu inancın veya güvenin, söz konusu kişi veya kişileri öldürmek maksatlı kullanması ya da bu maksatlı yararlanılması, söz konusu kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Bağışlamayı reddetme” savaş suçu: Failin hiç kimsenin hayatta bırakılmayacağını beyan etmesi veya emretmesi, bu beyan veya emrin, düşmanı tehdit etmek veya hiç kimsenin hayatta bırakılmayacağı temelinde düşmanlık yaratmak amacıyla verilmesi, failin, beyan veya emrin muhatabı üzerinde etkili bir komuta veya kontrole sahip olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla

ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Düşmanın malını yok etme veya ele geçirme” savaş suçu: Failin belirli malları imha etmesi ya da onlara el koyması, bu malların karşı tarafın malı olması, bu tür malların, uluslararası silahlı çatışma hukuku kapsamında bu imhaya veya el koymaya karşı korunuyor olması, failin, bu malların korunduğunun farkında olması, imha veya el koymanın askeri zorunluluk dışında olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Vatandaşları düşmanca hak veya eylem gücünden mahrum bırakma” savaş suçu: Failin, bir hukuk mahkemesi önünde bazı hak ve davalarının ortadan kaldırılmasına, askıya alınmasına ya da kabul görmesine etki etmesi, kaldırma, askıya alma veya sona erdirmeye fiilinin düşman bir tarafın vatandaşlarına yönelik olması, failin, kaldırma, askıya alma veya sona erdirmeye işlemini düşman tarafın vatandaşlarını hedef almak için gerçekleştirmesi, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Askeri operasyonlara katılmaya zorlama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi fiilen veya tehditle, söz konusu kişiyi kendi ülkesine veya kuvvetlerine karşı askeri operasyonlara katılmaya zorlaması, söz konusu kişilerin düşman bir tarafın vatandaşı olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yağmalama” savaş suçu: Failin belirli bir mülke el koyması, failin, mülkten mahrum bırakma işlemini mülkü kendi özel veya kişisel kullanımına sokmak için yapması, el koymanın sahibinin rızası olmadan yapılması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zehir veya zehirli silah kullanma” savaş suçu: Failin, kullanımı sonucunda toksik açığa çıkaran bir madde veya silah kullanması, maddenin, toksik özellikleri nedeniyle olağan olaylar sırasında ölüme sebebiyet verecek veya sağlığı ağır tahribata uğratabilecek nitelikte olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla

ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasaklanmış gaz, sıvı, malzeme veya cihazların kullanılması” savaş suçu: Failin gaz, benzeri bir madde veya cihaz kullanması, gaz, madde veya cihazın boğucu veya toksik özellikleri nedeniyle olağan olaylar içerisinde ölüme veya sağlığı ağır tahribata yol açacak nitelikte olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasaklanmış mermilerin kullanılması” savaş suçu: Failin belirli tipte mermi kullanması, mermilerin, sert kaplı veya yarararak ayrılan mermilerden olması, insan bedeninde genişleyen ya da kolaylıkla yassılaştıran çekirdeğe sahip olması ve hukuka aykırı olacak şekilde kullanılması, failin, mermilerin kullanılması durumunda gereksiz acıya veya tahribata sebebiyet vereceğinin farkında olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasak olan silah, mermi veya malzeme veya savaş yöntemlerinin kullanılması” savaş suçu: Silah, mermi veya malzemenin savaşlarda kullanılmasına ilişkin hususların tüzükte yer almasına müteakip geliştirilecektir.

“Kişisel haysiyete hakaret” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından aşağılanması veya başka bir şekilde onurunun kırılması, aşağılamanın, küçük düşürmenin veya diğer ihlallerin ağırlığının, genel olarak kişisel haysiyete karşı bir saldırı olarak kabul edilen eşiği aşması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Tecavüz” savaş suçu: Failin, mağdurun vücudunun herhangi bir yerine cinsel organı sokması ya da mağdurun anal ya da genital açıklığına herhangi bir nesne ya da vücudun herhangi bir parçasını sokması suretiyle bir kişinin vücuduna tecavüz etmesi, tecavüzün, söz konusu kişiye veya başka bir kişiye karşı şiddet, baskı, gözaltı, psikolojik baskı veya gücün kötüye kullanılması korkusundan kaynaklananlar gibi güç kullanarak, güç veya zorlama tehdidiyle, zorlayıcı bir ortamdan yararlanarak ya da kişinin rızası olmadan zorla işlenmesi, fiilin uluslararası

nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cinsel kölelik” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişi üzerindeki hâkimiyetini söz konusu kişi veya kişilerden kazanç sağlamak maksadıyla özgürlükten yoksun bırakma yoluyla (satmak, satın almak, ödünç vermek, takas etmek) kullanması, failin, söz konusu kişi veya kişilerin cinsel nitelikte bir veya birden fazla eylemde bulunmasına yol açması, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla fuhuş” savaş suçu: Failin, rızaları olmadan baskı, gözaltı, psikolojik baskı veya gücün kötüye kullanılması dâhil güç kullanma tehdidi veya zorla bir veya birden fazla kişinin, cinsel nitelikte bir veya birden fazla eylemi gerçekleştirmesine yol açması, failin veya başka bir kişinin, cinsel nitelikteki eylemler karşılığında veya bunlarla bağlantılı olarak maddi veya manevi bir menfaat kazanması ya da kazanma beklentisi içerisinde olması, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla hamile bırakma” savaş suçu: Herhangi bir nüfusun etnik yapısını değiştirmek veya uluslararası hukukun diğer ağır ihlallerini gerçekleştirmek amacıyla failin bir veya birden fazla kadını zorla hamile bırakması, failin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla kısırlaştırma” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından biyolojik üreme kapasitesinden yoksun bırakılması, failin, kişilerin rızaları olmadan ve kişilerin tıbbi ya da tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, failin uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cinsel şiddet” savaş suçu: Failin, rızaları dışında bir veya birden fazla kişiye cinsel nitelikte eylemde bulunması, şiddet, baskı, gözaltı korkusu, kuvvet veya zorlama tehdidiyle bu kişi veya kişilerin cinsel nitelikte bir eylemde bulunmasına neden olması, failin, Cenevre Sözleşmeleri’nin ağır ihlali derecesinde olması, failin, failin neticesinin bilincinde olması, failin uluslararası nitelikte veya bununla

ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Korunan kişileri kalkan olarak kullanma” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla sivilin veya uluslararası silahlı çatışma hukuku kapsamında korunan diğer kişilerin yerini değiştirmesi veya onlardan başka şekilde yararlanması, failin, askeri bir hedefi saldırıdan koruyup kollama, askeri faaliyetleri destekleme veya engelleme niyetini taşıması, fiilin uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cenevre Sözleşmeleri’nin ayırt edici amblemlerini kullanarak nesnelere veya kişilere saldırmak” savaş suçu: Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korumayı gösteren ayırt edici bir amblem veya başka bir kimlik belirleme yöntemini uluslararası hukuka uygun olarak kullanarak failin bir veya birden fazla kişiye, binaya, tıbbi birime, ulaşım aracına veya diğer nesnelere saldırması, failin, bu tür kimlikleri kullanarak söz konusu kişileri, binaları, birimleri, taşıtların veya diğer nesnelere hedef haline getirmeyi amaçlaması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Bir savaş yöntemi olarak yoksun bırakma ve aç bırakma” savaş suçu: Failin, sivilleri hayatta kalmaları için vazgeçilmez olan nesnelere mahrum bırakması, savaşta bir yöntem olarak failin sivilleri aç bırakmayı amaçlaması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Çocukları kullanmak, askere kaydettirmek veya askere almak” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi ulusal silahlı kuvvetlere askere alması, kaydettirmesi veya silahlı çatışmalarda bir veya birden fazla kişiyi aktif olarak kullanması, bahse konu kişilerin 15 yaşından küçük kişiler olması, failin, söz konusu kişi veya kişilerin 15 yaşından küçük olduğunu bilmesi ya da bilebilecek durumda olması, fiilin uluslararası nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

4.5.2.3 UCM Statüsü Md.8 (2) (c)'ye göre savaş suçlarının unsurları

“Cinayet” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından öldürülmesi, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, fiili neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Sakatlama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi özellikle kalıcı olacak şekilde vücut bütünlüğünü bozmak, bir organ veya eklentisini kalıcı olarak sakatlamak ya da çıkarmak suretiyle sakatlamaya maruz bırakması, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiili neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zalimane muamele” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiye ciddi fiziksel veya zihinsel acı veya ıstırap vermesi, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiili neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İşkence” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiye ciddi fiziksel veya zihinsel acı veya ıstırap vermesi, failin, bilgi veya itiraf elde etmek, cezalandırmak, korkutmak veya zorlamak gibi amaçlarla veya her türlü ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle acı veya ıstırap vermesi, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiilin neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Kişisel haysiyete hakaret” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından aşağılanması veya başka bir şekilde onurunun kırılması, aşağılanmanın, küçük düşürmenin veya diğer ihlallerin ağırlığının, genel olarak kişisel haysiyete karşı bir saldırı olarak kabul edilecek derecede olması, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiili neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Rehin almak” savaş suçu: Failin bir veya daha fazla kişiyi alıkoyması, gözaltına alması veya başka bir şekilde rehin tutması, failin söz konusu kişi veya kişileri öldürmekle, yaralamakla veya alıkoymayı sürdürmekle tehdit etmesi, bir devletin, uluslararası bir kuruluşun, gerçek veya tüzel kişi veya bir grup insanın, söz konusu kişi veya kişilerin güvenliği veya serbest bırakılması için hareket etmeye veya hareket etmekten kaçınmaya açık veya zımni olarak zorlamasının amaçlanması, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiili neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasal süreç olmaksızın ceza verilmesi veya infaz edilmesi” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi cezalandırması veya idam etmesi, bu kişilerin, çatışmalarda aktif olarak yer almayan siviller, savaş dışı kişiler, sağlık personeli ya da din personeli kategorisinde olması, failin, kişilerin statüsünün ve fiili neticesinin bilincinde olması, mahkemenin verdiği bir hükmün bulunmaması, hükmün verildiği mahkemenin “sürekli” nitelikte olmaması yani geçici veya özel olması, temel güvencelerden bağımsızlık ve tarafsızlığa ilişkin hususları sağlamaması ya da esasen vazgeçilmez olarak kabul edilen uluslararası hukukun diğer adli garantilerinin mahkeme tarafından yerine getirilmemesi, failin, önceden verilmiş bir hükmün bulunmadığının veya ilgili teminatların reddedildiğinin ve bunların adil bir yargılama için gerekli veya vazgeçilmez olduğunun farkında olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

4.5.2.4 UCM Statüsü Md.8 (2) (e)'ye göre savaş suçlarının unsurları

“Sivillere saldırı” savaş suçu: Saldırının fail tarafından yönetilmesi, sivil nüfus ile çatışmalara doğrudan katılmayan sivillerin saldırının doğrudan hedefi olması, failin, sivil halkı veya çatışmalara doğrudan katılmayan sivilleri yapacağı saldırının hedefi olarak belirlemesi, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanarak nesnelere veya kişilere saldırmak” savaş suçu: Failin, Cenevre Sözleşmeleri kapsamında korumayı gösteren ayırt edici bir amblem veya başka bir kimlik belirleme yöntemini uluslararası hukuka uygun olarak kullanarak bir veya birden fazla kişiye, binaya, tıbbi birime, ulaşım aracına veya diğer nesnelere saldırması, failin, bu tür kimlikleri kullanarak söz konusu kişileri, binaları, birimleri, taşıtların veya diğer nesnelere saldırının hedefi haline getirmesi, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“İnsani yardım veya barışı koruma misyonunda yer alan personele veya nesnelere saldırmak” savaş suçu: Failin saldırıyı yönetmesi, saldırının hedefinin, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca insani yardım veya barışı koruma misyonunda yer alan personelin, tesislerin, malzemenin, birimlerin veya araçların olması, failin, olaya karışan personelin, tesislerin, malzemenin, birimlerin veya araçların saldırının hedefi olmasını amaçlaması, fiilin uluslararası silahlı çatışma hukuku kapsamında sivillere veya sivil nesnelere sağlanan korumadan yararlanan personele, tesislere, malzemeye, birimlere veya araçlara yönlendirilmesi, failin korumanın varlığının bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Korunan nesnelere saldırmak” savaş suçu: Saldırının fail tarafından yönetilmesi, saldırının hedef olarak askeri amacı olmayan, bilim, sanat, eğitim, din veya hayır amaçlı bir veya daha fazla binayı, tarihi anıtları, hasta ve yaralıların toplandığı yerler ile hastaneleri seçmesi, askeri amacı olmayan, bilim, sanat, eğitim, din veya hayır amaçlı bir veya daha fazla binayı, tarihi anıtları, hasta ve yaralıların toplandığı yerler ile hastaneleri saldırının hedefi olarak seçmeyi failin amaçlaması,

fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yağmalama” savaş suçu: Failin belirli bir mülke el koyması, failin, mülkten mahrum bırakma işlemini mülkü kendi özel veya kişisel kullanımına sokmak için yapması, el koymanın sahibinin rızası olmadan yapılması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Tecavüz” savaş suçu: Failin, mağdurun vücudunun herhangi bir yerine cinsel organı sokması ya da mağdurun anal ya da genital açıklığına herhangi bir nesne ya da vücudun herhangi bir parçasını sokması suretiyle bir kişinin vücuduna tecavüz etmesi, tecavüzün, söz konusu kişiye veya başka bir kişiye karşı şiddet, baskı, gözaltı, psikolojik baskı veya gücün kötüye kullanılması korkusundan kaynaklananlar gibi güç kullanarak, güç veya zorlama tehdidiyle, zorlayıcı bir ortamdan yararlanarak ya da kişinin rızası olmadan zorla işlenmesi, fiilin uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cinsel kölelik” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişi üzerindeki hâkimiyetini söz konusu kişi veya kişileri satın almak, satmak, ödünç vermek veya takas etmek veya benzer şekilde özgürlükten yoksun bırakma yoluyla kullanmış olması, failin, söz konusu kişi veya kişilerin cinsel nitelikte bir veya birden fazla eylemde bulunmasına yol açması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla fuhuş” savaş suçu: Failin, rızaları olmadan baskı, gözaltı, psikolojik baskı veya gücün kötüye kullanılması dâhil güç kullanma tehdidi veya zorla bir veya birden fazla kişinin, cinsel nitelikte bir veya birden fazla eylemi gerçekleştirmesine yol açması, failin veya başka bir kişinin, cinsel nitelikteki eylemler karşılığında veya bunlarla bağlantılı olarak maddi veya manevi bir menfaat kazanması ya da kazanma beklentisi içerisinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla hamile bırakma” savaş suçu: Herhangi bir nüfusun etnik yapısını değiştirmek veya uluslararası hukukun diğer ağır ihlallerini gerçekleştirmek amacıyla failin bir veya birden fazla kadını zorla hamile bırakması, fiilin uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zorla kısırlaştırma” savaş suçu: Failin bir veya birden fazla kişiyi biyolojik üreme kapasitesinden yoksun bırakması, fiilin, kişilerin rızaları olmadan ve kişilerin tıbbi ya da tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, fiilin uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Cinsel şiddet” savaş suçu: Failin, rızaları dışında bir veya birden fazla kişiye karşı cinsel nitelikte bir eylemde bulunması, şiddet, baskı, gözüaltı korkusu, kuvvet veya zorlama tehdidiyle bu kişi veya kişilerin cinsel nitelikte bir eylemde bulunmasına neden olması, fiilin, Cenevre Sözleşmeleri’nin ağır ihlali derecesinde olması, failin, fiilin neticesinin bilincinde olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Çocukları kullanmak, askere kaydettirmek ve askere almak” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi ulusal silahlı kuvvetlere askere alması, kaydettirmesi veya silahlı çatışmalarda bir veya birden fazla kişiyi aktif olarak kullanması, bahse konu kişilerin 15 yaşından küçük kişiler olması, failin, söz konusu kişi veya kişilerin 15 yaşından küçük olduğu bilmesi ya da bilmesinin beklenmesi, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Sivilleri yerinden etme” savaş suçu: Sivil nüfusun yerinden edilmesi emrinin fail tarafından verilmesi, bu emrin, sivillerin güvenliği veya askeri zorunluluk nedeniyle verilmemiş olması, failin, bu emri vererek bu yer değiştirmeyi gerçekleştirebilmesi, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Haince öldürme veya yaralama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi, uluslararası hukuk kuralları uyarınca silahlı çatışmalarda geçerli olan korumaya hak sahibi oldukları veya kendilerinin bu korumaya uymakla yükümlü olduklarına dair güven veya inanç vererek davet etmesi, failin söz konusu inanca veya güvene ihanet etme niyeti taşıması, söz konusu kişi veya kişileri fail tarafından öldürülmesi veya yaralanması, fail tarafından bu inancın veya güvenin, söz konusu kişi veya kişileri öldürmek maksatlı kullanması ya da bu maksatlı yararlanılması, söz konusu kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Bağışlamayı reddetme” savaş suçu: Failin hiç kimsenin hayatta bırakılmayacağını beyan etmesi veya emretmesi, bu beyan veya emrin, düşmanı tehdit etmek veya hiç kimsenin hayatta bırakılmayacağı temelinde düşmanlık yaratmak amacıyla verilmesi, failin, beyan veya emrin muhatabı üzerinde etkili bir komuta ve kontrol yetkisinin bulunması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Sakatlama” savaş suçu: Failin, bir veya birden fazla kişiyi özellikle kalıcı olacak şekilde vücut bütünlüğünü bozmak, bir organ veya eklentisini kalıcı olarak sakatlamak ya da çıkarmak suretiyle sakatlamaya maruz bırakması, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, bu kişi veya kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Tıbbi veya bilimsel deneyler” savaş suçu: Bir veya birden fazla kişinin fail tarafından tıbbi/bilimsel bir deneye tabi tutması, deneyin söz konusu kişi veya kişilerin ölümüne neden olması, fiziksel veya zihinsel sağlığı veya bütünlüğü için ciddi tehlike yaratması, fiilin, söz konusu kişi veya kişilerin yararı hilafında ve ilgili kişi veya kişilerin tıbbi, dışçılık veya hastane tedavi gereksinimleri dışında gerçekleştirilmesi, bu kişi veya kişilerin karşı tarafa mensup olması, fiilin

uluslararası olmayan nitelikte bir silahlı çatışma bağlamında veya bununla ilişkilendirilecek biçimde gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Düşmanın malını yok etme veya ele geçirme” savaş suçu: Failin belirli malları imha etmesi ya da onlara el koyması, bu malların karşı tarafın malı olması, bu tür malların, uluslararası silahlı çatışma hukuku kapsamında bu imhaya veya el koymaya karşı korunuyor olması, failin, bu malların korunduğunun farkında olması, imha veya el koymanın askeri zorunluluk dışında kalması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Zehir veya zehirli silah kullanma” savaş suçu: Failin, kullanımını sonucunda toksik açığa çıkaran bir madde veya silah kullanması, maddenin, toksik özellikleri nedeniyle olağan olaylar sırasında ölüme sebebiyet verecek veya sağlığı ağır tahribata uğratabilecek nitelikte olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasaklanmış gaz, sıvı, malzeme veya cihazların kullanılması” savaş suçu: Failin gaz, benzeri bir madde veya cihaz kullanması, gaz, madde veya cihazın boğucu veya toksik özellikleri nedeniyle olağan olaylar içerisinde ölüme veya sağlığı ağır tahribata yol açacak nitelikte olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

“Yasaklanmış mermilerin kullanılması” savaş suçu: Failin belirli tipte mermi kullanması, mermilerin, sert kaplı veya yararak ayrılan mermilerden olması, insan bedeninde genişleyen ya da kolaylıkla yassılaştıran çekirdeğe sahip olması ve hukuka aykırı olacak şekilde kullanılması, failin, mermilerin kullanılması durumunda gereksiz acıya veya tahribata sebebiyet vereceğinin farkında olması, fiilin uluslararası olmayan nitelikte veya bununla ilişkilendirilecek biçimde bir silahlı çatışma bağlamında gerçekleşmiş olması, failin silahlı çatışmanın varlığının farkında olmasıdır.

5. SAVAŞ SUÇLARININ YARGILAMA YETKİSİ

5.1 Genel Olarak

Kanunsuz suç ve ceza olmaz ceza hukukun genel prensiplerinden biridir. Suçların kodifikasyonu kadar pratikte bu kodifikasyonu eyleme geçirecek yargılamaların yapılması ve yargılama neticesinde suçlu bulunanlara cezaların verilmesi adaletin sağlanması bakımından çok önemlidir. Her nevi suç için bunun geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu kapsamda savaş suçlarının da yargılanması tarih boyunca bir gereklilik arz etmiştir.

Savaş suçu işleyenlerin savaş esnasından veya savaş sonrasında tespit edilip yargılanması tarihsel süreçte oldukça zor olmuştur (Aslan, 2006, p. 189).

Savaş suçlarının yargılanması ulusal düzeyde olabileceği gibi uluslararası düzeyde de olabilir. Devletler ulusal düzeyde mülkilik ilkesine dayanarak kendi ülkesinde işlenen suçlar bakımından yargılama yapabileceği gibi belirli şartlar altında bağlantılı olması kaydıyla kendi vatandaşı ya da devletine karşı işlenen savaş suçu faillerini ülkesi dışında da yargılama yetkisine sahiptir. Bazen de devletler bağlantılı olmasa dahi savaş suçlarını evrensellik ilkesine göre yargılayabilmektedir. Bu kapsamda; Almanya Koblenz Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin 2022 yılında açıkladığı bir karar dünya çapında ilgi çekmiştir¹⁵⁸. Koblenz Eyalet Yüksek Mahkemesi, yargı yetkisinin gerekçesini “uluslararası hukuk açısından ana suçları teşkil eden suçların cezai olarak kovuşturulmasının tüm insanlığı ilgilendirdiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır” diyerek açıklamıştır. Savaş suçlarının ülke içinde olduğu gibi ülke sınırları dışında da güvenli bir sığınak bulamamaları gerektiği düşüncesi yargılamanın mantığını açıklamaktadır.

Savaş suçları uluslararası düzeyde statüleri taraf devletler tarafından onaylanmış uluslararası ceza mahkemeleri vasıtasıyla yapılmaktadır. Kısaca devletler ülkesinde işlenen savaş suçlarını mülkilik ilkesine, aleyhine işlenen savaş suçlarını

¹⁵⁸ Detay için bkz. Kaynakça Url-123.

koruma ve gerçeklik ilkesine, uluslararası bir sözleşmeden ya da iç hukuktan doğan bir hakkı ihlal eden savaş suçlarını ise yetki ilkesine ve diğer savaş suçlarını ise evrensellik ilkesine göre ulusal ya da uluslararası düzeyde yargılama yapma imkânına sahiptir.

5.2 Ulusal Mahkemelerde Yargılama

Uluslararası teamül hukukuna göre savaşan devletler savaş suçu işleyen vatandaşlarını cezalandırmak zorundadır. Hatta askeri ya da sivil kendi ülkesinde savaş suçu işleyen yabancıları da cezalandırmayla yetkilidirler (Oppenheim, 1962, p. 355). Savaş suçlarının yargılanması kapsamında ilk akla gelen savaş suçlarının ulusal mahkemelerde yargılanmasıdır (Yılmaz, 2001, p. 48). Ulusal mahkemelerde yargılamanın, devam eden bir pratiğin savaş suçlarına uyarlanması şeklinde ortaya çıkacağı tahayyül edilirse ilk başta yargılamanın kolay olacağını akla gelse de aslında siyasal motiflerin ağır bastığı bir yargılamada adaletin sağlanmasından ve tarafsız bir yargılamadan çok da söz edilemez. Leipzig mahkemelerinden elde edilen olumsuz geri bildirimler halen hafızalardan silinememiştir (Draper, 1973, p. 156). Bazen de savaşın yıkıcı etkisiyle o ülkede mahkemelerin görev yapamaması gibi durumlar da olabilir. Bu kapsamda Ruanda örneği unutulmamalıdır (Önok, 2003, p. 8).

Savaş suçlarının yargılanmasında diğer bir yol ise savaş suçundan mağdur olmuş devlete yargılama yapılma hakkının devredilmesidir. Bu yöntem genellikle mutlak egemenlik gücünü elinde bulunduran devletlerin başvurmaktan kaçındığı ancak mütekabiliyet ilkesinde olduğu gibi istisnai olarak tercih ettiği bir yöntem olmuştur. Hiçbir devlet kendi vatandaşının başka bir devlet tarafından yargılanmasından memnuniyet duymaz. Ayrıca böyle bir yargılamada tarafsızlık ilkesine riayet edilmesi prensibi tehlikeye düşer.

Savaş suçlarının yargılanmasında 21'inci yy'a gelinceye kadar Nürnberg, Uzak Doğu, Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri hariç ulusal yargı organları kullanılmıştır (Aslan, 2006, p. 190). Zaten bu döneme kadar savaş suçu kabul edilen eylemler iç hukukta suç sayılan eylemlerden oluşmakta ve yapılan yargılamalar dayanağını iç hukuktan ve ulusal ceza yasalarından dayanak almaktadır (Wolfrum, 1994, p. 184). Ancak 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nden sonraki dönemde uluslararası antlaşmalar taraf devletlere, teamül hukuku da taraf olsun ya da olmasın bütün devletlere savaş suçları ile ilgili sorumluluklar isnat etmektedir. Bu

yükümlülükler; savaş suçlarını fiilen cezalandırmak için mevzuat oluşturmak, faillerin araştırılması ve faillerin yargılanmasıdır (Aslan, 2006, p. 192). Burada dikkat edilecek husus savaş suçları kapsamında yapılacak ulusal yargılamaların uluslararası antlaşmalara aykırı olmayacak şekilde yapılmasıdır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaş suçu failleri için yapılan yargılamaların birçoğunun ister işgal edilen topraklarda ister müttefik devlerin kendi topraklarında olsun ulusal nitelik taşıdığı ve bu ülkelerin iç hukukuna göre yargılamaların yapıldığı göze çarpmaktadır (Aslan, 2006, p. 193). Yapılan yargılamaların ceza hukukun temel prensiplerinden mülkiyet ilkesi doğrultusunda yapıldığını söyleyebiliriz. Yapılan yargılamalarda bazen özel bir yasa çıkartıldığını bazen de var olan yürürlükte olan yasal düzenlemelere göre yargılamanın yapıldığı görülmektedir.

5.3 Uluslararası Mahkemelerde Yargılama

Savaş suçlarının karmaşık yapısı, ulusal ceza yasalarının uyum eksiliği, siyasi otoritenin baskısı ve bazen de barışı sağlamak amacıyla yargılamanın feda edilmesi gibi nedenlerle ulusal düzeyde yapılan savaş suçu yargılamalarında zorluklar yaşanmış, savaş suçlarının büyük kısmının cezasız kalmasıyla adalet tam olarak sağlanamamıştır. Sonuç olarak ulusal mahkemeler savaş suçu işleyenler de dâhil uluslararası suçları işleyenleri her zaman tam olarak yargılayamadığı için bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur (Sunga, 1992, p. 31).

Bazı yazarlara göre uluslararası ceza mahkemelerin savaş suçlarını yargılamada kullandığı yasal dayanak hukukun genel prensiplerinden olan evrensellik ilkesidir (Aslan, 2006, p. 198). Bu ilke özellik arz eden bazı suçların cezalandırılmamasının önüne geçilmesi amacıyla kabul edilmiş olan bir ilkedir ve her devlete bu suçları yargılama yetkisi verir. Uluslararası hukukta çok ağır niteliklerinden dolayı savaş suçları bu kategorideki yargılamaya dâhil olan suçlardandır (Yılmaz, 2001, p. 66).

Uluslararası ceza mahkemesinin kurulması fikri antik çağa kadar dayanmaktadır (Alpkaya, 2002, p. 1). Bu konuda ilk gelişme, 1674 yılında kurulan ve imparator Heigenbach'ın "tanrının ve insanların kanunlarını ihlal etmek ve

askerlerini sivil halkın ırzına geçirerek öldürmek” suçundan hüküm giymesi ile sonuçlanan Roma-Germen İmparatorluğu Mahkemesi olmuştur (Tezcan, 2000, p. 272). Uluslararası suçların uluslararası bir yargı organı tarafından yargılanmasına yönelik fikirler 19 yy. da kendisini göstermiş (Karakehya, 2008, p. 136) ancak değişik nedenlerle bu fikirler reddedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası, Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Versay Barış Antlaşması’na göre kurulması öngörülen bir özel mahkemede yargılanmasının Hollanda’nın kendisini teslim etmemesi sebebiyle gerçekleşmemesi buna en güzel örnektir (Alibaba, 2000, p. 184). Milletler Cemiyeti’nin çabası da dâhil uluslararası bir ceza mahkemesi kurulmasına yönelik girişimler başarısız olsa da İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen önce 1937 yılında bir anlaşma metni hazırlanmıştır (Töngür, 2005, p. 5). Bu anlaşma metni bir irade göstergesi olsa da İkinci Dünya Savaşı sebebiyle hayata geçirilememiştir (Ratner, 2003, p. 446).

Uluslararası düzeyde savaş suçlarının yargılanması Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi ve Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemesi kurulana kadar yapılamamıştır. Bu mahkemeler uluslararası suçlarda bireysel sorumluluğu getirmiş ve bu sorumluluğa esasen fiilen yargılama yapılmıştır. Bu mahkemeleri, 1993 yılında Yugoslavya’da savaşın başlamasına müteakip BM Güvenlik Konseyi’nin kararı ile özel bir mahkeme (ad hoc) olan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurulması takip etmiştir.

Daha sonra Ruanda’da yaşanan olaylar, Güvenlik Konseyi’nin, Ruanda hükümetinin talebi üzerine, 08 Kasım 1994 tarihli kararıyla Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurulmasını gerektirmiştir. Bu mahkemeler savaş suçlarının yargılanmasında daimî adaleti sağlamak amacına hizmet etmişlerdir. Ancak; dünya üzerinde hala sürmekte olan silahlı çatışmalara son vermek, uluslararası barış ve adaleti sağlamak ve korumak, uluslararası toplumun vicdanını yaralayan suç faillerinin cezasız kalmasına son vermek, gelecekte suç işleyebilecek potansiyel suçluları caydırmak ve Ad hoc mahkemelerin eksikliklerine çözüm oluşturmak maksadıyla daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması ihtiyacı devam etmiştir (Karakehya, 2008, p. 142). Nihayet 17 Temmuz 1998’de Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nün kabul edilmiş, 1 Temmuz 2002’de yürürlüğe girmiş ve daimî bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Mezkûr mahkemelerden sadece UCM süreklidir ve faaliyetine devam etmektedir. Savaşın bütün ağır ve yıkıcı

etkisine rağmen savaş suçlarının uluslararası bir ceza mahkemesinde yargılanmasının ve daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasının bu kadar gecikmesi ceza hukukunun cezalandırma özelliği ile mutlak şiddet tekeli ve egemenliği elinde bulunduran devlet otoritesinin çelişkisinden kaynaklanmaktadır. Esasen egemen olanın boyun eğmesi söz konusu olamaz (Pazarcı, 1998, pp. 20-28). Devletleri egemenlik göstergelerinden biri olan yargılama ve cezalandırma erklerini teslim etmeleri noktasında gönülsüzdürler.

Bu kapsamda savaş suçlarını yargılayan uluslararası mahkemelere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

5.3.1 Nürnberg uluslararası askeri mahkemesi

İki dünya savaşını yaşayan insanlık, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşların bittiğini düşünmekteydi. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bunun büyük bir yanlışlığı olduğu çok acı bir şekilde görüldü (Parlak, 2015, p. 40). Hatta İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan insan hakları ihlalleri birincisinden görece daha vahim ve fazlaydı (KOCA (2013)'den aktaran Parlak, 2015, p. 40).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra galip devletler kayıtsız şartsız teslim olan Almanya'da bir askeri hükümet kurmuştur. Almanya savaş sonrasında tamamen çöktüğü için bu otorite yüksek bir otoritedir. Aynı zamanda bir işgal otoritesidir. Bu otoritenin egemenliği hukuken değil işgal ile fiilen elinde bulundurduğu söylenebilir. Bu askeri hükümet kendi otoritesini temsilen Müttefikler Kontrol Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyonun, Alman hükümetinin yerine geçtiği ve yargılama erkine sahip olduğu kabul edilmektedir (Aslan, 2006, p. 209). Savaş suçlarının yargılanması zaten İkinci Dünya Savaşı sonrası yapılan ve son önemli toplantı olarak adlandırılan Postdam Konferansı'nda alınan kararlardan biridir (Sözmezoğlu, 2005).

Nihayet 8 Ağustos 1945 tarihinde Londra Antlaşması'nı imzaladılar. Bu antlaşmaya göre Nürnberg'de Uluslararası Askeri Mahkemesi'nin kuruluşu, yetkisi ve işleyişi antlaşmaya ekli bir Statü ile belirlenmiştir (Odman, 1996). Mezkur Londra Antlaşması daha sonra Naziler tarafından işlenen suçları yargılamak üzere uygulanmıştır. Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar olmak üzere üç uluslararası suç tipini yargılamak ile yetkilendirilmiştir. Nürnberg'in yer olarak seçilmesi tesadüfi değildir çünkü savaşta bombardımandan en az hasar gören yerlerden biridir. Şehirde yeterli büyüklükte bir

adalet sarayı ve yakınında da yıkılmamış bir hapisane bulunmaktaydı. Ayrıca bu şehir Nazi liderlerinin kongrelerini yaptıkları da yer olarak sembolik bir önemi de vardır. Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi büyük savaş suçlarının yargılanmasına 20 Kasım 1945'te başlamış ve ilk hüküm yaklaşık bir yıl sonra verilmiştir (Poroy, 1948, p. 57).

Mahkeme İkinci Dünya Savaşı'nda fiilleri coğrafi olarak mahalleştirilemeyen tek, grup ya da örgüt üyesi olarak işlenen suçlarının faillerini yargılamak ile kurulmuştur. Statüde yargılanacak kişilerin mihver devletlerinin hizmetindeki savaş suçları failleri olduğu ifade edilmiştir (Aslan, 2006, p. 210). Yargılamalarda sadece asli failler değil suça azmettiren ve suça teşvik edenler, yani üst düzey Alman siyasi ve askeri kişiler yargılanmıştır.

Mahkemenin usul kuralları açısından da etkili uygulamaları olduğu söylenebilir. Usul kurallarını mahkeme statüsü ile belirlemiştir. Örneğin, mahkemede giyabi yargılamalar yapılmıştır. Yargılamalar “Alman büyük savaş suçlularını” süratli ve adil bir şekilde cezalandırma niyeti taşımaktadır. Verilen hüküm gerekçeli ve kesin nitelik taşımaktadır. Mahkemede ölüm ve uygun görülecek hapis cezaları verilebilmektedir. Mahkeme dışında sadece Kontrol Komisyonu cezalarla ilgili tasarruf imkanına sahiptir yani cezaları artırıp azaltabilmektedir.

Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi'nin, düşman ülkenin askeri mahkemelerinde savaş suçu yargılaması yaparak o zamanın şartlarına göre uluslararası teamülleri yansıttığı söylenebilir.

Bütün bunların yanında mahkeme ile ilgili eleştiriler de getirilebilir. Örneğin, yargılamalarda “*nullum crimen sin lege*¹⁵⁹” ve “*nemo judex in sua causa*¹⁶⁰” hukuk genel ilkelerine aykırılık olmuştur (Tiryakioğlu, 1963). Bu sebeplerle mahkemede yapılan yargılamaların galip devletlerin zararlarının tatmin ve tazminine hizmet ettiği için sürekli bir adalet arayışından çok geçici bir yargılama maksatlı yapıldığı eleştirisi haksız sayılmaz.

NUAM savaş suçlarının yargılanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Birden fazla devlet tarafından kurulduğu için uluslararası niteliktedir. Belirli coğrafyadaki savaş suçlarını yargılamak maksadıyla kurulduğu için genel değil, yani olağanüstü ve

¹⁵⁹Kanunsuz suç ve ceza olmaz

¹⁶⁰Kimse kendi davasının yargıç olamaz

ad hoc (*özel*) nitelikli bir mahkemedir. Olağanüstü olması, yargılama yetkisindeki ihlallerin gerçekleşmesinden sonra mahkemenin (*ex post facto*) kurulmasından, özel olması ise, sadece belirli suç tiplerini yargılama yetkisine sahip olmasından mütevellittir (Tezcan, 2000). Savaş suçu işlediği düşünülen kişileri yargıladığı için savaş suçlarında bireysel sorumluluğun en önemli kaynağıdır. Üst düzey siyasi ve askeri kişileri yargıladığı için devlet başkanı dokunulmazlığı dahil savaş suçları karşısında yargı dokunulmazlığının geçerli olmadığı prensibini getirmiştir. Savaş suçu dışında barışa ve insanlığa karşı suçlar kavramını ortaya çıkarmıştır.

5.3.2 Uzak Doğu uluslararası askeri mahkemesi

NUAM'nin kuruluşunu müteakiben 19 Ocak 1946 tarihinde Pasifik Savaş Alanı Başkomutanı yetkisi dâhilinde resmi şekilde yayımladığı özel bir kararname ile Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemesi'ni (UDUAM) kurmuştur (Odman, 1996). Mahkeme, statüsünün kabul edilmesiyle “Japon büyük savaş suçlarının yargılamasını” yapmak maksadıyla 26 Nisan 1946 tarihinden itibaren çalışmaya başlamıştır.

NUAM ile aralarında çok büyük benzerlikler vardır ve mahkeme statülerinin küçük farklılıklar dışında hemen hemen aynı olduğunu iddia eden yazarlar vardır. (Aslan, 2006, p. 214). Aralarındaki bu denli benzerliklerden dolayı her iki mahkemenin yaptığı yargılama “Nürnberg Yargılamaları” adı ile anılmaktadır (Parlak, 2015, p. 45). Yine de aralarındaki hâkim sayısı, kullanılan lisan, savcı sayısı, ulusal mahkemelere yargı yetkisi tanıyıp tanınamaması hususlarında temel farklar mevcuttur. Ayrıca; UDUAM, NUAM'ın aksine bir sözleşme ile kurulmuştur.

UDUAM savaş suçlarının işlenmesine ilişkin başlangıç tarihi koymamıştır. Yer olarak coğrafi bir sınırlama getirmemekle birlikte pratikte yapılan yargılamaların Uzak Doğu bölgesinde işlenen savaş suçları ihtiva ettiği anlaşılmaktadır.

Uluslararası ceza hukukunun gelişimi ve savaş suçlarının yargılanması açısından, “Nürnberg Yargılamaları”, NUAM ve UDUAM statüsünde yer alan kuralların kodifiye edilerek pozitif uluslararası hukukun bir parçası haline getirilmesi ile Nürnberg ilkelerini ortaya çıkarmış ve geleceğe ışık tutmuştur. Mezkûr mahkemeler, yanlış ve adil olmayan uygulamalara sebebiyet verseler de bugün sahip olduğumuz insani değerlere bir katkı ve uluslararası ceza hukuku bakımından savaş suçlarının yargılamasında yeni bir dönem olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

5.3.3 Eski Yugoslavya uluslararası ceza mahkemesi

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi; NUAM ve UDUAM'nin ardılı niteliğindedir. Mahkemenin kurulmasına sebep olan başlıca faktör, Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nde yaşanan olayların uluslararası barış ve güvenliği sekteye uğratmasıdır. Eski Yugoslavya'da 1991-1994 yılları arasında 250000 kişi ölmüş, 2 milyondan fazla kişi memleketinden uzaklaştırılmıştır (Aksar, 2003, p. 17).

Eski Yugoslavya'da bir mahkeme kurulması fikri ilk kez 1992 yılında Birleşmiş Milletler düzeyinde dile getirilmiştir (Odman, 1996, p. 140). Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvveti kendisinden beklenen etkiyi gösterememiş ve sürdürülen barbarlık kapsamında insan hakları uzmanlarının hazırladığı raporlar İnsan Hakları Komisyonu'nun önünde gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 25 Mayıs 1993 tarihli ve 827 sayılı kararı ile Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü kabul edilmiştir, aslında bu karar 808 sayılı kararın uygulanması niteliğindedir. (Alpkaya, 2002, p. 28). Statünün başlangıcında aynen "Eski Yugoslavya topraklarında, 1991'den itibaren işlenen uluslararası hukukun ciddi şekilde ihlallerinden sorumlu olan kişilerin yargılanması amacıyla, Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII'nci bölümüne dayanılarak Güvenlik Konseyi tarafından kurulan Uluslararası Mahkeme..." yazmaktadır. Bu ifadelerden mahkemenin yasal dayanağının Birleşmiş Miller Antlaşmasının VII'nci bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Mezkûr bölüm Güvenlik Konseyi'ne barışın bozulması durumunda geçici önlemler ile silahlı kuvvetlerin kullanılması dâhil zorlayıcı önlemler alma yetkisi tanımıştır. Ayrıca antlaşmaya üye devletler için bu bölüme dayanarak alınan bu kararlar bağlayıcı niteliktedir (Aslan, 2006, p. 217). Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VII'nci bölümünde Güvenlik Konseyi'ne Uluslararası Ceza Mahkemesi kurma yetkisi veren herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu açıdan hukuki bir dayanaktan yoksun olma söz konusu olmuştur. Bu noktada genel bir uzlaşma ve sözleşme ile çözüm yoluna gidilebilecekse de uluslararası bir antlaşmanın çok zaman alması, antlaşmanın sadece imzalayan ve onaylayan devletleri bağlaması ve Eski Yugoslavya topraklarında oluşan devletlerin bu antlaşmayı imzalamalarının gerektiği gibi zorluklardan dolayı antlaşma ile mahkeme kurulması fikrinden vazgeçildiği anlaşılmaktadır. Müteakiben Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından hazırlanan raporda "... Bu bağlamda, Güvenlik Konseyi'nin Şart'ın VII'nci Bölümüne dayanarak uluslararası mahkemenin statüsünü

belirlenmesi uygundur...” görüşü yer almıştır (Odman, 1996, p. 145). Zaten Yugoslavya dışında hiçbir devlet bu mahkemenin kurulmasına karşı çıkmadığı gibi Birleşmiş Milletler çerçevesinde de destek vermiştir (Aslan, 2006, p. 218).

Mahkeme sadece gerçek kişileri yargı yetkisi kapsamına almıştır. Bu yönüyle gerçek kişilere ek olarak Gestapo, SS ve Nazi Partisi Yönetim Kurulunu suç örgütü olarak ilan eden (Alpkaya, 2002, p. 5) Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi’nden farklıdır. Statü gereği EYUCM ile Yugoslavya ulusal mahkemeleri arasında “yarışan yetki” mevcuttur ve EYUCM ulusal mahkemeler karşısında önceliğe sahiptir.

Mahkeme konu bakımından 1949 Cenevre Sözleşmeleri’nin ağır ihlali, savaş hukuku veya gelenek ihlallerini, soykırım ve insanlığa karşı suçları yargılama kapsamına almıştır (Ertuğrul, 2007, p. 137).

Mahkeme yer ve zaman bakımında Eski Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ülkesinde, 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren işlenen suçları yargılama ile yetkilidir.

EYUCM birçok yönden eleştirilmiştir. Mahkemenin yetkisiz olduğu, yargısal değil siyasi bir organ olduğu ileri sürülmüş ve tarafsız olmadığı eleştirileri getirilmiştir (Ertuğrul, 2007, p. 147). Tüm eleştirilere rağmen EYUCM, daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması fikrini güçlendirmiş ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kurulmasına öncülük etmiştir.

EYUCM kendisini ihdas eden otoriteden bağımsız olarak varlığına devam etmiş, gerekli gördüğünde ulusüstü bir otorite olarak devletleri ve uluslararası örgütleri kendi otoritesine tabi kılmıştır (Alpkaya, 2002, p. 40). EYUCM’yi tarihin ilk uluslararası ceza mahkemesi olarak kabul eden yazarlar vardır (Aslan, 2006, p. 232). Ayrıca uluslararası antlaşmadan ziyade Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin kararı ile kurulmasıyla da bir ilke imza atmıştır. Bu yönleriyle EYUCM savaş suçlarının daimî bir uluslararası ceza mahkemesinde yargılanması yolunda önemli bir aşamadır.

5.3.4 Ruanda uluslararası ceza mahkemesi

Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulana kadar geçen süreçte uluslararası suçlarda bireylerin ceza sorumluluğu kapsamında 20’nci yy. da kurulmuş ve

yargılama yapmış dört önemli mahkeme vardır, bunlar NUAM, UDUAM, EYUCM ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'dir (RUCM) (Gül, 2018).

RUCM, BMGK tarafından 1 Ocak 1994- 31 Aralık 1994 tarihleri arasında Ruanda ve komşu devletlerde işlenen soykırım ve uluslararası insancıl hukukun diğer ciddi ihlallerinden sorumlu kişileri yargılamak amacıyla kurulmuştur. Ruanda hükümeti tarafından mahkeme kurulması talebini BMGK'ne iletmiştir. Tıpkı EYUCM'de olduğu gibi RUCM'de yasal dayanağını BMGK'nin kararına istinaden Birleşmiş Milletler Antlaşması VII'nci bölümünden almaktadır. İki mahkeme arasındaki en önemli fark RUCM'un uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalarda işlenen suçları yargılamak amacıyla kurulmuş olmasıdır.

RUCM sadece gerçek kişileri yargılamakla yetkilendirilmiştir. Mahkemenin konu bakımında yetkisi soykırım, insanlığa karşı suçlar ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalara uygulanan uluslararası hukuk kurallarının ağır ihlallerini kapsamaktadır. Mahkeme, Ruanda ve Ruanda vatandaşlarının uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerini işlediği komşu ülkeler olacak şekilde yer bakımında yargılamaya yetkilidir. Zaman olarak ise 1 Ocak-31 Aralık 1994 tarihinde işlenen ve statüde belirtilen suçların yargılanmasını ihtiva eder.

RUCM ulusal mahkemeler ile yetki konusunda yarışan yetkiye sahiptir ve uyuşmazlık durumunda öncüdür yani yetki üstünlüğüne sahiptir.

RUCM'de savcı resen ya da kendisine gelen bilgi üzerine harekete geçmektedir. Sadece hapis cezası vermeye yetkilidir. Bu cezanın süresi ulusal mahkemeler ile uyumlu olacaktır.

RUCM'nin suça konu eylemler yapıldıktan sonra kurulduğu için doğal hâkim ilkesini ihlal ettiğini iddia eden yazarlar vardır (Bozkurt, 2010, p. 82). Dahası, kanunsuz suç olmaz, aynı suçtan birden fazla yargılama yapılamaz gibi ilkelerin ihlal edilmesi neticesinde adaletin tam sağlanmasına yönelik güvenin olmadığı da iddia edilmiştir.

RUCM bir ad hoc mahkemedir ve yargılamaları belirli olaylar ile sınırlıdır. 2012 yılında son yargılamasını yaparak misyonunu tamamlamıştır. Mahkeme tüm eleştirilere rağmen uluslararası ceza mahkemesinin kuruluş sürecine katkıda bulunması açısından önem arz etmektedir.

5.3.5 Uluslararası ceza mahkemesi

Son yüzyılda dünya genelinde artan gayri insani fiiller ve insan hakları ihlalleri kamuoyu nezdinde uluslararası bir yargı mekanizmasının gerekliliğini ortaya koysa da bu düzeyde bir yargı sisteminin kurulmasının ve hayata geçirilmesinin oldukça güç olduğu anlaşılmıştır. Bir tarafta; uluslararası ceza mahkemesi kurulması fikrinin, devletlerarası iş birliğini zedelemesi, uluslararası ceza hukuku olmadan mahkemenin kurulmaması gerektiği, mahkemenin verdiği kararların icra edilmesini sağlayacak uluslararası bir zorlama mekanizmasının olmaması gerekçeleriyle iyi bir fikir olmadığı savunulmuştur (Lütem, 1951, p. 211). Diğer tarafta NUAM ile uluslararası hukukta bireylerin ceza sorumluluğunun olduğu yaklaşımıyla uluslararası bir ceza mahkemesi kurulmasının gerekli olduğu savunulmuştur (Göze, 1956, p. 33). Ayrıca mahkemenin niteliği konusunda da bir görüş birliği olduğu söylenemez (Aslan, 2006, p. 236).

Uluslararası ceza mahkemesinin kurulma yöntemi olarak değişik alternatifler ortaya atılmıştır. Mahkemenin BM'nin bir organı olarak kurulması, Çok taraflı uluslararası bir sözleşme ile kurulması ve son olarak BM Genel Kurulu kararı ile kurulması seçenekleri mütalaa edilmiştir (Aslan, 2006, p. 236).

Daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin hayata geçirilmesi doğrultusundaki somut adımların, 1989 yılında Trinidad-Tobago tarafından uyuşturucu maddelerin yasadışı ticareti ile uğraşan kişilerin yargılanması için BM'lere yaptığı talep ve uluslararası toplum tarafından Irak'ın Kuveyt'i işgali neticesinde Irak lideri Saddam Hüseyin'in yargılanması talebi neticesinde atıldığı görülmektedir.

Nihayet, Roma'da 15 Haziran ile 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında toplanan BM Diplomatik Konferansı'nda tasarı ve değişiklik önerileri tartışılmış, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü 120 devletin olumlu, 7 devletin olumsuz ve 21 devletin de çekimser oyu ile kabul edilerek 18 Temmuz 1998 tarihinde tüm devletlerin imzasına açılmıştır. Statü'nün, 11 Nisan 2002 tarihinde 66 devlet tarafından onaylanmasından sonra, mahkeme, 11 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla faaliyetine başlamıştır. UCM'nin yapısını ve işleyişini düzenleyen bu statü bir giriş kısmı ile 128 maddeden oluşan on üç bölümlük bir metinden ibarettir. Mevcut uluslararası teamüllerin kodifikasyonundan ötedir. Yeni bir uluslararası örgüt oluşturan ve taraf olmayan devletleri de bağlayıcı olan sui generis bir belgedir (Aslan, 2006, p. 240).

UCM'nin aynen statüsü gibi sui generis bir mahkeme olduğu söylenebilir. UCM; sürekli nitelikteki ilk uluslararası ceza mahkemesi olması, devletleri değil, kişileri yargılamak üzere kurulmuş olması, bağımsız bir uluslararası yargı organı olması, yargı yetkisinin ulusal yargı yetkisini tamamlayıcı nitelikte olması, yargı yetkisinin geçmişe yönelik olmaması ve statü sahibi kişileri ceza kovuşturmasından koruyan teminat veya dokunulmazlıkların öngörülmemiş olması nedeniyle diğer mahkemelerden ayrılır (Aslan, 2007, pp. 61-64).

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kişiler bakımından (*ratione personae*) yetkisi gerçek kişileri kapsamaktadır¹⁶¹. Mahkeme yetkisine giren suçlarla ilgili olarak suçu bizzat işleyen, işlenmesini emreden, isteyen ya da özendiren, suçun işlenmesine yardımcı ya da ortak olan ya da herhangi bir biçimde suçun işlenmesine ya da teşebbüsüne katılan kişileri yargılama yetkisine sahiptir¹⁶². Buna karşılık, Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Hükümet Üyesi olmak dâhil resmî görevde olmak, Mahkeme'nin yetkisini kaldırmadığı gibi¹⁶³, askerî lider ya da üst düzey yöneticilerin emir ya da otoritesi altındaki kişilerin anılan üstlerinin bilgisi dâhilinde ya da bilgisi dâhilinde olması gereken durumlarda, eğer anılan üst gerekli ve makul engelleyici önlemler almadıysa, bu üstler de kişisel olarak cezaî açıdan sorumlu tutulmaktadır¹⁶⁴.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin suçlar bakımından (*ratione materiae*) yetkisinin kapsamında soykırım suçu, insanlığa karşı suç, dar anlamda savaş suçu ve saldırı suçu yer almaktadır¹⁶⁵. Ancak, saldırı suçunun, statünün yürürlüğe girmesinden 7 yıl sonra koşullarının ve uygulamaya konulmasının saptanmasına kadar, mahkemece bir işleme bağlı tutulması askıya alınmış bulunmaktadır¹⁶⁶. Anılan suçlarla ilgili olarak soykırım suçu ve insanlığa karşı suçun barış zamanı ya da savaş zamanı işlenmesinin olanaklı bulunduğu ve dar anlamdaki savaş suçlarının da uluslararası silahlı çatışmaları ve uluslararası olmayan silahlı çatışmaları

¹⁶¹Bknz. Roma Statüsü Md.25/1

¹⁶²Bknz. Roma Statüsü Md.25/3

¹⁶³Bknz. Roma Statüsü Md.27

¹⁶⁴Bknz. Roma Statüsü Md.28

¹⁶⁵Bknz. Roma Statüsü Md.5/1

¹⁶⁶Bknz. Roma Statüsü Md.2,121,123

kapsadığının altını çizmek uygun olacaktır. Statü'ye taraf olan bir devletin bu suçlarla ilgili olarak mahkemenin yetkisini kabul etmiştir¹⁶⁷.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü yer bakımından (*ratione loci*) hiçbir hüküm içermemekle tüm evrende işlenecek suçları kapsamaktadır.

Mahkemenin zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkisi Mahkeme Statüsü yürürlüğe girdikten sonra işlenen suçlar bakımından yetkili olacaktır¹⁶⁸.

Devletlerin iki yolla UCM'nin yargı yetkisini kabul edebileceği öngörülmektedir¹⁶⁹. Bunlar statüye taraf olmak, statüye taraf olmadan Mahkeme'ye bir bildirim yaparak belirli bir suç için mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğini açıklamaktır.

UCM sürekli bir mahkeme olarak, her ne kadar istenen aşamada olmasa da insanlık tarihinde ağır ve derin izler bırakan, statüsünde belirtilen suçları işleyenlerin cezalandırılması için yargılama görevini halen yapmaktadır. Türkiye siyasi çekinceleri nedeniyle statüye taraf değildir. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi daimî üye devletlerden bazıları da ya Statüye taraf olmamış ya da imzasını geri çekmiştir.

¹⁶⁷Bknz. Roma Statüsü Md.12/1

¹⁶⁸Bknz. Roma Statüsü Md.11

¹⁶⁹Bknz. Roma Statüsü Md.12

6. TÜRK HUKUKUNDA SAVAŞ SUÇLARI

6.1 Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Hukukun Yeri

Uluslararası hukuk ile iç hukuk arasındaki ilişki ve özellikle iç hukuktaki mahkeme kararlarının uluslararası hukuktan ne derece etkilendiği hususu hala tartışmalara açık bir konudur. Uluslararası hukukun iç hukuktaki yerinin belirlenmesi bu tartışmaların odağında yer almaktadır. Burada temel husus hiçbir devletin iç hukuk kurallarını uluslararası bir hukuk kuralını ihlal edecek şekilde öne sürememesidir (Önok, 2010, p. 10). Antlaşmalar Hukukuna Ait Viyana Sözleşmesi (1969) benzer bir anlayışa sahiptir¹⁷⁰. Mezkûr sözleşmeye göre ulusal bir mevzuata uygunluk uluslararası bir mevzuata aykırılığı haklı gösteremeyecektir (Brownlie, 2008, p. 34). Özellikle bağlayıcılığı olan bir uluslararası hukuk kuralı o devlet tarafından yürürlüğe girmesine müteakip uygulanacaktır. Ezcümle, o devlet kendi iç hukukunu bu kuralın gereklerine göre tadil edecektir. Aksi halde o devlet için uluslararası bir sorumluluk ortaya çıkacaktır (Dixon, 2007, pp. 91-92).

Uluslararası hukukun iç hukuktaki uygulanması o bir iç hukuk sorunudur ve uygulama konusunda bir uluslararası bir uygulama bir yoktur (Wallace, 2005, pp. 7-80). Yani bir devlet uluslararası bir kuralı kendi iç hukukunda uygulama serbestisine sahiptir ve uluslararası hukuk kuralı ancak iç hukuka aktarılarak uygulanabilir hale gelmektedir (Cassese, 2005, pp. 217-219). Devletlerin uluslararası hukuk kuralını iç hukuklarında uygulama noktasında egemenliklerinden kaynaklı bir avantajları mevcuttur ancak bu avantaj sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

Ulusal ve uluslararası hukuk arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan görüşler iki ana başlık altında toplanabilir bunlar monizm (*tekçi görüş*) ve düalizm (*ikinci görüş*)'dir. Monizm'e göre hukuk tektir ve bütündür. İster ulusal ister uluslararası olsun bunlar sadece sistemin birer yönünü oluşturmaktadır (Dixon, 2007, p. 88). Bu anlayışa göre uluslararası hukukun uygulanması için iç hukuka aktarılmasına gerek

¹⁷⁰Bknz. Md.27 "A party may not invoke the provisions of its internal law as justification for its failure to perform a treaty"

yoktur, aralarında çatışma olmadığı sürece doğrudan uygulanmalıdır. Düalizme göre ise iki hukuk aynı alanda etkili olamayan iki farklı hukuk düzeninin öğeleridir (Sur, 2008, p. 48). Bu anlayışa göre ise iki farklı kaynağı, uygulama alanı ve mekanizmaları olan ulusal ve uluslararası hukuk birbirinden formal olarak da ayrıdır ve ancak uluslararası hukuk iç hukuka uygun mekanizmalarla aktarılmasıyla uygulama alanı bulabilecektir. Biz tezimizde düalist görüşe katılarak ilerleyeceğiz.

Uluslararası hukukun iç hukuka ithal edilmesi de ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur. Keza uluslararası hukuk ancak bu şekilde uygulama alanı bulabilecektir. Bu noktada öğretilerde iki farklı sistem olduğu görülmektedir. Bunlar; “aktarma doktrini” ve “dönüştürme doktrini” (Dixon, 2007, p. 94). Aktarma doktrininde uluslararası bir kural doğrudan aktarılır yani otomatik aktarma yapılır ve ayrıca bir uygun bulma işlemi yapılmaz. Dönüştürme doktrininde ise ya kanun yoluyla özel olarak aktarma yapılır yani uluslararası kanunun hükümleri bir ulusal kanun ile açıklama yoluna gidilerek hüküm oluşturulur ya da kendiliğinden bir aktarma yapılır yani bir ulusal kanun ile uygun bulunur. Her iki halde de ulusal hukukta tesis edilen bir işlemde bahsedilmektedir (Cassese, 2005, pp. 220-221).

Türk hukuk sisteminde, uluslararası hukuk; yürürlükte bulunan 2709 sayılı 18.10.1982 tarihli Anayasa'nın Md.90 hükümlerine göre belirlenmektedir. Bu maddenin ilk fıkrasına göre; “*Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.*” Yani uluslararası hukukun kaynaklarından bir olan uluslararası antlaşmaların geçerliliği iç hukukta bir uygun bulma kanunu ile mümkün olmaktadır. Bu maddenin son fıkrasına göre; “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” Bu fıkradan bazı sonuçlar çıkarılmaktadır (Sur, 2008, p. 51).

-Bu hüküm uluslararası hukukun diğer kaynağı olan uluslararası örf ve âdet hukuku için geçerli değil sadece uluslararası antlaşmalar için geçerlidir.

-Hukuk sistemimizde usulüne göre yürürlüğe koyulmuş antlaşmalar ulusal kanunlarımız gibi bağlayıcıdır. Bu haliyle hukukumuzun monist görüşü ve otomatik aktarma usulünü uyguladığı ifade edilebilir.

-Uluslararası antlaşmaların hukukumuzdaki hiyerarşik yeri anayasamıza göre kanun hükmündedir. 2004 yılındaki değişiklik ile paralellik gösterecek şekilde buradan anlaşılması gereken sadece “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalar” kanunlara göre üstün tutulduğudur. Ezcümle, bunun haricindeki diğer tüm antlaşmaların kanunlar karşısında üstünlüğü söz konusu değildir (Sur, 2008, p. 52). Ayrıca bahse konu üstünlük sadece kanunlar karşısında olabilir, “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalar” dahi anayasal bir üstünlüğe sahip değildir.

Başta 1949 Cenevre Sözleşmeleri olmak üzere diğer yazılı uluslararası hukuk kuralları ve teamülleri savaşı taraflara savaş suçlarının cezalandırılması için bazı sorumluluklar yüklemektedir (Aslan, 2006, p. 273). Bu yükümlülükler, sözleşmelerin uygulanmasını sağlamak ile ilgili her türlü tedbiri alma, tüm paydaşların bilgi sahibi olması için eğitici tedbirler alma ve kurallara aykırı davranışlar için cezai tedbirler almaktır. Bu tedbirleri alma sorumluluğu ülkemiz için de geçerlidir. Zira Anayasa Md.90 hükmüne göre usulüne uygun yürürlüğe giren uluslararası savaş hukuku kuralları ulusal kanunlar gibi bağlayıcıdır. Ayrıca günümüzde devletler savaş suçları ile ilgili uluslararası sözleşmelere taraf olmasa dahi bu sözleşmelere uygun hareket etme eğilimi göstermektedir.

6.2 Türk Hukukunda Savaş Suçları

6.2.1 Anayasa’ya göre

Anayasa’ımızda savaş suçu ile ilgili herhangi bir hüküm yoktur.

6.2.2 Seferberlik ve savaş hali kanununa göre

Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu’nda savaşın, savaş halinin ve seferberliğin tanımı yapılmıştır ancak kanunda savaş suçu ile ilgili herhangi bir hüküm yoktur.

6.2.3 Türk ceza kanununa göre

5237 sayılı 26 Eylül 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu’nda savaş suçlarına yer verilmemiştir. Kanunun ikinci kitap birinci kısmında uluslararası suçlar hükme

bağlanmıştır. Bu kısımda uluslararası suç olarak Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar ile Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti suçları kapsama alınmıştır. Soykırım ve İnsanlığa karşı suçları da kapsayacak şekilde savaş suçları geniş anlamıyla yorumlandığında kanunumuzda uluslararası suçlar kapsamında savaş suçlarına yer verildiği ancak dar ve teknik anlamda yorumlandığında ise savaş suçlarına uluslararası suçlar kapsamında yer verilmediği görülmektedir.

Kanunda bazı suçların tanımında veya nitelikli halinde savaş halinde işlenmesi hususlarına açıklık getirilmiştir¹⁷¹. Ayrıca kanunda bazı suçların tanımında veya nitelikli halinde savaş zamanında işlenmesi hususlarına açıklık getirilmiştir¹⁷².

TBMM’de 28 Ekim 2023 tarihi itibariyle savaş suçları konusunda görüşülmekte olan bir yasa tasarısı mevcut değildir.

TCK’da savaş suçlarından bahsedilmediği gibi, yürürlükteki 1930 tarihli Askeri Ceza Kanunu da bu konuda yeterli değildir ve hukuki zemini oldukça eksiktir.

6.2.4 Askeri ceza kanununa göre

Savaş suçları konusunda hüküm ihtiva eden en önemli ulusal kaynak Askeri Ceza Kanunu’dur (AsCK). Yukarıda da belirttiğimiz gibi AsCK’da yer alan düzenlemeler çağın gerisinde kalmış hükümlerdir ve bu zamana kadar herhangi bir tadilat geçirmemiştir.

AsCK’da savaş suçu kapsamında düzenlemeler üçüncü bap yedinci fasılda düzenlenmiştir. Bu fasılda “Seferberlikte insanlar ve mallar aleyhine yapılan cürümler” yer almaktadır¹⁷³. Görüleceği üzere AsCK’da bazı “harp hükümleri” mevcuttur ancak bunlar çok sınırlıdır. Teknik anlamda bu hükümler “savaş suçu” olarak düzenlenmemiştir. Kanun haliyle bu suçları askeri suç olarak düzenlemiş ancak teknik açıdan savaş suçu olarak düzenlenmemiştir. Dolayısıyla bu kanunun hilafındaki fiiller için yapılacak yargılamalar “savaş suçu” başlığı altında yapılamamaktadır.

AsCK’da yer alan ve savaş suçu ihtiva eden kanun maddeleri aşağıda sunulmuştur.

¹⁷¹Bknz. TCK Md.303,305,306,307,308,313,325,328,333 ve 335.

¹⁷²Bknz. TCK Md.303,307,308,319,321,322,323,329,330,332,336,337 ve 339.

¹⁷³Bknz. ACK Md.122-129.

Md.122 “ganimet almak suçu”,

Md.123 “yağmacılık suçu”,

Md.125 “Zaruret olmaksızın başkasının mal ve mülkünü imha ve tahrip etmek suçu”,

Md.126 “Zorla yağmacılık suçu”,

Md.127 “Muharebe meydanlarında ölülerin, esirlerin ve yaralıların mallarına tecavüz etmek suçu”,

Md.128 “Ahaliye kanunsuz tasarrufta bulunma suçu”,

Md.159 “Muharebe meydanında hıyanet ve muharriplerin mallarına tecavüz etmek suçudur.”

Asker kişilerin savaş suçları ihlalleri için öncelikli olarak AsCK’ya bakılacaktır. AsCK’da hüküm olmaması durumunda kanunda düzenlenmeyen suçlar için doğrudan TCK’ya bakılabilecektir¹⁷⁴. Buradaki hükümler görüleceği üzere kapsam bakımından çok sınırlıdır ve bunların ihlali durumunda teknik olarak “savaş suçu” yargılaması yapılamamaktadır. Türkiye, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne taraftır ancak 1977 tarihli Ek Protokolleri henüz imzalamamıştır. Bahse konu düzenlemeler ile devletlere bazı pozitif yükümlülükler yüklenmiştir, bu yükümlülüklerden biri olan gerekli cezai hükümlerin yürürlüğe konması hususunda henüz somut bir adım TBMM tarafından atılamamıştır (Önok, 2010, p. 40).

6.3 Uluslararası Savaş Suçları ile Türk Hukuku’nun Karşılaştırılması

Bu bölümde savaş suçlarının en geniş halini içeren UCM yani Roma Statüsü ile yürürlükteki mevzuatımız karşılaştırılması yapılacak ve Türk Hukuku’na nasıl uyarlanabileceği açıklanacaktır.

Bu uyarlama yapılırken öncelikli olarak özel kanun niteliğindeki Askeri Ceza Kanunu’na bakılacak eğer bu konuda bir hüküm yoksa Türk Ceza Kanunu hükümleri incelenecek böylece özel kanun genel kanun ilişkili bir uyarlama metodu tatbik edilecektir.

¹⁷⁴Bknz. 13 Mart 1926 tarih ve 3201 sayılı Resmî Gazete.

“Kasten Öldürme”: TCK Md.81 Kasten öldürme ve TCK Md.82 Kasten öldürmenin nitelikli hali bu suç tipi için uygulama alanı bulabilecektir. TCK Md.81’in cezası müebbet ve TCK Md.82’nin cezası ise ağırlaştırılmış müebbettir. Bu suç tipi için ulusal hukukumuzun öngördüğü cezalandırma yeterlidir (Önok, 2010, p. 41).

“İşkence veyahut biyolojik deneyler de dâhil olmak üzere insanlık dışı muamele”: TCK Md.90 İnsan üzerinde deney, TCK Md.94 İşkence, TCK Md.95 Neticesi nedeniyle ağırlaştırılmış işkence ve TCK Md.96 Eziyet suçu bu suç tipi için uygulama alanı bulabilir. TCK Md.90’ı ihlal eden kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. TCK Md.94’ü ihlal eden kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz. TCK Md.95’i ihlal eden kişiler ise TCK Md.94 ‘te belirtilen cezaları duruma göre yarı oranında veya bir kat artırım olacak şekilde cezalandırılır hatta işkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası dahi söz konusu olabilir. TCK Md.96’yı ihlal eden kişiler ise iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı iki yıl altı aydan az olamaz. Görüleceği üzere bu suç tipi için ulusal ceza mevzuatında öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

“Kasten büyük ezaya ya da vücut veya sağlıkta ciddi zarara yol açma”: TCK Md.86 Kasten yaralama, TCK Md.87 Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama, TCK Md.88 Kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesi ve TCK Md.89 Taksirle yaralama suçları uygulama alanı bulabilecektir. Suçun tanımından hareketle “büyük eza ve ciddi zarara yol açma” tabirinden bu suç için daha çok TCK Md.87’nin uygulama alanı bulabileceği söylenebilir. Madde fıkralarında sayılmış olan değişik etkilere göre değişik süreli hapis cezaları öngörülmüştür. Görüleceği üzere bu suç tipi için ulusal ceza mevzuatında öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmektedir ayrıca TCK Md. 43/3’e göre birden çok mağdurun olduğu durumlar için zincirleme suç müessesesi uygulanamayacağından bu cezaların katlanacağı kıymetlendirilmektedir.

“Askeri zaruretin haklı kılmadığı ve hukuka aykırı ve keyfi olarak gerçekleştirilen, mülkiyetin yaygın yıkımı ve sahiplenilmesi”: Buradaki suçun tanımında yıkım ve sahiplenmeden bahsedilmektedir. Yıkım durumunda AsCK

Md.125, sahiplenme durumunda ise AsCK Md.122 uygulama alanı bulabilecektir. Sahiplenme durumunda üç yıllık hapis cezası ve yıkım durumunda ise iki yıllık hapis cezası öngörülmüştür. Ancak bu fiiller ile icra edilen fiillerin değişik durumlarına on yıllık hapis ve müebbet hapis cezası verilebilecektir. Salt suç tanımlarına göre öngörülen cezaların yetersiz olduğu ancak birlikte icra edilen fiillerin suç teşkil etmesi durumunda öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

“Bir savaş esirini ya da koruma altındaki diğer bir kişiyi, yabancı bir kuvvetin emrinde hizmet vermeye zorlama”: Bu suç tipini doğrudan karşılayacak bir hüküm olmamakla birlikte TCK Md.108 Cebir, TCK Md.106 tehdit ayrıca Anayasa Md.18 Zorla çalıştırma yasağı uygulama alanı bulabilir. Bu suçlar için öngörülen cezalar azami iki ya da beş yıllık hapis cezasıdır ki bunun yetersiz olduğu değerlendirilmektedir.

“Bir savaş esirini ya da koruma altındaki diğer bir kişiyi, adil ve olağan yargılanma haklarından kasten yoksun bırakmak”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur.

“Hukuka aykırı olarak sürgün veya nakil ya da tehcir etme”: Bu suç tipi bakımından TCK Md.109 Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu uygulama alanı bulabilecektir. Salt suçun cezası bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası olarak hükme bağlanmıştır. Özellikle suçun nitelikli halleri söz konusu olduğunda 109/2 ve 109/3’e göre cezalarda belirli oranlarda artırıma gidilecektir. Görüleceği üzere bu suç tipi için ulusal ceza mevzuatında öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca TCK Md. 43/3’e göre birden çok mağdurun olduğu durumlar için zincirleme suç müessesesi uygulanamayacağından bu cezaların katlanacağı kıymetlenmektedir.

“Esir alma”: Bu suç tipi bakımından da TCK Md.109 Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu uygulama alanı bulabilecektir. Burada mağdur belirli bir şekilde davranması için zorlandığından dolayı özellikle suçun nitelikli halleri 109/2 ve 109/3 söz konusu olacak ve öngörülen cezalar arttırılacaktır. Bu suç tipi için ulusal ceza mevzuatında öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

“Sivil nüfusa ya da çatışmalarda doğrudan yer almayan bireysel sivillere karşı kasten saldırı yönelmek”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Kastan saldırı sonucunda sivillerin ölmesi ya da yaralanması durumunda,

TCK Md.81-88 (Md.84 hariç) ilgili hükümlere başvurulabilecektir. Savaş suçunun teknik bir suç olması gerektiğinden hareketle öngörülen cezalardan bağımsız olarak, sivillere saldırma fiilinin salt bir cezasının olması gerektiği değerlendirilmektedir.

“Sivil hedeflere, yani askeri olmayan hedeflere karşı kasten saldırı yöneltmek”: TCK Md.151 Mala zarar verme, TCK Md.152 Mala zarar vermenin nitelikli halleri ve TCK Md.153 İbadethanelere ve mezarlıklara zarar verme suçları uygulama alanı bulabilecektir. Bu maddelerde öngörülen cezalar suçun nitelikli hallerine göre değişmekle birlikte üst sınırı altı yıla kadar çıkabilmektedir. Bazı durumlarda da ceza iki katına kadar artırılabilir. Belirli zararların doğması durumunda ulusal hukukta öngörülen cezaların yeterli olduğu değerlendirilmekle birlikte teknik anlamda savaş suçu olarak sivil hedefe saldırma şeklinde fiilin tek başına cezalandırılması gerektiği kıymetlendirilmektedir.

“Uluslararası silahlı çatışma hukuku uyarınca, sivillere ya da sivil hedeflere tanınan korumaya hak kazanmış olmaları koşuluyla, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca, insancıl yardım ya da barış gücü operasyonuna katılan personel, tesisat, malzeme, birimler ya da araçlara karşı kasten saldırı yöneltmek”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak kasten saldırı sonucu neticeye bakılarak personele ya da mala gelen zarara göre ilgili hükümlere başvurulabilecektir.

“Elde edileceği umulan somut ve doğrudan genel askeri yarara oranla açıkça aşırılık oluşturacak biçimde, sivillere yönelik tesadüfi yaşam kaybına veya zarara veya sivil hedeflerde tahribata ya da doğal çevrede geniş çaplı, uzun vadeli ve ağır tahribata yol açacağı bilinen bir saldırıyı kasten başlatmak”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Saldırının neticesine göre sivillerin zarar görmesi durumunda TCK Md.81-88 (Md.84 hariç), sivil hedeflerin zarar görmesi durumunda, TCK Md.151-153 uygulama alanı bulabilecektir. Çevrenin zarar görmesi durumunda ilk aklan gelen TCK Md.181 Çevrenin kasten kirletilmesi belirli bir yolla çevreye verilen zararı cezalandırdığı için bu kapsamda uygulanamayacağından hareketle uygulanabilecek bir hükmün olmadığı değerlendirilmektedir. Ezcümle, bu suç konusunda ulusal mevzuatımız eksiktir.

“Savunmasız olan ve askeri hedef olmayan şehir, köy, yerleşim birimi veya binalara her ne suretle olursa olsun saldırmak veya bunları bombalamak”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Saldırı ve bombalamanın

neticesinde şahıs ya da eşyalar üzerinde meydana gelen zarara göre yukarıda açıklanan hükümler uygulama alanı bulabilecektir.

“Silahını bırakmış olan ve artık savunma aracı olmayıp kendi rızasıyla teslim olmuş bir savaşı öldürmek ya da yaralamak”: Burada kasten öldürme/yaralama söz konusu olduğundan TCK Md.81-88 (Md.84 hariç) ilgili hükümlere başvurulabilecektir.

“Bir ateşkes bayrağının veya düşmanın ya da Birleşmiş Milletler bayrağının veya askeri işaretlerinin ve üniformasının ya da Cenevre Sözleşmeleri’ndeki ayırt edici amblemlerin, ölüm ya da ciddi kişisel zararlarla sonuçlanan biçimde uygunsuz (amaca aykırı) kullanımı”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Uygunsuz (amaca aykırı) kullanımın neticesine göre ilgili TCK hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“İşgalci kuvvetler tarafından, kendi sivil halkının doğrudan ya da dolaylı olarak, işgal ettiği topraklara nakli veya işgal edilen ülkenin nüfusunun tümünün ya da bir kısmının bu ülke dâhilinde ya da dışına nakli ya da tehciri”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Rıza dışında bir nakil ya da tehcir söz konusu olduğu için TCK Md.108 Cebir ve TCK Md.109 Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçları uygulama alanı bulabilecektir.

“Askeri hedef olmamaları koşuluyla, dine, eğitime, sanata, bilime veya insani amaçlara özgülenmiş binalara, tarihi anıtlara, hastanelere ve hasta ile yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı yöneltmek”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak kasten saldırı neticesinde bu yerlerin zarar görmesi durumunda, TCK Md.151-153 uygulama alanı bulabilecektir.

“Karşı tarafın hâkimiyeti altında olan kişileri, fiziksel sakatlığa ya da ilgili kişinin tıbbi, diş ve hastane tedavisiyle haklı gösterilemeyecek ve onun yararına olarak yapılmayan herhangi türden tıbbi veya fenni deneylere maruz bırakılması ve bu şekilde bu kimsenin ya da kimselerin ölümüne ya da sağlığının ciddi biçimde tehlikeye girmesine yol açmak”: Burada eylemin neticesine göre fiziksel sakatlık, ölüm ya da sağlığın ciddi şekilde tehlikeye görmesi söz konusudur. Buradan hareketler TCK Md.87 Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (özellikle 87/2) ve TCK Md.90 İnsan üzerinde deney (özellikle 90/5) uygulama alanı bulabilecektir.

“Düşman ulusa ya da orduya ait bireyleri haince öldürmek ya da yaralamak”: bu suç

bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak fiil neticesine göre, TCK Md.81-89 (Md.84 hariç) uygulama alanı bulabilecektir.

“Hiç kimsenin hayatta bırakılmayacağını ilan etmek”:

Buradaki eylem bir beyan olduğundan doğrudan ya da dolaylı olarak uygulanabilir bir hüküm yoktur. Ancak bu beyan başka bir suçun işlenmesini teşvik ettiğinden TCK Md.38 Azmettirme uygulama alanı bulabilecektir. Silahlı çatışmanın taraflarının birinin bir örgüt olduğu durumlarda ise TCK Md.220 Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (özellikle 220/5) uygulama alanı bulabilecektir.

“Savaş zaruretleri mutlak olarak gerektirmedikçe, düşmanın mallarını imha etmek ya da onlara el koymak”:

TCK Md.151 Mala zarar verme ve TCK Md.152 Mala zarar vermenin nitelikli halleri suçları uygulama alanı bulabilecektir.

“Düşman taraf vatandaşlarının hak ve davalarının bir hukuk mahkemesi önünde ortadan kaldırıldığını, tatil edildiğini ya da kabul görmeyeceğini ilan etmek”:

Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak suç tanımında hareketle TCK Md.277 Yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs, TCK Md.288 Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs, TCK Md.121 Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi ve nihayet TCK Md.106 Tehdit hükümleri uygulama alanı bulabilecektir. Burada öngörülen cezaların hafif kaldığı yani fiilin haksızlık içeriğini tam karşılamadığı görülmektedir.

“Düşman bir tarafın vatandaşlarını, bunlar savaşın başlamasından önce bu savaşın hizmetinde olsalar bile, kendi ülkelerine karşı yönelik savaş operasyonlarında yer almaya zorlamak”:

Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak suç tanımındaki zorlama tabirinden hareketle TCK Md.106 Tehdit ve TCK Md.108 Cebir hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“Saldırı sonucu ele geçirilmiş de olsa, bir kasaba ya da yeri yağmalamak”:

Burada suçun tanımında yağmadan bahsedilmektedir. Yağma durumunda AsCK Md.123-129 uygulama alanı bulabilecektir.

“Zehir ya da zehirli silahları kullanmak”:

Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Üzerinde kullanılan meşru bir askeri hedef değilse kullanımın neticesine göre TCK Md.82 Kasten öldürmenin nitelikli halleri ve

TCK Md.86-88 Kasten yaralama hükümlerine başvurulabilecektir. Eğer üzerinde kullanılan meşru askeri hedef ise bu hususta uygulanabilecek bir hüküm yoktur.

“Boğucu, zehirli ve diğer gazları ve tüm benzer sıvı, madde ya da araçları kullanmak”: Md.24 için yapılan açıklama geçerlidir.

“Çekirdeği tümüyle kapatmayan sert kaplı veya yarararak ayrılan mermiler gibi, insan bedeninde genişleyen ya da kolaylıkla yassılaştıran mermiler kullanmak”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak suç tanımından hareketle fiil neticesinde insan bedenine eziyet çektirme suretiyle zarar verme yani yaralama ve öldürme söz konusudur. Fiilin neticesine göre TCK Md.82 Kasten öldürmenin nitelikli halleri ve TCK Md.86-88 Kasten yaralama hükümlerine başvurulabilecektir. Ayrıca tanımdaki fiilden dolayı TCK Md.94-96 İşkence ve Eziyet hükümleri de uygulama alanı bulabileceği değerlendirilmektedir. Görüldüğü üzere savaşta metodik olarak kullanılması yasak olan savaş araçlarının (zehirli gazlar, mermiler, alev silahları vb.) kullanılması durumunda neticesinden bağımsız bir ceza hükmünün olması gerektiği açıktır.

“Kişi onuru üzerinde tecavüzde, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü muamelede bulunmak”: Suç tanımında onur üzerine bir fiil söz konusudur. TCK Md.94-95 İşkence, TCK Md.96 Eziyet ve TCK Md.125 hakaret suçları uygulama alanı bulabilecektir.

“Irza geçme, cinsel esaret, zorla fahişelik, madde 7/2-f’de tanımlandığı biçimde zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya Cenevre Sözleşmeleri’nin de ağır ihlalini oluşturan diğer herhangi bir cinsel şiddet türünün işlenmesi”: Irza geçme söz konusu ise TCK Md.102-105, zorla fahişelik söz konusu olduğundan TCK Md.127 Fuhuş ve zorla kısırlaştırma söz konusu olduğunda ise TCK Md.101 Kısırlaştırma hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“Belirli noktaları, bölgeleri veya askeri kuvvetleri askeri operasyonlardan muaf tutmak için bir sivilin ya da diğer koruma altındaki kimsenin varlığını kullanmak”: Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak suç tanımından hareketle koruma altındaki bir kişinin “canlı kalkan” gibi kullanımı söz konusu olduğundan TCK Md.106-109 Hürriyete karşı suç hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“Binalara, malzemelere, tıbbi birimlere ve ulaşım araçlarına ve uluslararası hukuka uygun olarak Cenevre Sözleşmeleri’ndeki ayırt edici amblemleri kullanan personele karşı kasten saldırı yöneltmek”): Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak fiil neticesine göre, TCK Md.81-88 (Md.84-85 hariç) hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“Cenevre Sözleşmesinde öngörüldüğü biçimde yardım tedarikini kasten engellemek de dâhil olmak üzere, hayatta kalmaları için elzem olan nesnelere onları yoksun bırakmak suretiyle, sivillerin aç bırakılmasını kasten bir savaş yöntemi olarak kullanmak”): Bu suç bakımından doğrudan uygulanabilecek bir hüküm yoktur. Ancak fiil neticesine göre, mağdurların ölümü söz konusu ise TCK Md.81-83, mağdurların ölümden kurtulmaları durumunda TCK Md.81-83 için teşebbüs hükümleri ve mağdurların yaralanması durumunda ise TCK Md.86-88 hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

“On beş yaşının altındaki çocukları ulusal silahlı kuvvetlere çağırmak veya kaydetmek (almak) ya da onları çatışmalara etkin biçimde katılacak surette kullanmak”): Anayasa Md.72 Vatan Hizmeti kapsamında 7179 sayılı Askeralma Kanunu Md.3’e göre “Nüfus kayıtlarına göre her erkeğin 20 yaşına girdiği yılın ocak ayının birinci gününden başlayan ve 41 yaşına girdiği yılın ocak ayının birinci gününde biten süre” askerlik çağını ifade etmektedir. Askerlik çağı dışında kimseler askere alınmamaktadır. Doğal olarak savaş veya savaşı gerektirecek bir durum ortaya çıkması hâlinde kanunda bazı istisnalar saklıdır. On beş yaş altındaki çocukların çatışmalarda etkin biçimde kullanımı terör örgütlerinin sıklıkla kullandığı bir yöntemdir. Bu durumu doğrudan cezalandıracak bir hüküm maalesef yoktur. Yine de çağırma, kaydetme ve kullanma fiilini icra edenler için TCK Md.106-109 Hürriyete karşı suç hükümleri ile TCK Md.234 Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması, Çocukları gözetimde kusurlu davranan ebeveynler için ise TCK Md.233 Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali hükümleri uygulama alanı bulabilecektir. Mağdurun sayısının fazla olması durumunda ise, TCK Md.43 zincirleme suç hükümleri uygulanabilir.

Sonuç olarak UCM Statüsü’ne göre savaş suçu sayılan birçok fiil teknik olarak savaş suçu başlığı altında olmasa da ulusal ceza hukukumuzda göre değişik hükümler ile cezalandırılmaktadır. Bazı fiillerin hiç cezalandırılmadığı

bazılarında ise görece düşük bir ceza söz konusu olduğu yani haksızlık içeriğinin tam karşılanamadığı görülmektedir (Önok, 2010, p. 45).

6.4 Türk Hukukunda Savaş Suçlarının Yargılanması

Ülkemiz 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne taraf olmakla birlikte 1977 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Protokolleri henüz imzalamamıştır. Cenevre Sözleşmeleri taraf devletlere bir takım pozitif yükümlülükler getirmektedir. Bunlar; sözleşmenin gereği gibi uygulanmasını sağlamak maksadıyla ulusal mevzuatın uyumlandırılması, kişilerin bilgilendirilmesi ve savaş suçlarının cezalandırılması için tedbirlerin alınmasıdır.

Yukarıdaki maddelerde bahsettiğimiz üzere ulusal mevzuatımızda savaş suçlarına ilişkin düzenlemelerin yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. TCK'da uluslararası suçlar kapsamında soykırım suçunun ve insanlığa karşı suçların ele alındığı savaş suçlarının düzenlemeye dâhil edilmediği görülmektedir. Savaş suçu olarak AsCK'da bazı hükümlerin olduğu ancak sınırlı düzeyde kaldığı ve kanunun yapılış tarihi olan 22 Mayıs 1930 tarihinden bu yana tadil edilmediği düşünüldüğünde savaş suçları kapsamında yetersiz olduğu ve çağın gereklerine cevap vermediği değerlendirilmektedir. Sonuç olarak ülkemiz 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne taraf olmakla birlikte sözleşmelere uyum için gerekli düzenlemeleri henüz ulusal hukukta gerçekleştirilmemiştir.

1949 Cenevre Sözleşmeleri Anayasa Md.90 gereğince kanun gibi bağlayıcıdır. 1949 Cenevre Sözleşmeleri hükümleri devletlere hitaben kaleme alınmış ve bu nedenle kişisel cezai sorumluluğa temel teşkil edebilip doğrudan uygulanabilir olması için kanunilik ilkesinin gerektirdiği şekilde ulusal mevzuatta düzenleme yapılması ve kanunilik açısından belirli hale getirilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz UCM Konferansı'na kalabalık bir delegasyonla katılmıştır. Ancak Türkiye; UCM'yi kuran Roma Statüsü'ne taraf olmamıştır (Çetin, 2010, p. 356). Saldırı suçu ve insanlığa karşı suçların tanımının ve kapsamlarının statüde yeterince açık olmaması, terörizm ve uyuşturucu suçunun statü kapsamında yer almaması ve statü ile ulusal mevzuatın uyumlaştırılmasına ilişkin olarak yapılan düzenlemeler ülkemizin taraf olmama gerekçeleridir (Sarıkaya'dan aktaran Çetin, 2010, p. 356).

İleride Roma Statüsüne taraf olduğumuzda UCM tamamlayıcılık ilkesi gereğince savaş suçları kapsamında yargılama hakkına sahip olabilecektir.

Türkiye'nin mevcut düzenlemeler ışığında yargı yetkisinde bulunan bir savaş suçunun işlenmesi durumunda, Cenevre Sözleşmeleri anlamında bir savaş suçu olarak nitelendirilip yargılanması mümkün olmayacak; AsCK'daki sınırlı sayıdaki hükümlere, burada hüküm olmaması durumunda, TCK'daki suç tiplerine başvurularak yargılama yapılması yoluna gidilecektir. Bu durumda teknik anlamda savaş suçunun haksızlık içeriği mevcut adi suça göre belirlenmiş ceza ile karşılanmış olacak, haksızlık içeriğine uygun adil bir ceza verilemeyecek ve adalet tam olarak sağlanamayacaktır. Roma Statüsü'nde geçen suç tanımlarının bir kısmının da ulusal hukukumuzda mevcut olmadığı ve doğrudan uygulanabilir hale gelemediği düşünüldüğünde haksızlık içeriğinin daha az karşılanabileceği ve adaletin sağlanamayacağı değerlendirilmektedir.

6.5 Türk Hukukunda Pratik Sorunlar ve Çözüm Önerileri

6.5.1 Savaş suçu evrimi

“Yıl 2009 insanların üzerine hala bombalar yağıyor” şeklinde başlıyordu Bombalamanın Tarihi ve *“ve şimdi ne gelecek”* diye bitiyordu (Lindqvist, 2009). Herhalde bu satırları *“yıl 2023 insanların üzerine hala bomba yağıyor”* diye değiştirirsek çok yanlış olmaz. Bu satırların yazıldığı zaman kuzeyde Rusya-Ukrayna güneyde İsrail- Filistin silahlı çatışmaları devam etmekte, bir sürü masum insan hayatını kaybetmekte ve savaş suçu işlenmektedir. Maalesef mevcut savaş hukuku savaşı önlemede yetersiz kalmakta ve öngörülen cezalar savaş suçlarını genel ve özel önleme işlevini yerine getirememektedir.

Savaşın birçok tanımı yapılmıştır bu tanımlarda ortak olan husus savaş kavramının dinamik bir kavram olduğu ve sürekli kendisini yenilediğidir. Konvansiyonel savaşların artık azaldığı bununla birlikte hibrit savaş kavramının giderek yaygınlaştığı bir çağda yaşıyoruz. Hibrit savaşlar bugün de gelecekte de gündemde olmaya devam edecektir. Yakın gelecekte yapay zekânın, insansız savaş araçlarının, robotların, psikolojik savaş ve algı manipülasyonu maksatlı sosyal medya platformlarının, yıkıcı teknolojilerin, evrimleşmiş nükleer-biyolojik-kimyasal silahların, iklim değişikliği ile çevrenin ve enerji güvenliğinin silah olarak

kullanılması daha yoğun bir şekilde karşımıza çıkacaktır. Kısaca farklı stratejiler savaşların doğasını değiştirmeye devam edecektir (Yenal, 2020, p. 110).

Savaşın gelişimi ile savaş suçu kavramı da evrimleşecek, yeni suç tanımları ile bu suç tanımlarının maddi ve manevi unsurları hayatımıza girecektir. Mesela yapay zekâ bugünlerde doktrinde tartışılan hususlardan sadece birisidir. "Katil robotlar" olarak da bilinen tamamen otonom silahlar, ciddi ahlaki ve hukuki kaygılara yol açacak ve etkin bir insan kontrolü olmadan hedeflerini seçme ve onlara saldırma yeteneğine sahip olacaktır. Hatta bu robotların kendiliğinden canlı hedeflere saldırması durumunda cezai sorumluluk hali gündeme gelebilecektir. Bir simülatör çalışması esnasında yapay zekanın kendisini görevi icradan alıkoyan bir operatöre saldırması¹⁷⁵ olayında olduğu gibi karmaşık vaka analizleri karşımıza çıkacaktır. Bu ve buna benzer vaka analizlerinde en temel sorunlar "Ceza sorumluluk eksikliği" öğretide tartışılmaktadır (The International Human Rights Clinic (IHRC), 2015). Sonuç olarak; zaten reaktif olarak gelişen savaş hukuku dinamik bir yapısı olan savaş kavramı karşısında etkinliğini kaybedecek ve çağın gereklerine cevap veremeyecektir. Savaş hukukunun gelişimini savaşın gelişimiyle ilişkili olarak açıklayan ve günümüz silahlı çatışmalarının niteliğinde meydana gelen değişimlerin "Jus In Bello'ya" yansımadığını ileri süren yazarlar vardır (Kolasi, 2017, p. 24). Savaş hukukunun çağ dışı kalması savaş suçlarını önlemede ve işlenen savaş suçlarının faillerinin cezalandırılması noktasında daha da yetersiz hale gelecektir.

Modern savaşlardan elde edilen tecrübeler göstermiştir ki savaşın yıkıcı etkisi sadece insanlar ve nesnelere üzerinde sınırlı kalmayacaktır. İçerisinde yaşadığımız çevre, ekosistem ve hatta gezegen dahi bu etkilere maruz kalabilecektir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşında Kahovka Barajı'nın vurulması¹⁷⁶ ve tahrip olmasıyla birlikte çevrede ciddi tahribat oluşmuş, bölgedeki ekosistem ağır zarar görmüş ve Zaporijya nükleer santralinde erime tehlikesi meydana gelmiştir. Savaşlardaki bu ve buna benzer büyük ekolojik yıkımlar "Ekokırım suçlarının" Savaş hukuku açısından önemini ortaya koyacak ve ekokırım suçlarının uluslararası suç kategorisine alınmasını ve ilgili normun *jus cogens* norm olması tartışmalarını beraberinde getirecektir. Doktrinde ekokırım suçları özelinde "Gezegene Karşı Suçlar" tanımının

¹⁷⁵Detay için bkz. Kaynakça Url-123.

¹⁷⁶ Detay için bkz. Kaynakça Url-124.

düzenlenmesini ve Roma Statüsü'nün Md.8 Savaş suçları bölümüne eklenmesini somut çözüm önerisi olarak ortaya koyan yazarlar vardır (BOZKURT, 2023, p. 225)

Kısaca savaşın yapısının, dinamiklerinin ve etkilerinin değiştiği dünyada, savaş hukukunun aktif bir şekilde bu yeni yapıya ayak uydurabilmesi, savaş suçlarının önlenmesi ve savaş suçlarının cezalandırılması oldukça önemlidir.

6.5.2 Türk hukukunda pratik sorunlar ve çözüm önerileri

Savaşın dinamik yapısına savaş hukukunun ayak uyduramaması uluslararası hukukta karşımıza çıkan genel bir sorun sahası olsa da ülkeniz açısından savaş suçlarının tanımlanması, önlemesi için tedbirlerin alınması ve failerin cezalandırılması hususlarında yolun başında olduğumuzu ve alınacak çok mesafenin olduğunu iddia etmek herhalde yanlış olmayacaktır.

Her şeyden önce savaş, barış ve beraberinde savaş suçları hukukumuz açısından yeni olmayan ancak detaylandırılması gereken hususlardır. Mevzuatımızda savaş suçları detaylı bir şekilde tanımlanmamış ve kodifiye edilmemiştir. Kanunilik ilkesi gereğince bütüncül bir yaklaşım sergilenmeli ve uluslararası antlaşmalar ile uyumlu olacak şekilde savaş suçları uygun sistematik ile mevzuatımıza ithal edilmelidir.

Savaş suçlarının sınırlı olarak tanımlandığı özel kanunlar ise oldukça eski tarihlidir, anlaşılması güçtür ve kavramların bir kısmının kadük olduğu söylenebilir. Kanunların zamanın ruhunu yansıtması gerektiğinden hareketle çağa ayak uydurmayan kanunların ivedi olarak güncellenmesi, sadeleştirilmesi ve uyumlandırılması gerekmektedir.

6771 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun” Md.17/e uyarınca Askeri Mahkemeler kaldırılmış olup Askeri Ceza Kanunu’na göre yapılacak yargılamaların sivil mahkemeler nezdinde yürütülmesine 16/04/2017 tarihinde yapılan halk oylaması neticesinde karar verilmiştir. Sivil mahkemelerde Askeri Ceza Kanunu kapsamındaki suçlar ve kişiler hakkında yapılan yargılamalarda dahi henüz “yeterli pratiğe” ulaşılmadığı düşünüldüğünde olası savaş suçu yargılamalarında makul sürede etkin bir yargılamanın yapılamaması ihtimali mevcuttur. Makul sürede etkin bir yargılamanın yapılarak adaletin tam sağlanması için sivil mahkemelerin savaş suçu konusunda uzmanlaşmasının sağlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Kanunu bilmemek mazeret değildir. Ancak savaş suçlarının mevcut haliyle dağınık bir şekilde varlığını sũrdũrdũęũ dũřũnũldũęũnde ȳęrenilmesi de oldukça gũętũr. ȳzellikle silahlı kuvvetler personelinin eğitim seviyesinin attırılması için bilgilendirici maksatlı savaş suçu el kitaplarının temin edilmesinin ve savaş hukuku ile savaş suçu derslerinin askeri okul mũfredatına eklenmesi uygun olacaktır.

7. SONUÇ

Uluslararası suçlardan olan savaş suçları savaş ya da silahlı çatışma ortamında işlenen suçlardır. Genel anlamda savaş suçları denilince saldırı suçu, insanlığa karşı suçlar ve teknik anlamda savaş suçları anlaşılmaktadır. Teknik anlamda savaş suçları savaş hukuku ihlalini ihtiva etmektedir. Savaş hukuku; Cenevre, Lahey ve New York Tipi antlaşmalardan ve uluslararası yapılageliş kurallarından yani teamüllerden oluşmaktadır.

Savaş kavramının tanımı üzerinde tam olarak uzlaşmış olmamakla birlikte unsurlarının değişken yapısından dolayı dinamik bir kavram olduğu ve süreç içerisinde gelişerek insanlık tarihine etki ettiği bilinmektedir. İki dünya savaşı ve sayısız bölgesel savaş tecrübe eden insanlık savaşı engellemek için gerekli tedbirleri alsa da bunda başarılı olamamıştır. Savaşın tam olarak engellenemediği ortamda savaşın belirli kurallara tabi olması, savaşın etkilerinin asgariye indirilmesi ve bu suretle dünya barışına hizmet edilmesi hususunda gayret sarf edilmiştir.

Savaşta belirli kuralların olması ve bu kuralları ihlal edenlerin cezalandırılması hemen hemen insanlık tarihi kadar eskidir ve süregelen bir durumdur. Bu süregelen durum savaş hukuku ve teamüllerinin doğmasına, yerleşmesine ve gelişmesine yol açmıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg ve Uzak Doğu Uluslararası Askeri Mahkemeleri Yargılamaları ile savaş suçu kavramı uluslararası hukukta yer edinmiş ve uluslararası kamuoyunu meşgul etmiştir. Dünya savaşlarının yıkıcı etkisi o kadar büyük olmuştur ki savaş suçları faillerinin uluslararası hukukta cezalandırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zaman zaman bu gereklilik savaşın kazananı olan güçlü devletler tarafından suistimal edilse de odaklanılması gereken konu savaş hukukunun varlığı ve savaş suçlarının cezalandırılması gerekliliğinin kamu vicdanına yerleşmiş olmasıdır. Müteakiben Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması ve savaş suçu yargılamalarının yapılmasıyla savaş suçu kavramı gelişmiştir. Nürnberg Yargılamaları ile bu yargılamalar uluslararası hukukun savaş suçları konusunda

yaptığı ilk yargılamalar olması suretiyle önemli olmakla birlikte, uluslararası hukukun teorik hukuktan uygulama hukukuna evrilmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. Bu yargılamalar sonucunda elde edilen tecrübeler ve bilgiler ışığında uluslararası suçlar tasnif edilmiş ve geniş anlamda savaş suçu anlayışı artık yerini dar anlamda yani teknik anlamda savaş suçuna bırakmıştır. Kodifikasyon süreci Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu doruk noktasında uluslararası suçlar tanımlanmış ve uluslararası bir yargı sistemi kurulmuştur. Artık hangi suçların uluslararası hukukta savaş suçu teşkil ettiği konusunda fikir birliğine varılmış, zamanın ruhundan mütevellit genel geçer savaş tanımına göre kodifikasyon süreci tamamlanmıştır. Doğal olarak gelecekte savaş tanımı geliştikçe ve genişledikçe savaş hukuku ve teamülleri değişecek ve buna bağlı olarak savaş suçları da değişime uğrayacaktır.

Savaş suçlarının önlenmesi ve önlenememesi durumunda faillerinin cezalandırılması için gösterilen çabalar oldukça büyüktür. Savaş hukukunun ve angajman kurallarının varlığı, savaş fikrinde olan devletlerin caydırılması ve savaşların şiddet içeriğini azaltmak adına önleyici bir kalkan vazifesi görmekte ve dünya barışının sağlanmasına olan beklentiyi diri tutmaktadır. Ancak tüm bu çabalar savaşları maalesef önleyememiştir. Bugün hala savaşlar cereyan etmekte, savaş suçları işlenmekte ve uluslararası barış tehlikeye girmektedir.

Savaşların önlenemeyeceği ve savaş suçlarının gelecekte de var olacağından hareketle bu konuda bilgi birikiminin ve durumsal farkındalığın artırılması sistematik ve bütüncül bir yaklaşım ile mümkün olacaktır. Savaş suçlarının bireysel olarak ceza sorumluluğu getireceği düşünüldüğünde savaş hukukunun ve teamüllerinin öğrenilmesi, asker ya da sivil tüm personelin bu konuda eğitilmesi oldukça önemlidir. Barış zamanında davranış değişikliğine yol açacak eğitim yeterli olsa da savaş zamanında tek başına yeterli olmayacaktır. Çünkü savaş ortamında iradenin sağlıklı kalması ve kurallara uygun hareket etmesi normal şartlar altında beklenmemektedir. Bu iradenin sağlıklı kalması yüksek bir disipline ve sistematik bir eğitimin varlığına bağlıdır. Hiçbir savaş ortamı savaş suçu işlenmesini haklı çıkarmaz ancak savaş suçu konusunda bilinçsiz birey ve toplum her savaş ortamında savaş suçu işlenmesine neden olabilir.

Savaş suçu yargılamaların yapılması için kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi ulusal mahkemelere tamamlayıcı unsur olacak cezanın özel ve genel

işlevini uhdesinde gerçekleştirecektir. Bu suretle Uluslararası Ceza Mahkemesi gelişen insan hakları hareketinin bir yansımasıdır. Devletlerin yargılama ve cezalandırma yetkisini egemenlik haklarının bir parçası olarak görmesini ve hiçbir devlete ya da organizasyona devretmek istememesi gayet doğaldır. Ancak devletlerin savaş suçlarını önlemesi ve vatandaşlarını korunması için güçlü bir adli yardımlaşmaya ve iş birliğine ihtiyacı vardır. Bu maksatla Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne tüm devletler tarafından destek verilmesi önem arz etmektedir.

Türk hukukunda savaş suçları konusunda yeterli düzenlemenin olduğu söylenemez. 1949 Cenevre Sözleşmeleri taraf devletler için pozitif sorumluluklar yüklemiştir. Taraf devlet olarak ülkemiz bu sorumlulukları yerine getirmekle mükelleftir. Hukukumuzda doğrudan savaş suçları ile ilgili bir düzenleme yoktur. Mevcut düzenlemeler ise eksik ve eskidir. Cenevre Sözleşmeleri'ne göre savaş suçu teşkil eden fiiller Askeri Ceza Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda mevcut suç tiplerine uyarlanarak cezalandırılacaktır. Dolayısıyla teknik anlamda savaş suçu ihdas edilmediği için haksızlık içeriği tam olarak karşılanamayacak ve adalet tam olarak sağlanamayacaktır. Uluslararası Ceza Mahkemesi ile uluslararası bireysel ceza sorumluluğunun daha da önem kazandığı düşünüldüğünde savaş suçları ile ilgili gerekli kodifikasyonun hukukumuzda ithal edilmesi, uyarlanması ve eski olanların güncellenmesi ivedilikle yerine getirilmesi gereken bir husustur.

Savaşırsız bir dünya tahayyül etmek ütopya da yaşamak gibidir. Savaş, silahlı çatışma ve bunlarla birlikte savaş suçları dün olduğu gibi bugün ve yarın da hem ulusal hem de uluslararası hukukta güncelliğini koruyacaktır. Gelişen teknolojiler, ekonomik düzen ve devlet dinamikleri savaş hukukunun güncellenmesini gerektirecektir. Algoritmalar, yapay zekâ, robotlar ve insansız sistemler geleceğin savaşlarında etkin rol oynayacak savaşlar geleneksel savaş ortamı olan kara, deniz ve havadan bilinen uzay ve siber uzaya ya da bilinmeyen karmaşık yapıları yeni ortamlara taşınacaktır. Bu yeni ortamlar için geçerli olacak savaş hukuku kodifikasyonunun yapılması, savaş suçlarının belirlenmesi ve savaş suçu faillerinin cezalandırılması için şimdiden tedbirlerin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde bir dünya savaşı daha yaşanması durumunda, insanlığın ilk savaş suçu tanımlaması muhtemelen şöyle başlayacaktır: “Taş ve sopa ile saldırmak ...”

KAYNAKÇA

- United Nations**, 1989. *Convention on the Rights of the Child*. basım yeri bilinmiyor:yazarı bilinmiyor
- Aksar, Y.**, 2003. *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku*. 1. dü. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alibaba, A.**, 2000. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XLIX(1), pp. 181-207.
- Alpkaya, G.**, 2002. *Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi*. 1. dü. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Altınok, S.**, 2018. İnsancıl Hukuk. *Hukuk Gündemi*, Cilt 2018/2, pp. 35-41.
- Angstrom, J.**, 2005. Introduction : Debating the Nature of Modern War. %1 içindeI. D. v. J. Angstrom, dü. *Rethinking the Nature of War*. Londra: Frank Cass, pp. 1-27.
- Arıboğan, D. Ü.**, 1998. *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*. 1. dü. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Aslan, D. M. Y.**, 2006. *Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları*. Nisan 2006 dü. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Aslan, M.**, 2007. Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, LVI(4), pp. 55-79.
- Aslan, M. Y.**, 2008. Savaş Hukukunun Temel Prensipleri. *TBB Dergisi*, Issue 79, pp. 235-274.
- Bağçe, H. E.**, 2003. Küresel Savaşların Eşiğinde Kant ve Hegel'i Yeniden Okumak. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, VI(24), pp. 105-121.
- Barston, R.**, 1998. *Modern Diplomasi*. 1. dü. New York: Longman.
- Başak, C.**, 2003. *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*. 1. dü. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Bayraktar, G.**, 1982. *Siyasal Suç*. 1. dü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bozkurt, K.**, 2023. Uluslararası Hukuk ve Ekokırım Suçlar Ekseninde Ukrayna-Rusya Savaşına İlişkin Değerlendirme. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XX(2), pp. 209-228.
- Bozkurt, M.**, 2010. Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, VI(11), pp. 73-92.
- Brownlie, I.**, 2008. *Principles of Public International Law*. 7. dü. Oxford: Oxford University Press.

- Bull, H.**, 1977. *The Anarchical Society*,. 1. dü. New York: Colombia University Press.
- Cassese, A.**, 2003. *International Criminal Law*. 1. dü. Oxford: Oxford University Press.
- Cassese, A.**, 2005. *International Law*. 2. dü. Oxford: OUP Oxford.
- Clausewitz, C. v.**, 2007. *Savaş Üzerine*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Çakırca, B.**, 2019. Savaşı Siyaset ile Okumak: Clausewitz Paradigması Ne Söyler?. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, XV(56), pp. 83-100.
- Çakmak, C.**, 2014. *Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama*. 1. dü. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Çeçen, A.**, 2000. *İnsan Hakları*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Çetin, M.**, 2010. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu. *Ankara Barosu Dergisi*, Issue 3, pp. 335-360.
- Daver, B.**, 1992. Savaş ve Barış Üzerine. *Atatürk Yolu Dergisi*, III(10), pp. 181-186.
- De Mulinen, F.**, 1987. *Handbook on the Law of War for Armed Forces*. 1. dü. Geneva: International Committee of the Red Cross.
- Deltenre, M. & Vandenbosch, F.**, 1943. *Recueil général des lois et coutumes de la guerre : terrestre, maritime, sous-marine et aérienne d'après les actes élaborés par les conférences internationales depuis 1856*. Brüksel: Wellens-Pay.
- Demiralp, O.**, 2021. Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, Issue 22, pp. 21-28.
- Department Of the Army Field Manual**, 1956. *The Law of Warfare*. 3. dü. Washington: Department of the Army.
- Dinstein, Y.**, 1965. *The Defence of Obedience to Superior Orders in International Law*. 1. dü. Leiden: A.W. Sijthoff.
- Dixon, M.**, 2007. *Textbook on International Law*. 6. dü. Oxford: OUP Oxford.
- Doğanışık, M.**, 2020. *Savaş Hukuku Ve Angajman Kuralları*. İstanbul: yazarı bilinmiyor
- Domb, F.**, 1996. Treatment of War Crimes in Peace Settlements—Prosecution or Amnesty ?. %1 içindeM. TABORY & Y. DINSTEIN, düz. *War Crimes In International Law*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Draper, G.**, 1973. Military Necessity and Humanitarian Imperatives. *Military Law and Law of War Review*, XII(2), pp. 129-152.
- Draper, G.**, 1996. *The Modern Pattern of War Criminality, War Crimes in International Law*. 1. dü. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Erendor, M. E.**, 2019. Silahlı Çatışma Hukuku İlkelerinin Değerlendirilmesi: Askeri Gereklilik, Gereksiz Acı Ve İstirabın Önlenmesi Ve Onur. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VIII(2), pp. 1191-2009.
- Erkiner, H. H.**, 2010. *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*. 1. dü. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

- Ertuğrul, Ü. E.**, 2007. Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Kamu Hukuku Arşivi*, X(2), pp. 127-150.
- Federal Department of Foreign Affairs**, 1978. *Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed Conflicts*. Bern: yazarı bilinmiyor
- Federal Department of Foreign Affairs**, 1993. *Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed Conflicts*. Bern: yazarı bilinmiyor
- Göze, A.**, 1956. “Milletlerarası Ceza Divanı”, *Milletlerarası Mahkemeler*. İstanbul: Avrupa ve Dünya Federasyonu Fikrini Yayma Cemiyeti.
- Grotius, H.**, 1967. *Savaş ve Barış Hukuku (De Jure Belli Ac Pacis)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gül, Y. E.**, 2018. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve İnsan Haklarına Katkıları. *Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi*, III(1), pp. 293-303.
- Gündüz, A.**, 1998. *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar - Geliştirilmiş 3.Baskı*. 3. dü. Ankara: Beta.
- Güneysu, G.**, 2012. Askeri Gereklik İlkesi Ve Uluslararası İnsancıl Hukuk. *Ankara Barosu Dergisi*, Issue 4, pp. 93-108.
- Hilpold, P.**, 2015. Jus Post Bellum and the Responsibility to Rebuild – Identifying the Contours of an Ever More Important Aspect of r2p. *Journal of international humanitarian legal*, Issue 6, pp. 284-305.
- Hoş, H.**, 2013. *Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk*. 1. dü. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- ICRC**, 1956. *Draft Rules for the Limitation of the Dangers incurred by the Civilian Population in Time of War*. Geneva : yazarı bilinmiyor
- ICRC**, 1977. *Protocols additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: yazarı bilinmiyor
- ICRC**, tarih yok *The Geneva Conventions of August 12, 1949*. Geneva: yazarı bilinmiyor
- Kant, I.**, 1960. *Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Karakehya, H.**, 2008. Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uygulanabilir Hukuk. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, LVII(2), pp. 133-164.
- Karaoğlu, A. O.**, 2019. Libya’ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, VI(1), pp. 199-223.
- Keskin, F.**, 1998. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Savaş Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- Kolasi, E.**, 2017. Savaşın Değişen Niteliği ve Jus ad bellum ve Jus in bello’ya Etkisi. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 35, pp. 1-29.

- Lindqvist, S.**, 2009. *Bombalamanın Tarihi*. 1. dü. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Lütem, İ.**, 1951. *Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk*. 1. dü. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- McCormack, T. L.**, 1996. From Sun Tzu to the Sixth Committee: The Evolution of an International Criminal Law Regime. %1 içindeS. Wheatley & T. L. McCormack, düz. *The Law of War Crimes : National and International Approaches*. Leiden: Brill Nijhoff, pp. 31-63.
- OBA, B.** (P. D. A. E., 2020. *Yeni Dünya Ekonomi ve Güvenlik Mimarisi*. basım yeri bilinmiyor:TASAM Yayınları.
- Odman, T.**, 1996. Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XLV(1), pp. 131-151.
- Oppenheim, L.**, 1962. *International Law: A Treatise; Volume 1*. 8. dü. Edinburg: Logmans.
- Oppenheim, L. & Lauterpacht, H.**, 1961. *International Law: Disputes, war and neutrality*. 7. dü. Edinburg: Logmans.
- Öndül, H.**, 2000. İnsancıl Hukuka Giriş İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri. %1 içinde *İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri*. Ankara: İnsan Halkaları Derneği Yayınları, pp. 29-46.
- Önok, R.**, 2003. *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*. 1. dü. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Önok, R. M.**, 2010. *Uluslararası Ceza Divanı'nı Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor*, Ankara: Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu.
- Özsoy, Ş.**, 1997-1998. İnsancıl Hukukun Gelişimi. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt TODAİE Cilt.
- Parlak, T. M.**, 2015. Galiplerin Adaleti Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Issue 38, pp. 37-53.
- Pazarcı, H.**, 1998. *Uluslararası Hukuk Dersleri*. 5. dü. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Pazarcı, H.**, 2000. *Uluslararası Hukuk Dersleri (4. Kitap)*. 1. dü. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Poroy, N.**, 1948. *Nüremberg Davası*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Ratner, S. R.**, 2003. The International Criminal Court and the Limits of Global Judicialization. *Texas International Law Journal*, XXXVIII(3), pp. 445-454.
- Schabas, W. A.**, 2004. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. dü. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schindler, D. & Toman, J.**, 1988. *The Laws of Armed Conflicts*. 3. dü. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Shaw, M. N.**, 2008. *International Law*. 6. dü. Cambridge: Cambridge University Press.

- Simpson, G. J. & McCormack, T. L.**, 1997. *The law of war crimes : national and international approaches*. 1. dü. The Hague: Kluwer Law International.
- Sokullu, E. C.**, 2019. *trguvenlikportali*. [Çevrimiçi] Available at: https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/SavasTurleri_EbruCananSokullu_v.1.pdf [Erişildi: 13 Eylül 2023].
- Sözmezoğlu, F.**, 2005. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. 2. dü. İstanbul: Der Yayınları.
- Sunga, L. S.**, 1992. *Individual responsibility in international law for serious human rights violations*. Boston: M. Nijhoff.
- Sur, M.**, 2008. *Uluslararası Hukukun Esasları*. 3. dü. İstanbul: Beta.
- Sur, M.**, 2013. *Uluslararası Hukukun Esasları*. 10. dü. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Swiss Federal Political Department**, 1963. *Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949*. Bern: yazarı bilinmiyor
- Tezcan, D.**, 2000. *Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı*. 1. dü. Ankara: Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000.
- The International Human Rights Clinic (IHRC)**, 2015. *Mind the Gap The Lack of Accountability for Killer Robots*. [Çevrimiçi] Available at: <https://www.hrw.org/report/2015/04/09/mind-gap/lack-accountability-killer-robots> [Erişildi: 06 11 2023].
- Tiryakioğlu, S.**, 1963. *Dünya Tarihinde Büyük Siyasi Davalar*. 1. dü. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tomuschat, C.**, 2006. The Legacy of Nuremberg. *Journal of International Criminal Justice*, IV(4), pp. 830-844.
- Töngür, A. R.**, 2005. *Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kapsamı ve Yargılama Hukuku*. 1. dü. İstanbul: Kazancı Yayınevi.
- TZU, S.**, 2019. *Savaş Sanatı*. 14 dü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- United Nations, 1950. *Yearbook of the International Law Commission*. basım yeri bilinmiyor:yazarı bilinmiyor
- Varlık, A. B.**, 2013. SAVAŞI Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, I(2), pp. 114 - 129.
- Wallace, R. M. M.**, 2005. *International Law*. 5. dü. Mytholmroyd: Sweet & Maxwell.
- Wallerstein, I.**, 1993. The Worl System After the Cold War. *Journal of Peace Resarch*, XXX(1), pp. 1-6.
- Wikipedia**, 2022. *Wikipedia Özgür Ansiklopedi*. [Çevrimiçi] Available at: https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC_nesil_sava%C5%9F#Birinci_nesil_sava%C5%9Flar [Erişildi: 10 Eylül 2023].
- Wolfrum, R.**, 1994. The Decentralized Prosecution of International Offences through National Courts. *Israel Yearbook on Human Rights*, Cilt XXIV, pp. 183-199.

Yenal, S., 2020. Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. Ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, XXX(1), pp. 85-110.

Yılmaz, A., 2001. *Uluslararası Ceza Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.

İnternet

Url-1<<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-%200361.pdf?ysclid=lmw7v6kko0437234646>>, Erişim tarihi: 23.09.2023.

Url-2<<https://ihl-databases.icrc.org/en>>, Erişim tarihi: 23.09.2023

Url-3<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/120-IHL-GC1864-EN.pdf>>, Erişim tarihi: 25.09.2023

Url-4<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/125-IHL-5-EN.pdf>>, Erişim tarihi: 25.09.2023

Url-5<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/175-IHL-15-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-6<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/180-IHL-GC-1906-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-7<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/295-IHL-38-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-8<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/300-IHL-GC-1929-1-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-9<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/305-IHL-GC-1929-2-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-10<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/315-ATTKMY85.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-11<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/320-IHL-43-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-12<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/360-IHL-52-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-13<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/365-GC-I-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-14<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/370-GC-II-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-15<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/375-GC-III-EN.002.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-16<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/380-GC-IV-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

Url-17<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/385-IHL-57-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023

- Url-18**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/420-Draft-ICRC-Rules-1956-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 25.09.2023
- Url-19**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/430-IHL-64-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-20**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/440-IHL-66-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-21**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/470-AP-I-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-22**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/472-IHL-A-PA-1-1977-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-23**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/473-Ann-II-PA-I-FR.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-24**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/475-AP-II-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-25**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/465-Final-Act-1974-77-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-26**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/480-IHL-77-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-27**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/540-IHL-86-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-28**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/471-ATT2ERWF.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-29**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/595-IHL-96-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-30**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/615-PA-III-EN-irrc-865-queguiner.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-31**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/110-IHL-L-Code-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-32**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/130-IHL-6-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-33**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/135-IHL-7-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-34**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/140-IHL-8-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-35**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/145-IHL-9-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-36**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/150-IHL-10-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-37**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/160-IHL-12-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023
- Url-38**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/165-IHL-13-EN.pdf>>, Erişim Tarihi: 26.09.2023

- Url-39**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/170-IHL-14-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 26.09.2023
- Url-40**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/145-IHL-9-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 26.09.2023
- Url-41**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/195-IHL-19-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-42**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/245-IHL-29-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-43**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/270-IHL-34-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-44**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/275-IHL-35-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-45**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/280-IHL-36-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-46**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/345-IHL-48-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 27.09.2023
- Url-47**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/445-IHL-67-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-48**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/450-IHL-68-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-49**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/490-IHL-79-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-50**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/495-IHL-80-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-51**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/500-IHL-81-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-52**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/505-IHL-82-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-53**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/510-IHL-83-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.202
- Url-54**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/515-IHL-84-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-55**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/553-IHL-87-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-56**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/570-IHL-91-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-57**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/575-IHL-92-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-58**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/580-IHL-93-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-59**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/600-IHL-97-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023

- Url-60**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/610-IHL-99-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-61**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/620-IHL-102-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-62**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/640-TPNW-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-63**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/105-IHL-1-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-64**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/155-IHL-11-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-65**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/205-IHL-21-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-66**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/210-IHL-22-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-67**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/215-IHL-23-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-68**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/220-IHL-24-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-69**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/225-IHL-25-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-70**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/230-IHL-26-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-71**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/235-IHL-27-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-72**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/240-IHL-28-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-73**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/250-IHL-30-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-74**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/255-IHL-31-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-75**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/260-IHL-32-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-76**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/265-IHL-33-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-77**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/270-IHL-34-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-78**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/290-IHL-37-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-79**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/310-IHL-41-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023
- Url-80**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/330-IHL-45-EN.pdf> >, Erişim
Tarihi: 28.09.2023

- Url-81**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/335-IHL-46-EN.pdf> >, Erişim Tarihi: 28.09.2023
- Url-82**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/340-IHL-47-EN.pdf> >, Erişim Tarihi: 28.09.2023
- Url-83**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/560-IHL-89-EN.pdf> >, Erişim Tarihi: 28.09.2023
- Url-84**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/325-IHL-44-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-85**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/395-IHL-59-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-86**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/400-IHL-60-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-87**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/410-IHL-61-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-88**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/415-IHL-62-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-89**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/590-IHL-95-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-90**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/350-IHL-49-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-91**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/355-IHL-50-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-92**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/390-IHL-58-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-93**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/435-IHL-65-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-94**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/455-IHL-69-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-95**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/555-IHL-88-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-96**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/565-IHL-90-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-97**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/585-IHL-94-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-98**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/605-IHL-98-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-99**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/621-RomeStatutEng1.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-100**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/622-RomeStatutEng1.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-101**<<https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2016/CN.7.2016-Eng.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023

- Url-102**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/115-IHL-Res-1863-EN.pdf> >, Erişim Tarihi: 28.09.2023
- Url-103**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/190-IHL-18-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-104**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/200-IHL-20-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 29.09.2023
- Url-105**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/357-IHL-51-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-106**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/460-IHL-70-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-107**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/485-IHL-78-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-108**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/530-IHL-85-EN.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-109**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/618-enforced-disappearance-2006.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-110**<<https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/630-ATT-En.pdf> >, Erişim tarihi: 30.09.2023
- Url-111**<Yearbook of the International Law Commission 1950 Volume II (un.org) >,Erişim tarihi: 15 Ekim 2023.
- Url-112**<https://www.icc-cpi.int/cases?f%5B0%5D=accused_crime_case%3A328 >, Erişim tarihi: 15 Ekim 2023
- Url-113**<<https://www.icc-cpi.int/> >,Erişim tarihi: 15 Ekim 2023
- Url-114**<<https://wisevoter.com/country-rankings/countries-currently-at-war/>>, Erişim tarihi: 15 Ekim 2023.
- Url-115**<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-116**<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-117**<Yayın 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller (insanhaklarizleme.org) >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-118**<Tadić (IT-94-1) | International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (icty.org) >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-119**<<https://casebook.icrc.org/case-study/ictr-prosecutor-v-jean-paul-akayesu> >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-120**<<https://iici.global/0.5.1/wp-content/uploads/2018/03/icls-training-materials-sec-8-war-crimes.pdf> >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.
- Url-121**<<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf> >, Erişim tarihi: 21 Ekim 2023.

Url-122<<https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/almanyada-evrensel-yargi-yetkisi-ilkesi-suriyede-devlet-adina-yapilan-iskenceni> >,Erişim tarihi: 30 Ekim 2023.

Url-123<<https://aiyapayzeka.com/abd-ordusu-komutani-yapay-zeka-terafindan-olduruldu/> >, Erişim tarihi: 06 Kasım 2023.

Url-124<<https://tr.euronews.com/2023/06/16/ukrayna-kakhovka-barajinin-yikildigi-bolge-aylarca-susuz-kalabilir> >, Erişim tarihi: 10 Aralık 2023.

ÖZGEÇMİŞ

Başol EROL

EĞİTİM

- **Yüksek Lisans** : 2024, İstanbul Gedik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı
- **Lisans** : 2020, İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
: 2007, Kara Harp Okulu, Sistem Mühendisliği
- **Ön Lisans** : 2015, Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Adalet Ön Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİMİ

- 2007 yılından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nde subay olarak görev yapmaktayım